

Helmi Põld

Sõdur kast

RAHVARAAMAT NR. 1/2 (13/14)

Ilmub 6 nr. aastas.

Tellimishind kr. 4,50 aastas, kr. 2,25 poolaastas,
üksiknumber kr. 1,—.

Vastutav ning tegev toimetaja **E. Roone.**
Väljaandja **O./ü. Noor-Eesti Kirjastus, Tartus.**
Tartus, 11. augustil 1937. a.

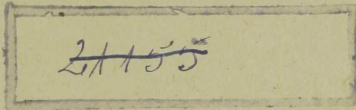
SÕDURIKAST

HELMİ PÖLD

SÕDURIKAST

ROMAAN

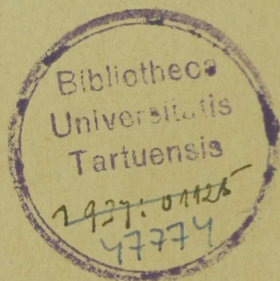
REDIGEERINUD KAI PÖLD

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS
1937.

Korrektor M. Kindlam
Kaanejoonise kavand Anne-Reet Pöllult

2.

A-9191

Sakala trükikoda, Viljandis 1937

SÕDURIKAST

Pikk nooruk korraldab ja pakib oma asju. See on üliõpilane, kes, vastu võetud ajateenijana kahurväkke, valmistub minema kodunt kasarmusse.

Tuleb hoiduda kaasa võtmast igasuguseid üleliigseid esemeid, kuid ka tarvilisimat koguneb kaunis palju. Seejuures on tema väeosa esimene asukoht vaid oma kodulinn ja mitte, nagu eestlasile veel aasta paarikümne eest, mõni Poolamaa või Taga-Baikal.

Paraku sugeneb raskusi kohase kohvri otsimisel: üks mahutaks ehk kogu kraami, näib aga nõrgana, teine on liiga suur ja kolmas jälle väike.

„Meil on ju ometi päris ehtne sõdurikast, mida tarvitab vanaema vanaisa oma sõduripõlves Venemaal. Ehk sobiks see? . . . Nooremad vennad-õed võiksid oma mänguasjad sealt teisale paigutada.“

„See võib-olla läheks, aga puudub lukk.“

„Jah, lukk võeti ära, et lapsed ei jätaks näppe vahele. Küllap naelutame selle tagasi. Peab aga silmas pidama, et võti ei jääks kunagi kasti. Lukk on vanaaegne mõisasepa töö ja vedruga, mis kukub ise kinni.“

„Mäherdune suurepärase pilt on seal kasti sisekaanel! Seesugune „üllas“ daam noorhär-

raga! Säärane ikka korraliku noorsõduri kasti nagu ei sobiks . . .“

Naerdakse ja „ilus pilt“ eemaldatakse, kuigi see on seni kuulunud kasti juurde ning kaunistanud seda üle saja aasta.

Ja roheline sõdurikast teenib kord jälle oma aega, mis ei võlta küll enam paarikümmend aastat, vaid kestab ainult järgneva sügiseni.

Kasti tagasi saanud, libiseb arvustav pilk üle vana pärandi.

„On aga selle ühe aastaga tublisti värvi maha kulunud!“

„Oo, see pole veel midagi! Tubli raudvitsadega kast pidas ikka vastu kogu selle ümberveedamise veoautodel ning voorikoormais. Mõnel mehel vajus käsikohver kokku kui lõõtspill ja oli nii nässus, et kogu kraam pudenes välja. Kord Värskas löödi teiste krempel ka veel minu kasti, niipalju kui mahtus. Mis seal sees peitus, oli päästetud!“

Tugev vana kast on oma otstarbe täitnud ja läheb uuesti erru. Aga korraga saab ta elavaks oma seadusliku pärija mõtiskluses. Pärandi ja pärija vahele sugeneb eriline suhe, mis viitab masendavale sündmusele kasti esimese omaniku, ammu surnud esiisa elus.

Sari üksikasju sellest loost on kandunud edasi põlvest põlve ja neid meenutades kerkiavad tahtmatult küsimused:

Mis kajastub selles saatuses? Kas süü — oma või teiste süü? Või ainult ajajärgu karm ülekohtus? Ega ometi saatuse mõttetü mäng? . . .

Ja viimaks, mis jõud olid need, mis vabastasid ummikusse joosnud elutee? Kelle vaim las-

kis targata uut elu purustatud varemeist, kustutades süü ja ülekohtu külvi ning jäljed?

Kui seesmiselt vaikida, siis oled haaratud sellest ikka enam ja enam, kuni kirkastub pidev joon, ja kulgedes piki seda joont, võid taas üles ehitada kogu sündmustiku.

I OSA

1.

Jegor sirutub koigul. Uni tikub meelitavalt silmle, täites magusa roidumusega tervet noort ihu.

Kui nüüd saaks külili pöörduda ja muretult uinuda, vabana kohustusist ja hoolest!

Aga ei, parem juba tõusta! Nii on igatahes kindlam, et suudab vastu panna unekiusatusele.

Kui isand ometi kord tuleks! Mitte niivõrd Jegori une kui homse paraadi pärast. Kodunt lahkudes ta sõnas täitsa veendunult, et saabub aegsasti tagasi . . .

Jegori tüdinud pilk süveneb pimedusse teispool aknaruutu. See morn liikumatus ei reeda küll kuidagi ammu alanud uut päeva, siiski ootajasse see sisendab aimuse, et nagu tavaliselt, nii tänagi joogikaimud ja kaardilaud tõmbavad kriipsu endisile kavatsusile.

Mõned korrad oma ahtas magamisruumis uksest aknani sammunud, ringutanud ja haigutanud, turgatab Jegoris mõte otsida une vastu mõni tõhusam relv.

Viivuks vaade peatub viiulil, mis ripub korra- ratusse aeldud aseme kohal. Kuid ega sellega küll ole midagi peale hakata . . . nüüd öösel, ehkki isand on kottu ära ja kokk magab alumisel korral. Ei sobi lauluviisid öisesse ootamis-

meeleollu ja tunduks võõrastavana erk tantsuviis unises ümbruses.

Samas viiuli all naela otsas ripub Jegori sõdurikasti võti. Õige — kasti sisemuses leiduks ajaviidet.

Võtit sõrmede vahel keerutades meenutab Jegor tahtmatult sõpra, Porkuni mõisa seppa, kes tal aitas kasti rautada ja sepikses luku enda poolt mälestuseks.

„Kuidas seal kodumaal küll elatakse? . . .“ vilksatab küsimus, kuna lukuvedru, võtme pöördudes poolteist ringi, kargab lahti.

Ja nagu enda lohutuseks jätkub mõttelõng kastikaane kerkides: „Siin on sedajoont ometi parem . . .“

Viimase mõtte toovad meelde peamiselt esemed, mis kasti omanik laob lauale selle parempoolsest eraldatud osast: tindipudel, paberirull ja korralikult vestetud hanesuled.

Parem kui kodumaal? — Kodumaa on siiski kodumaa, kuigi Jegoril sealgi puuduvad need, kes igapähele, olgu kodumaal, olgu võõrsil, on lähimad — puuduvad vanemad.

Öeldakse ju küll — ja täie õigusega: „Mis sel Kristli rahva kasupojal Jüril viga! Teda hoitakse ju paremini kui teisal oma lihast last . . .“

Jah, tõsi see on: vana perenaine Madli ei oska kuidagi vahet teha kasvandik Jüri ja oma tütre Eeva vahel. Võimalik, et Jüri meenutab perenaisele ta oma kadunud poega. Küllap see pärast poissi hüüabki kord pojaks, kord naljatades nooreks peremeheks, lisades taoti murelikult:

„Peaks meil sinuga ometi õnne olema . . .“

Kristli rahval ei ole jah näiliselt õnne oma

meestega: kes suri vara, kes paigutati mõisa-
sakste poolt mujale, kes muutus oma kange-
kaelsuses „ärakaranuks“, põgenedes mõisa mee-
levalla alt ei tea kuhu paremat põlve otsima².

Nii see kordus mitme põlve kestel. Vanal
perenaisel Madlil oli omal ajal leseks jäädes
suur mure, et koht liidetakse mõisa külge või
antakse teisele. Ei jäänud viimaks muud nõu
kui endale vanul päevil mees tallu tuua: oli ju
tütar abiellumiseks liiasti noor ja kasupoeg pere-
meheks alaealine².

Uue kasuisa majja-tulek ei toonud Jüri ellu
erilist muutust. Endiseks jäi kasupoja vahekord
peres ka veel siis, kui kasuõe neiuks sirgudes
tallu tuli kolmas meeshing Joosep Mardi poeg —
koduväiks².

Seega peletati igatahes majast meeste puu-
dumise hirm. Polnud siis ka põhjust murelikuks
muutuda, kui Jürile avanes võimalus erilisel tin-
gimusil koduküla piiridest kaugemale pääseda.

Tõru küla, kus Jüri sirgus, kuulub Porkuni
mõisa haldusesse².

Porkuni pärishärra, erukapten Karl Gustav
von Baumgarten, suri kolmekümne seitsmendas
eluaastas 1807. aastal. Noor lesk Johanna Mar-
garete — hüütud Jeanette'iks — abiellus kolm
aastat hiljem lahutatud rittmeisteri Fabian Moriz
von Baggehuffudt'iga³.

Lahutuse teostamine maksis proua Jeanette'ile
palju vaeva ja kulu, aga kõige raskem oli säili-
tada suguseltsi ja kaasaadli ees oma kõlblat
seisundit. Oli ju rittmeister Baggehuffudt'i
mahajäetud abikaasa viimne — üheksas — laps
isa taas abielludes vaevalt poolteiseaastane ja
lisaks sellele kinkis proua Jeanette juba paar

kuud peale õnnelikku laulatust samale mehele uue abielu pandina esimese tütrekese³.

Mõisarahvas aga, kelle arvamist proua loomulikult ei tarvitsenud arvestada, kindus oma otsuses saksa kohta, et proua elas selle „va Pagu“ härraga¹.

Muide, rahvale jäi proua Jeanette endiselt „Ponkardi prouaks“ ja ta lapsed esimesest abielust „Ponkardi noorhäradeks¹“.

Need noored „Ponkardid“ on rahva arvates õige taltsutamatud ja isegi ülekäte läinud poisid¹. Proua Jeanette aga, kahel korral abiellunud väljateeninud sõjaväelasega ja võrsunud sõjaväelaste Handtvig'ite perekonnast, teab enam kui hästi, missugune on kohaseim elule ettevalmistus metsikuvõitu poistele ja kus joostakse kõik sarved ilusti maha ning soodsal juhul tehakse isegi hiilgavat karjääri. Perekonna tava kohaselt on see sõjaväeline kool Vene tsaari teenistuses olek³.

Kolmest pojast vanim, Gustav Friedrich, ongi jõudnud ohvitseri auastmeni. Tal on Vene maal oma majapidamine, säärane, nagu need just on aadlisoost nooril sõjaväelasil, igatahes mitte vähem pillav kui seda endile lubavad vene suurnike pojad¹.

Ohvitseri kindlast palgast endast mõista ei piisa väarikaks elamiseks. Porkuni laialdased põllud, karjalaudad ja linnumajad peavad saatma oma osa noorhäradele varustuseks. See on loomulik ja seda võib kindlasti arvestada, kuid sularahaga paigatavad augud poja majapidamises valmistavad emale mõningaid raskusi.

Küll müüs proua Jeanette varsti peale mehe surma kaks kõrvalmõisat—Sootaguse ja Küti—

70.000 rubla eest Essenitele. Vanima poja täisealiseks saades oli see kapital aga mitmekesiseis väljaminekuis kokku sulanud ja vahepeal kahekordseks võrsunud perekonnal tuli arvestada enamvähem jooksvaid sissetulekuid.

Seepärast püüdis ema poja majapidamist juhtida nii otstarbekalt ja ettevaatlikult kui see kauge maa tagant oli iganes võimalik. Eriti tähtsaks peab proua teenijaskonna valikut ja vähese vastutustundega vene tööjõud ei sobi tema arust sugugi.

Vigu on omamaa pärisrahval küll ka lõpmatu palju, aga see on siiski tunda saanud „vana head“ karmi balti mõisniku kooli. Ja mis peaasi — nende hulgast võib proua ise kohaseid jõude otsida, võib neile eeskirju ja õpetusi anda, võib neid pealegi tarbe korral ise õiguslikult karistada.

Neil tingimustel sai siis 1820. aasta pöördel Tõru küla Kristli rahva kasupojast Jürist Peterburis aadlimees Gustav von Baumgarteni tentsik Jegor¹.

Nooruk kohanes kiiresti kõigega, mis võõrsile siirdudes ta ellu lülitati.

Aja möödudes tundub talle uus kodu üsna hubasena: ei siin puudu ajaviidet vabul hetkil ega puudu sõprugi. Ja kõigepealt on ohvitseri ja tentsiku vahekord kujunenud mõlemale poolele rahuldavaks.

Oma peremehest aasta võrra vanem teener püüab muuta peremehe kodust elu nii mugavaks ja õdusaks kui vaid oskab. Isandat kodu külge kõita on ju otse tema huvides, tunneb ju tema niisama hästi kui isand neid raskusi, mis tekivad viimase ajutiselt liiga suurist väljamine-

kuist väljaspool kodu, ja vanaproua etteheited kalli majapidamise pärast tabavad Porkuni-sõitudel harilikult niisama palju tentsikut kui noorhärnat ennast. Ja pandimajade ning liiakasuvõtjate uksetaguseid tuleb ikka Jegoril tallata, kui teised allikad kuivavad.

Muide, isandalt on teenrile ka hinnaline tasu. Noor Baumgarten võtab vaevaks õpetada oma tentsikule lugemist, kirjutamist ja isegi arvutamist, teadmisi, mille omandamisel Jegori isu aina kasvab, millega tegelemine talle muutub naudinguks ja sütitab tänu selle vastu, kes loob võimalusi õppimiseks¹.

Gustav von Baumgartenit võidakse arvustada kuidas tahes — tõsi ongi, et ta saab hakkama mõnegi Jegorile arusaamatu kõrvalepõikega —, aga temale, Jegorile, on see isand lähedane ja armas, kelle eest maksab vaeva näha, kelle nõrkusi tuleb ja võib nurisemata arvestada.

Hea tahtmise ja hoolega on ka võrdlemisi kerge igapäevaseid jooksvaid kohuseid täita.

Vaevalised on küll minutid, kui isand mõne laostava joomingu järele tuleb kindlal ajal teenistusse saata. Neid olukordi kardab Jegor kõige enam ja püüab neid vältida, niipalju kui suudab.

Tänagi viirastab säärast murelikku seisundit. Mida kaugemale läheb aeg üle kesköö, seda rahutumaks muutub ootaja.

Poleks hommikust paraadi, siis võiks rahulikult kas või valgeni oodata. Lugeses ja kirjutades ei läheks aeg igavaks. Ja küllap isand kunagi ikka loovib kodu poole. Võtaks ta vastu ja paneks puhkama nii — vastavalt sellele, millises olukorras ta just ilmub. Kui näiteks teiste poolt kantuna — lõplikult väsinuna, oleks liht-

saim toiming: riidest lahti ja tekkide alla. Keerulisem on asi, kui saabutakse saatkonnaga, kel kõigil ühtlaselt eluvaimud ülevad, kuid siiski veel teotsemiseks omajagu arukust. Siis nõutakse lärmikalt kõigi koduse joogi-, taoti ka söögitagavarade lauale toomist. Kui kõigest ollakse väsinud, peab ühe isanda asemel talitama ja süngitama mitut. Loo lõpp aga on ikkagi lihtne: lasta kõigil rahulikult välja magada, ja järgmisel päeval võib neid tarbekohaselt edasi ravidada.

Kui aga väljamagamiseks puudub aeg, nagu käesoleval juhul, siis on asi enam kui täbar¹.

Sääraste seikadega on Jegoril masendavaid kogemusi¹.

Sõjaväelisel korral, mis ikka on nõudlik — ka ohvitseri suhtes —, on praegu oma araktšejevliku värvinguga säärane sallimatu teravus, mis sunnib hoiduma igasuguseist vääratustist. Nii mõndagi kaardiväelase mugavust asendavad vaid omavahelised „vereimeja“ Araktšejevi kirumised ja unistused Katariina II aegsest muhedast elust.

Jegori, kellesse juba suurel määral on immutatud alistuvust valjudele nõudeile, hämmastab isanda muretus, otse lubamatu hooletus nüüd enne paraadi.

Kahju, et Jegor ei tea, kus isand lõbutseb, muidu läheks järele. Ei aita ju see, et teener tähelepanelikult seirab iga häält ja iga veerand-tunni järele teeb käigu välisukseni.

Jegor on kastist võetud esemed samasse tagasi ladunud. Öise üksinduse nukrusest haaratuna ta istub suletud sõdurikastile ja nõjatab lauba pihkudesse.

Imelik see maailma elu: miks ei võiks see, kellele on antud võimalusi lähedaks eluks, olla mõistliku meelega? .. Ei ole inimene mitte üksnes teise vaenlane, vaid samuti rikub sootuks omaenda elu ... Mis see on, mis nii hukutab? ..

Istuja mõtteis tekib seisak ...

Kas ta pole kodu?

... Muidugi ... Kasuisa parandab laudakatust ... Hõikab temagi üles ... seal nad laovad ühe värsket sileda õlekoo teise järele ... Kasuisa kinnitab sarikaid ... põrinal langevad vasarahoobid ...

Vasarahoobid? — Ei! — Uksele taotakse...

Silmapilk on Jegor virge. Viimaks ometi saabub isand! .. Ja tema tukkus — kas kaua?

Mõne hüppega sööstab tentsik esikusse.

Von Baumgarten püsib täna purjus peast hoolimata omil jalul, on aga äärmiselt erutatud ja vihane.

Et purjus inimene võib söimata, seda Jegor teab. Aga säärast pahameelevalingut, nagu talle täna näkku paisatakse, on ta oma noorelt käskijalt harva kuulnud.

Trotslik-põlglikult vaatab Jegor oma isandale ja täidab vaikides oma kohust.

Peagi selgub teenrile ka isanda ärevuse tõeline põhjus, kuigi esimene puhang oli määratud unematsile-tentsikule, kes ei oskavat härrat vastu võtta. Edasi valatakse sajatusi kaaslasile: röövleile, kaabakaile, marodööridele ...

Ah sealtpoolt puhub tuul — kaotus kaardilauas!

Ja see teeb Jegori meele veelgi raskemaks kui söim ja räuskamine, mille oleks võinud homseks unustada.

Kui vähemalt teaks, kui suurte summadega tegemist on . . . Aga küllap need asjad selguvad iseenesestki, kui kaine peaga peab arutama, mis teha.

Silmapilgu peamureks on ikkagi: saada isand võimalikult kiiresti puhkama, et ta päeva jaoks võiks jõudu koguda ja peatäiest vabaneda.

Sama vaist näib ohvitseri ennastki tiivustavat ja võib-olla ka soov unustada unehõlmas ebameeldiv fakt lisandunud võlgadest.

Nii ei kulu veerandtundigi, kui mugavast härrassängist kuulduvad juba sügavad hingetõmbed, mis hooti muutuvad põrisevaks ja vilistavaks muusikaks.

Teenril kulub veel tükk aega isanda rõivaid korraldades ja puhastades, enne kui võib üles otsida oma magamisaseme, kuhu viskub rõivais.

On taas säärane eelhommik, kus saab küll lesida, kuid sügavale unele ei tohi mõtelda. Juba nende raskuste aimus, mis on isanda peatse äratamisega paratamatus ühenduses, peletavad isu uneks.

Jegor lamab küünalt kustutamata.

Kas on see endine unenägu või lihtsalt läbi-valvatud öö rõhuv tunne, mis äratav igatsust, aga ikka taas ekslevad mõtted kodumaale.

Kuidas seal nüüd küll elatakse ja ollakse? . . . Kus ja kes teda meenutab? . . . Kes teda ootab? . . .

Eriliselt ei vist keegi. Kasuvanemate talus on talle muidugi alati üks lahti, kuid ega sealgi vist tunta tast erilist puudust — eks sealgi sõtku elu oma rada tematagi.

Igatsus laskub Jegori peale kui painaja. Ei, siia võhivõõra rahva hulka ta küll ei taha alati-seks jääda. Nii või teisiti, kodumaale peaks

ikka kunagi tagasi pöörduma. Kuid seal on juba vaja ise võita endale kindel pind jalgade alla. Eeltöid tuleks teha juba siin oma heatahtliku isanda juures.

Kui saaks kord jälle kodumaa põldudele . . .
Kui seal oleks oma põld . . .

Paariaastase linnaelu järele tuksatab Jegoris üha sagedamini sääraseid unistusi. Neis ta pea-aegu kunagi ei meenuta ränka teoorjust, millega kodumaal lunastatakse põld, ta vaid hellitab leebeid mõtteid kodumaa mullapinnast.

Täna selgi hommikutunnil ta võiks ei tea kui kaua neis kujutluses oleskella.

Kuid saabub hetk virgumiseks.

Esmalt ta läheb alla kööki. Kokk Ivaniga on kokkulepe, et Jegor hommikul niikuinii valvel olles äratab ka tema.

Von Baumgarteni kehalise heaolu eest hoolitseb kord jälle — vastu ema otsest tahtmist — venelasest kokk. Noor baltlane on nimelt veendunud, et vene oludes vaid vene kokk suudab sündsalt keeta.

Ja maitsvat toitu valmistada oskab Ivan tööpoolest. Mitte küll nii täpselt — ainult saksa tarvis — ja nii kokkuhoidlikult kui Eestimaal mõisas seda nõutakse. Ei, siin on suurt joont ja avarust kõigiti. Isand söögu ja olgu rahul, samuti jatkugu perele — mitte halvemini.

Ei või ometi kõike seda head kraami, mida Porkunist mitmel puhul nii rikkalikult saadetakse, lasta asjata raiskuda. Tuleb selle arvel õdusalt elada ja lasta ka teisi elada. Pisut enam piiratud lugu on köögirahadega. Nende suhtes püüab Jegor omalt poolt tagasihoidlikkusele juhtida, sest tema teab paremini kui muretu

venelane, et neil puhkudel, kui näpud küünivad üsna põhja, on eriti raske Eestist lisarahade hankimine.

Kööki jõudnud, asetab Jegor küünlajala pliidi servale ja Ivani kongi ust pilutades laseb ruumi kajada kõrisevast hüüust: „Kukeleegu!“

„Jaa, ja, ja, ja! Jaa, ja, ja, ja!“ vastatakse nagisevalt koigult kõõrutamise taktis, ja jalul ongi lõbus „köögikindral“.

Peagi pragiseb tuli suure härraspliidi all. Juteldes soojendab end Jegor tulemugavuses ja asub viimaks ohtes teostama algava päeva raskeimat ülesannet — isanda äratamist.

Sissejuhatuseks ta soetab isanda magamistuppa valgust ja hubasust. Kaminasse valmis laotud kuivi halge noolib peagi väänlev lõke. Laual ja kaminaserval süüdatud küünlad peletavad ruumist öövarjud ning peegelduvad ohvitseri paraadmundri metall-osadel.

Voodile lähenedes valgustab teener isanda nägu. Vaade viimasele pole kuigi lohutav.

Säärast ilmet Jegor tunneb.

Mees sängis nagu polegi ta õige isand, helk-jashallide silmadega heajumeline nooruk, keda ta sihvakat kasvu lisaks võttes võib pidada ilusaks. See tursunud näoga ülikahvatu, avasui lamav korisev ja norskav inimene on, läbib mõte teenri pea, talle pigem elavaks ristiks.

Siiski, selle ristiga peab valmis saama.

Jegor paneb küünla käest, voodist võimalikult kaugemale ja, ohu piirkonnast laua jooginõuga eemaldanud, algab lahingut unevaimudega.

„Härra! Härra leitnant! On aeg tõusta!.. Tõesti on aeg!“

Ei mingit vastust ega muutust magaja asendis.

Olukord nõuab käsitsi kõnelust.

„Härra!“

Jegor upitab magaja pead, seda seejuures mugavalt padjale asetades.

„On tarvis ärgata! Ei saa teisiti...“

Jegor tõstab isanda käsi. Need on lõdvad ja rasked.

Vahest aitaks, kui jalust sikutada? Või kõdistada talla alt?

Prauh! lendab jalahoop... Jegor naerab: tähendab — mõjus!

Aga ei — magaja luud-liikmed on taas välja sirutatud nagu halvatult. Kuidagi ei saa neile elu sisse...

Vaja pealetungi kõvendada.

Kogu aja kõneldes — meelitades, noomides ja kurtes — jätkab ärataja oma rünnakut. Vahetevahel, kui isanda asend muutub hoopis ebamugavaks, kui tekk ära tõmmatakse või on käsil mõni õige kõva raputamine, kuulduv küll üks kui teine vänge sajatus unisest suust, langeb jala- või kämblahoop ebameeldivas suunas, aga ometi püsib kogu vaeva eesmärk endises saavutamatus kauguses.

Minutit paarkümmend vältab keeruline äratamistoiming üha vahelduvamate võtetega. Jegor saab mõnegi vopsu, sest ta mõtleb vähem enesekaitsele kui isanda mõistuse väljakutumisele. Isandal võib ehk jahegi olla, sest sõimust hoolimata kõrvaldas teener tekid, linad ja padjad. Paaril korral lamab härra kogu olemisega sängi ees vaibal. Esimesel korral hakkab Jegoril tast kahju ja ta upitab mehe sängi tagasi. Pärast

teist pörandale sattumist tundis härra aga ise igatsust süngi järele, seejuures rändas voodisine vaip tekiks kaasa ja Jegori arvel torisetud sõim muutus ähvardusiks vaese omaks kolkida.

Üritaks ometi härra neid lubadusi teostada!

Siiski asjata lootus: juba pöördub isand rahulikult seina poole ja sügavad hingetõmbed töötavad peatselt õnneliku norskamise jätkumist.

Jegor taandub pilguks lahinguväljalt kööki.

„Mina enam ei oska!..“

„Sina n'd?“ naerab kokk. „Ma ikka arvasin, et sina saad kõigega hakkama...“

„No näed, vennas, ei saa... lihtsalt ei oska. Löö kas või hull maha, aga — elu talle sisse ei saa!“

„Sa muidu ju meister küll elluäratamises! Kuidas see oli läinud suvel, ise kõnelesid, kui kindrali kutsar — va Vaska — pea nii täis oli pannud, et ükski vägi teda mõistuse juurde ja pukki ei aidanud. Mäletad, tookord, kui meie härra Jelena Aleksandrovnaga tahtis lõbusõidu teha... Preilike oli nii rõõmus, et isake lubas tal väljasõidust osa võtta. Ja korraga — Vaska ei võta jalgu alla.

Ja sina kohe aitamas, nõu leidmas: oodaku veidi Jelena Aleksandrovna... Läksid talli juurde ja — pauh! pauh! paar pange külma vett Vaskale kaela. Siis raputasid teist veidi, saputasid vee maha ja tõstsid ta kui märja kana pukki... Oli nii naljakas ja lõbus...

Mis sest, et Vaska sind silma otsas ei salli! Mis temast tühjast! Või sul teda tarvis... Aga — nalja sai!..“

Jegori mõtted on aga mujal kui läinud suve seiklusil. Täna on tarvis midagi ette võtta, mis aitaks.

Kui katsetaks? . .

„Ulata õige, Ivan kullake, see veenõu! Kas vesi on hästi jahe?“

„Äsja kaevust tõin. Mis siis? Oh! . .“

„Sa vaata, ära ust kinni pane. Ka välisuks jäta lahti¹ ja kui ta ise tuleb, siis ütle: „Jooksis õue.“ Jäta oma kongi uks ka esialgu valla . . . Ja ära sa sinna vaata, kui ma sees olen . . .“

Isanda süngi üle kummardades sõnab Jegor üsna tarmukalt: „Nüüd, härra, on viimne aeg tõusta! Nüüd ei aita enam miski! Mina enam ei küsi — kui te ei tõuse, kalkan teile külma vett kaela! . . Kas saab?!“

Isand ei liigatagi.

Jegor kõhkleb veelgi ja sikutab vaipa.

Vastuseks kärgatab voodist sajatus — kohe aga lendab vaip Jegori poolt tõmmatuna keset põrandat ja tubli juga külma vett kastab lamajat¹!

Uh! — see mõjub!

Kui vapsikust pistetud on magaja jalul ja sööstab roimari kallale. Osavasti libiseb viimane tabaja käte ulatusest ja kaob uksi enese järel sulgedes¹.

Härra tormab põgeneja kannul läbi paari toa, trepist alla ja siis — köögiukse taga põrkab kokku Ivaniga.

„Oo, isake! . .“

„Et sind tühi võtaks, Vanka! Kus on Jegor!? Kus on see kärnane lurjus? . .“

„Mis? Kuidas? . .“ ajab Ivan silmad pärani.

„Mis? Kuidas — mis?! Jegor on, ütlen sulle, hulluks läinud! Pihuks ja põrmuks teen ta!.. Kus ta on?“

„Ah Jegor või?.. No vaat... Jegor jooksis jah välja... Näe, isake härrake, ukski lahti... Aga ei, tuvike, härra nüüd küll ise või välja joosta. Kui tarvis, mina kutsun... Kuidas nüüd nii — särgiväel! Ja märg, tuvikene härra... Aga Jegor peaks küll kohe härrale appi tulema. Mul tee, näe, läheb külmaks ammugi. Ja pirukakesed värsked ja — ja — kell lööb ju pea üheksa!“

„Mis? Üheksa?! Sedamaid saada Jegor, otsi ta välja!“

Ja härra pöördub kannapealt tagasi.

Ometi on teadvus väsinud mälus võimule pääsnud.

Ivani kongis kuulatav Jegor on rahul tuule uue suunaga ja, haaranud köögist isanda puhastatud säärsaapad, ta jookseb trepist üles. Nagu abivalmis teener kunagi tõttab ta sisse, soovides isandale naeratlemisi: „Head hommikut!“

Ohvitser puristab: „Sa krants! Või head hommikut niiviisi...“

„Mida kõike ei pea tegema tulise hädaga! Ei või teid ometi hiljaks jätta ja Araktšejevi-timuka närida... Need hoiatused...“

„Küllalt!“ pahvatab isand juba palju leplikumalt. Ja kui Jegor ta kiiresti-kiiresti kuivaks hõõrub ning suure osavusega ühe rõiva teise järele õiges järjekorras selga aitab, kinni nõõb ja sirgeks venitab, nii et lõpuks jätkub isegi einestamiseks mõni minut, siis on isanda viha haihtunud¹.

* * *

Hiljem avastab Jegor, et ta kardetav äratamisvõte on jätnud jälje isanda mällu. Ja mõnelgi äärmisel juhul ta ähvardab: „Nüüd ei aita muud kui toon vett!“

Need on Jegori võlusõnad, mis silmapilkselt vabastavad isanda voodi sülelusest.

„Ega sa hull ole, Jegor!“

Muidugi ei tarvitse siis Jegor hull olla . . .

Hilisele pealinna lõunale järgnevad hämarustunnid on von Baumgarteni poissmehekorteri tihti kõige mugavamad.

Ohvitser oleskleb hubaselt lamamistoolis. Tentsik otsib piipude varnast meeleolule vastava pika „rahupiibu“, topib selle hoolega täis ja ulatab lamajale. Süütis võetakse kaminast, tuhk raputatakse hiljem samasse. Ja siis keskustellakse, keskustellakse isegi väga laialiselt — puhtas „maakeeles“, mis omavahel tundub kuidagi omasem.

Peamiselt armastab isand hingelt puistata sinna kogunenud tuska või muret. Taoti otsitakse siis seltsis nõu. Tavaliselt küll kuulab teener vaikides, sest mis nõu temagi teab, ja lõpuks, kes seda kuulekski.

Teiselt poolt on need tunnid aga tähtsad tentsikule. See on jõudeaeg, kus ta võib hankida endale teadmisi, kus tohib esitada iga-suguseid küsimusi kõige kohta, mis jääb arusaamatuks isandalt saadud raamatuis¹.

Lõpptulemusena noor balti aadlik võib täiesti uhke olla oma saavutusile koolmeistri kõrvalametis. Need väärivad kõigiti rügemendi vabameelsete kaaslaste tunnustust ja imetelu.

Lääne-Euroopast Vene pealinna ulatuvad vabameelsuspisikud on nakatanud vene kõrge-masse seltskonda kuuluva noorsoo, kes tsaari

teenistuses koondub peamiselt kaardiväkke. Neis aatelisis ringkonnis peetakse vabameelse hea tooni üheks nõudeks vähema venna — sõduri — silmaringi laiendamist ja ta vaimu harimist.

Peab möönma, et nende vaadete elluviimisel pole suurt edu. Põhjusena leitakse, et õpetata-vail puudub tarvilik vastuvõtlikkus teadmiste omandamisel, kui ehk ei taheta kaastegurina arvestada omaenda oskamatus ja ebajärjekindlust õpetamises.

Ja samas on von Baumgarten oma tentsikule suutnud jagada nii põhjalikku õpetust, et see iga pala nii kirjas kui trükis oskab vabalt lugeda, et ta vaevata peab oma isanda arveid ja korraldab igasuguseid rahalisi tehinguid. See on juba midagi, mis vääriks järeleaimamist!

*

*

*

Suurparaadile järgneva pealelõuna videvik leiab von Baumgarteni taas kamina eest ja Jegori sealtsamast askeldamast, ainult rahuliku vestluse või õpetamise ja õppimise meeolelu puudub sootuks.

Ilmneb, et Jegori aimused läinud-öise kaardimängu suhtes on õiged: isand kaotas — kaotas isegi enam kui kunagi varem.

Algul Jegor lausa hämmastub ja on südames isandale kuri. Milleks see ometi kuhjab endale ja temale aina raskusi raskuste peale? Siin ei aita enam kokkuhoid majapidamises ega liiakasuvõtjate urkad.

Kui aga isand isegi ängeldes oma mugavas toolis konutab, läinud öö elamusi sajatab ja hädaldab, siis on Jegoril tast ikkagi ainult hale.

„Saa sa aru sellest maailma elust ja saksa õigusemõistest,“ ta veel vaid imestab. „Kingsepp ja rätsep, kaupmees ja sepp — need kõik võivad oodata, kui neil on härradelt midagi saada. Nad võivad omast ilmagi jääda ja maailm jääb endiselt püsima: katki pole midagi... Aga see kõige riivatum võlg — kaardivõlg —, vaat see on sul auvõlg! See ei kannata...“

„No mis me siis teeme?!“ nõustub ta isand halinaisse.

„Ega aita miski: sa pead otsemaid Porkuni sõitma...“

Porkuni? Jegor pääseks korraga ootamatult, nii ettekavatsematult Porkuni — koju, kasuvarnemat, tuttavate lähedale! Aga — ega ta enda pärast sõida! Ja sõidu tõeline otstarve pole kuigi lohutav.

„Kas sest abi oleks? Ei ma usu, et vanaproua annab. Kust ta korraga nii palju võtabki? Ja ammuks see oli, kui moonavooriga saadeti ka raha...“

Von Baumgarten teab, et Jegoril on õigus. Aga pole ainustki teist teed. Ja nagu oleks kõik puha Jegori otsese süü tagajärg, käratab ta:

„Ma pean aga raha saama! Sa saad ju aru, et ma saama pean! Ma võin ju lubada — noh — lubada, et see oleks viimne kord...“

„Viimne?“ mõtleb Jegor. „Mitu viimset korda on juba varemgi olnud —“

Kuigi vaid mõte, ometi näib see isandat torkevavat.

„Nojah! Miks siis mitte viimne? Ma võin ju näiteks võtta rikka naise!.. Kas neid siin vähe on? Kas meiesugusele pole kõik ukсед avatud!“

„Muidugi,“ nõustub Jegor, „see oleks kindlasti väljapääs. Muidugi on rikkaid küll ja küll... Mõni võiks siis armaski olla...“

„Armas või mitte armas, kuid ta peab nii rikas olema, et enam ei tuleks puudust!“

„Nii nagu kindrali Ljoletška, nagu Jelena Aleksandrovna?“ sähvab Jegorile pähe ja samas väljendub sõnuski.

„Päris tõsi! Miks ka mitte Ljoletška...“ lepib ohvitser ja koputab piibuga tantsutaktis vastu toolileeni.

Jegori valdab aga tunne, et ta pigem oleks võinud keelt purra kui tulla säärase nõuandega.

Imelik — siiani ei tulnud Jegoril peaaegu kunagi mõttesse vaadata arvustavi silmi oma noore käskija eraelu. Noored sõjaväelased vastavast seisusest on ju peaaegu eranditult sama-sugused, mõni kindlasti hoopis hullemgi.

Kuid kõrvutada oma isandat Ljoletškaga, selle õrna lapsega, tundub äkki roimana.

Kui vastolulistena korraga meenuvad seigid ja olukorrad vana kindrali mõisas läinud-suvise laagri aegu!

Kõigepealt vana auväärne lesk kindral, isake Aleksander Konstantinovitš — teenistuses karm ja nõudlik, kodu aga heatujuline, sõbralik ja külalisile ning isegi nende teenijaile ülilahke, võõrustav peremees. Siis kindrali õde, koduse majapidamise juhtija ning koolivaheaegadel kindrali ainsa tütre kasvataja — Natalja Konstantinovna, kes näiliselt iseloomult sarnleb oma vennaga.

Ja viimaks Ljoletška — Jelena Aleksandrovna, kindrali ainuke laps, vanade lemmik ja silmatera. Vaatamata isa ja tädi võistlevaile hellitusele, mis tütarlapsel ainult soovi ei raatsi keelata, püsib Ljoletška armastusväärseks, vastutulelikuna ja tähelepanelikuna kõigile.

Eriti ilusaks teda ei või nimetada, võib-olla on ta liiga habras ja pisut jumetu. Ometi võib sädelda ta heledais lapsesilmis säärane siiras, rõõmus naeratus, mis köidab.

Ljoletška, nii näis suvel Jegorile, oli armunud von Baumgartenisse ja viimane suhtus muidugi alati tähelepanelikult ning viisakalt oma otsese ülemuse tütrusse.

Ometi oli samas mõisas isandal intiimvahekord mõisavalitseja tütre Olgaga.

Kui Jegor oma isanda linnaseiklusi kõigiti ei osanud taibata, siis jäi see maa armulugu talle hoopis arusaamatuks. Talle tundus see preili, kes isandale otse vägisi peale tükkis, pentsikult vastikuna ta veetlevast välimusest hoolimata.

„Miks?“ sõelub Jegor suviseid muljeid.

Jah, kõigepealt seepärast, et see preili käitus mõnesuguses meesseltskonnas, kus Jegoril oli võimalust teda silmitseda, oluliselt teisiti kui näiteks oma isa leivavanemate pilgu all. Mitte ainult, et see haritud naine sobitas tema isandaga salajasi kohtamisi, vaid preili taotses heita edvistavaid pilke ka igale juhuslikule külapoisile või sõdurile.

Jegori pidas ta nähtavasti igaveseks tobuks, kellega pole midagi peale hakata. Ja mugavam oligi Jegoril teha nägu, nagu ei mõistaks ta millestki midagi: nii jäeti sind vähemalt rahule . . .

Kuid mitte alati.

Vahel juhtus, et preili tuli õhtul härrat ot-sima, kui viimane viibis veel kaardilauas sõprade seltsis või teelauas kindrali enese pool. Siis leidis preili asja Jegori kongi, leidis põhjust poisi tüütamiseks.

Kord preili otse raevustas Jegori. Ta ei piirdunud oma tavalise kihistava tänitamisega: „Sina va maanina... kui inetu suur nina sul on...“, vaid hullutades haaras Jegori nina, et poisi pea ometi kord enese poole pöörata. Poiss aga, unustades kannatlikkuse, käratas, et preili kasigu välja ja jätku ta nina rahule.

Jutte preili isiku ümber keerles laagris palju. Tuldi ka Jegorilt uurima, et kas preili ikka tõesti külastab ta isandat ja mis seal siis toimub.

Ja see „häbematu-uhke tšuhna“ taotses vastata: „Käib, siis käib. Küll tal asja on, kui käib. Ja mis sünnib teispool seina, seda ei käi mina piilumas. Pole see minu asi, ei ole ka teiste asi!“

Mõistatuslikuks jäi Jegorile see, et preili isa oma tütre seiklusi ei näinud aimavat, samuti isanda sõgedus preili õige iseloomu ja käitumise suhtes.

Niipalju ta igatahes koges, et preili suhtes isandat ei tohtinud häirida mingi nõuande ega hoiatusega.

Nüüd need mälestused tekitavad Jegoris suurt kahtlust ja nagu hirmugi: kas suudaks või tahaks ta isand lõpetada kõik senised vahekorrad, kui tal õnnestuks saada vana rikka kindrali väimeheks?

Jegor valmistub Porkuni-sõiduks. Mõtted tal otse tulvavad kodumaast ja huulile kipuvad reipad vileviisid. Neid ei suuda tõkestada Porkunis ootav ebameeldiv üllatus, ometi teeb seda kaastunne isanda vastu.

Vaene isand!

Kui palju higi-vaeva maksab tal üksnes kirja meisterdamine emale, Porkuni vanaprouale!

Üks paberileht teise järele lendab kokkupigistatult keset toapõrandat, kust Jegor need täis osavõttu oma kitsikusse sattunud pere-mehe vastu hoolikalt üles korjab ja hävitab kaminaleekides.

Keevas meelehärmis kargab ohvitser viimaks jalule, sajatab veel kord maapõhja oma kaardilauakaimud terve elu ning olemisega ja hädaldab, et tal on võimatu luuletada midagi säärast, mis võiks Porkunis tõsiselt mõjuda.

Ja Jegorgi usub seda.

„No mis sinagi vahid seal? Ja mingit nõu sa ei oska anda!“ lendab Jegori arvel, saadetud soolasest sõnast.

„Kes siis kunagi minu nõu tahab kuulata...“

„Muidugi! Võta sina ikka veel suu täis!.. Ei kuulata õigel ajal sinu nõu jah! Just nagu seal oleks midagi kuulata... Aga oota!.. Tõsi! Sul oli ju tore ettepanek — selle Ljotšškaga! — Tõsi tõsi!.. Mis siis — proovida

võiks — kui juba oled uppumas, siis haara aga igast kõrrest kinni, mis kuskilt pihku hakkab. Mis siis — käin vana karu juures ära ja palun tütrekese kätt. Jelena Aleksandrovna ongi õnneks nädalaks instituudist kodu. Tuvike on, vaat, haige. See sobib suurepäraselt. Enne tarvis Ljoletškale veel hästi silma vaadata, et rinne oleks kaitstud, ja siis — rünnak ja võit...“

Kui varemalt isanda säärased naljad olid löbustanud Jegori naeruni, siis täna küll need kergelt loobitud sõnad mõjuvad vastupidiselt. Ometi von Baumgarteni enda meeolust lahtub sünge pinge.

Lahenduse peab leidma, ja miks siis mitte nii? — Kõneldes ta sisendas enesele julgust ning tarmukust ja asub tõesti veel samal päeval kas elrännakule või lõplikule pealetungile, kuidas olukord ja õnn just määraksid...

* *

*

Õhtul ilmub ohvitser aegsasti koju ja tentsik ei tea, kas kurvastada või rõõmutseda uudiseist, mida ta kuuleb.

Vahest tähendab see ometi pööret — ka seesmist — ta isanda elus?

Ei jälgegi endisest kerglasest kelkimisest ja inetust toonist. Õnnelikku kohtamist noore neiuga päris omavahel, kuna isa veel puhkas, mainitakse ülitagasihoidlikult, ainult kui olukorra selgitamiseks. Peaasi aga, mis Jegori kui Porkuni saadiku kõrvule määratakse, on kindrali suhtumine seisundisse.

Kindral ise oli algul kohkunud, sai koguni kurjaks ja nimetas noort ohvitseri taktituks pealetükkijaks. Siis ilmus aga kui kogemata Ljoletska — õhetava palgega, särasilmi. Põimis käed isa kaela, suudles vana tormiliselt, siristas meelitussõnu ja kadus taas kiiresti.

Vana oli tüki aega hoopis hämmastunud. Ohkas siis sügavalt ja sõnas sootu leplikumal toonil, et Ljoletska õnn on talle loomulikult kõige kallim. Tütrelle midagi keelata või teda koguni õnnetuna näha olevat võimatu. Ainult seda pidavat noor ohvitser mõistma, et Ljoletska olevat veel täiesti laps . . . Ta pidavat ootama. . . Mõne aasta, või vähemalt ühe terve aasta . . .

Ja seni — Gustav Karlovitš kui aumees — jäägu endisse kaugusse. Kõik jäägu esialgu ainult eneste teada.

Jah, nii ootamatult hästi lõppes kogu üritus.

Vanaproua oskab olukorda juba õigesti hinnata, see on kindel. Kirjakirjutamine on nüüd lõbuasi . . .

Ja juba vara järgneva hommiku aovalguses algab tentsiku matk läände.

Aga püüdku Jegor kiiresti teha, et ta jälle pea tagasi jõuaks! Rahaga on rutt! Ja hädasti vajab isand Jegori ennastki. Need vene vankad on ju kõik nii mühakad ja hooletud, et häda päris nende abiga läbi ajada.

4.

Mänglevalt liugub kerge saan läbi hämarusest võõbatud paikkonna, kus silm vaevu seletab koduseid lõmakil suitsutaresid ja hangedest mustavaid aiaroikaid ning kaevuvinnu.

Jegoril on see kolmas sõidupäev ja matk on peagi teostunud kiirusega, mis häil teeoludel on lubatud isandaile, aga ometi mitte teenreile Porkuni vanaproua teadmisel.

Isand arvestaski teekonda sääraselt ja märkis kirja emale targu varema kuupäevaga. Tent-sikule ta tegi ülesandeks ettevaatlikult vastata, kui tuleks juttu sõidukiirusest.

Aga viimane seik Jegorile õieti peavalu ei valmista, sest teel ta hoolitses neljajalgse kaas-lase eest kõigiti hästi ja võib ta rahulikult paigutada Porkuni talli. Ometi poetub Jegori põue kahetsust, et ta kojusõit, matk, mis on eelmistega kõrvutamatu, teostub sääraselt talveõhtu ähma maetuna.

Paras krõbe ilm ja laitmatult sissesõidetud libe lumetee ühtuvad sündsaks taustaks hästirõivastatud matkajale, keda võiks isegi pidada mõneks kaugeks isandaks või vähemalt suure saksa teenriks. Esimest oletust õhutavad eriti härraslik saan ja hobune — isanda isiklik kergesõidurakendus.

Von Baumgarten suvatses seada asja nii: sa ei sõida tavalise suure reega, sellega kulutad

tühjaltki päeva enam. Ja hakatakse seal tagasitulekul viimaks moonakoormat peale laduma, siis ei jõua sa nädalagagi tagasi.

Jegor võrdleb tahtmatult: milline vahe ikka, eriti väliselt, praegu koju sõitva tentsiku ja tolle poisiohtu külanooruki vahel, kes kord aastate eest esimest korda sammus sama teed moonavoori taga pealinna poole.

Pikk hall kodukootud vammus, tõmmatud lambanahale, andis ju ka omajagu sooja. Kuid avarad pastlad, millesse jalanartsude alla topiti sooja säilitamiseks tubli kord heinu, võtsid kui kühvliid kohedat lund sisse ja peatuskohtades tikkus see enne ära sulama, kui paras silmapilk leidis selle väljapuistamiseks.

Täna kannab sama nooruk isandalt päritud härraskasukat, peas kõrget karvamütsi ja jalas läikivate säärttega tugevaid, üle nahkpükste ulatuvaid sõdurisaapaid. Säärares rõivastuses võib end igal pool häbenemata näidata, võib rahuldusega esineda seal, kus saarekõrgendikult juba paistab sõidu sihtpunkt — Porkuni mõis.

Uljas traavis jookseb noor hobune märke ja käändub vasemale, kus paremale laiuva põõsastiku vastas suigub Porkuni härrastemaja, mõnes aknas tulisilm ja väljaehituse sarikais kõrge plekkvaas ninakalt taeva poole.

Üks esimesi kohatud tuttavaid on Öövahi-Mihkel, kes köögiukse juures lausub oma „tere jumalime!“

Mihkel on vana sõbralik mehike, pärit Tõnu külast, Kristli rahva kauge sugulane. Jegori tunneb ja hoiab ta juba selle poisikesepõlvest.

Peretoas väljendab kõige sõnakamalt oma rõõmu Sepa-Andres.

„Tuline tuhat! Oled sina — Jüri või Jegor, mis sa nüüd oled — tore poiss! Vaata, et ei tunne sind äragi! Ja tuled nii parajal ajal — nagu kutsutud! Tead, homme läheme koos Lemkülla pulma!“

„Pulma? Kontvõõraks?“

„Sina nüüd kontvõõraks! Kes sind sealt Venest siis kutsuda sai! Hansurahval oled sina kõigiti esimene peiupoiss — enne ja nüüd . . .“

„Ah, või Hansurahval? Siis sinu pulmad? Vaata aga vaata . . .“

Kuid Andres sügab kukalt.

„Ei n'd sedakorda minu — hiljaks jäin, vaat Mari läheb ära. Aga seal veel teisigi tütreid vanal Mallel järel kasvamas . . .“

„Ah nii, nii?“ naerab Jegor vana sõbra kimbatust.

Lõbus on kodumaa! Sõbrad, tuttavad ja — kas või pulmad . . .

Aga juba ilmub käbe peremamsel Beti käskjalga proua ette kutsuma.

Betigi tunneb Kristli rahva kasvandikku ammust aega. Oli ju teine lihtne poiss nagu iga teoori seal külas. Aga vaata nüüd, missugune kena mees — niisugune noorhärä päris teine. Selle võib julgesti antvärkide lauda sööma panna ja linnameistrite sängi magama saata.

Rahuldusega peatuvad mamsli silmad Jegori sitkel, tugeval kujul, kuni see kaob seiramispiirkonnast saksa silma alla oma turja painutama.

Saadiku ootamatust tulekust häiritud, rikub proua Jeanette oma õhtutunni mugavust, võttes jutule teenijainimese. Jegori viisakale tervitusele ta vaevalt vastab ja laseb seejuures libiseda ar-

vustava pilgu üle oma poja teenri rõivastuse. Säärane uhkus — see on ju otse pillamine ja talupoja rikkumine! Olgu Peterburis, teiste silma all. Aga teel ja siin mõisa tulles! Milleks?

Teravalt algab proua: „No mis sina, Jegor, palud?“

„Palun vastu võtta härra leitnandi kiri!“ sõnab Jegor rahulikult kirjataskut avades. La-seb esimese väljavõetud kirja tagasi liuguda ja ulatab kärsitult ootavale vanaprouale teise.

„Mis kirja sa ära panid?“

„Armuline proua, see teine kiri oli Ottonoorhännale, kui noorhärä veel kodus peaks olema...“ ja sõnatult manab Jegor oma saamatust, sest isand oli tungivalt soovinud, et kiri võimalikult vanaproua teadmata läheks noorema venna kätte, kes arvatavasti kodu veedab sõjakooli ajutist puhkust.

Ja vanaproua loomulikult ei rahuldugi vastusega.

„Noh, Jegor, selle teise kirja annad ka proua kätte! Ja kuidas sina siis teadki, missugune kiri on saadetud noorhännale? Kirjad on kirjutatud saksa keeles!“

Jegor muigab.

„Ma loen saksa ja vene keelt enam kui ainult kirja aadressilt.“

„Soo?“

„Jah,“ tunnistab Jegor reipalt, „noorhärä õpetas ju mind.“

„Sooh?“ lausutakse juba üsna vahedalt.

Proua kulmude vahe aheneb. Ta on oma liiga vabameelsel pojalt ometi kord keelanud asjata jännata külapoisi õpetamisega¹. Milleks

rahvast tööst võõrutada — ja nii sootuks rik-
kuda!

„No kuule, Jegor! Kui sina seal muudkui raamatuid õpid ja kirjaga mängid, millal sa siis härra töö teed?“

„Oh,“ tõttab Jegor veelgi avalamalt seletama, „ega seal seda tööd siis nii palju ei ole, et lugemiseks kah aega ei jääks. Kõigega saab toime!“

„No küllalt, Jegor! Seda ma juba tean; et seal õieti tööd ei osata teha. Laisklete ja saksa aega varastate, seda seal õpitakse. Ja proua siin muudkui maksa ja toida! Nüüd siis võid minnal Kuid oota, Jegor, mis sulle tööks anda enne tagasisõitu?“

Jegorile valmistab kogu keskustelu oma aina lõikavama tooniga ikka enam tuska.

Ah sellest siis proua suvatseb nii muretseda! Tuleks tal mõttesse ka küsida, kas Jegor on teekonnast väsinud ja näljane.

Jegori rüht muutub puiselt kangeks.

„Eks prouad esmaspäeval määra, mis tegema pean. Homme, pühapäeval, palun mind pulma lubada!“

Proua viivitab vastusega.

Ehk on päris hea, kui see tööst võõrdunud päevavaras siin tervet pühapäeva mõisarahva seltsis ümber ei logele.

Tarvis teda ainult veel noomida ja korrale juhtida.

„Või kohe pulma! Muudkui pulma ja tantsu te tahate... No vaata, Jegor, prouad lubavad sind siis pealegi pulma. Aga et sa ei hakka seal jooma ja kiskuma, nagu see teie viis on... Loomulikult esmaspäevaks oled tagasi... Ja

härra hobusega sa ei lähe! Hobune peab puhkama.“

Suur osa Jegori pulmatujust haihtub.

Mitte selle joomise ja kakluse keelu pärast. Küllap paljudes taludes pulma puhul seda va kibedat nii ohtrasti võetakse, et tülinorimisi ja õnnetusigi ette tuleb. Neile luuakse eeldusi juba arutil kihutamisel saajasõidul. Kuid need on ikka teissügused pulmapidajad kui Hansurahva omad. Juba Toomast peremehe eluajal maksis talus kord, et sulasepoisski ei tohtinud purjus päi koju ilmuda. Veel vähem kannatab joomist ja joodikuid perenaine Mall.

On endastmõistetav, et Hansurahva pulma ei minda joogi pärast. Hoopiski ei tee seda Jegor, keda kange jook kunagi pole peibutanud ja kes tunneb oma isanda joomise tagajärgi küllaltki teravalt.

Aga Jegori pulmatuju hoo pidurdab — hobuse keeld.

Kui suursugune oleks sõita nii ootamatult omaste ja tuttavate hulka isanda uhke traavliga toredas härrasaanis! See lisaks kogu saajale ilmekust.

Nüüd aga peab piirduma hoopis tagasihoidlikumate väljavaadetega. Tuleb kasutada kaasakutsuja lahkust sõiduks pulmamajja, kus siis võiks edasi vaadata, kes võtaks kirikusse sõiduks otsa peale.

5.

1823. aasta viis parimas meheas hauda Hansurahva peremehe Jüri-Hansu-Tooma. Perenaise Malle õlule langes seega mitmekordne kohustuste koorem².

Jumal õnnistas Tooma ja Malle paarikümneaastast abielu kaheteistkümne järeltulijaga. Neist pärisid aastate kestel haigused esimese poja ja kolm tütreist, nii et mehe surma puhul Mallel jäi majja toeks ja hooleks neli poega ja niisama palju tütreid. Isa surres oli poegadest vanim — Hans — üheksateistkümneaastane ja mõis leppis sellega, et koht esialgu, poja täisealiseks saamiseni, jäi lese pidada¹.

Mall on nõukamaid ja jõukamaid perenaisi mitte ainult Lemkülal, vaid kogu paikkonnas¹. Pärit Saueväljalt Kütirahva arvukast perest, teenis ta enne naitumist Porkuni selleaegse rentniku Helmingi juures¹. Vana Ulmersi-preili, Helmingi sugulasest majapidaja, evis kõik eeskujuliku perenaise voorused ja mõistis neid edasi anda ka noorele agarale Mallele oskuste ja vilumustena kasulikuks aardeks. Malle perenaiseks olles need ta rikkalikud kogemused muutuvad tuluks nii omaenda majapidamisele kui ka naabruskonnale¹.

Mallelt käiakse kangakirja saamas ja piirda laenamas. Temalt tullakse nõu ja juhatust

küsima värvipaja seadmisel ja lõuendi pleegitamisel.

Mall teab, kuidas Ulmersi-preili toimis haiguste või vigastuste puhul, ja võib igal juhul meelekindlust säilitades abiotsijaile toeks olla, tuleb siis tegu inimese hädaga või on naabrinaisel mureks seapõrsas või lehmamullikas, kes ei taha kosuda.

Kuigi Mallel on oma suur pere sukkadega-kinnastega varustada ja rõivaga katta, jätkub tal siiski aega üht-teist müügiks kududa ja kedrata. Malle palakad, käterätid ja särgilõuend leiavad ostjaid juba oma maitseka koe ja korraliku töö ning pleeke tõttu. Kes Rakvere linnasaksust kord Hansurahva perenaiselt sukalõnga ostab, see ei jäta seda taas tellimata, avastades selle erilise pehmuse ja vastupidavuse. Samad kogemused on Maarja kirikuõpetaja proual¹. Viimane ei lepi üksnes sukalõngaga, vaid nõuab juba valmis sokke ja sukki, mis on õieti jala järele kootud, korraliku vikliga ja pehmed. Nii pehmed ja soojad, et õpetajahärra ka ise kiidab, et perenaise Malle kootud sokkides ei hakkavat talvisel ajal jalad nii kergesti külmetama. Lõpuks on need sukad ka sobiva paksusega, nii et kirikla laste jalad villa karedusest ei õheta.

Üldse peetakse perenaisest Mallest kirikumõisas lugu: temale ulatatakse ikka tervituseks käsi ja veel hilisemalgi aastail vihjab vana õpetajaproua leeriajal Malle tööle, kui sõnab ta Annest tütretüttele:

„Sina, Malle lapselaps... Jah, just kui vanaema suust kukkunud — just vanaema mustad silmad sul... Ega sina tarvitse kõike pea-

kooli tööd teha — oled noor ja kleenuke —, sinu eest on vana Mall veel tööd teinud¹.”

Perenaine Mall ei istu kunagi käed rüpes ja endastmõistetavalt on ka pojad-tütred varakult tööle harjutatud.

Hansurahva välistööd on ka Malle lese-põlve aegu ikka korras, kuigi mõisa teopäevad võtavad käest parima aja.

Isegi suvise põllutöö rutus klõbisevad suka-wardad vabul hetkil nobedate tütarlaste sõrmede vahel; sügisest kevadeni vurisevad aga Hansurahval vokid ja pauguvad kangasteljed. Siit saab nõudlik mõis oma osa ja täituvad peretütardegi kirstud, kus kangapakkide, suka- ja kingapaa-ride ning lõngavihtide vahel leidub igaühele kannaga rublatükke hõbekeel ning sõlg omatiki- tud käistele ehteks.

Kibeda töö hulka kõlab Hansurahva noorte rõõmus laulurõke, mille ainult isa surm mõneks ajaks vaigistab.

Leina-aasta lõpuni lükati edasi ka peretütar Mari pulm. Nüüd see siis peetakse esimese ree- teega ja ajal, mis kõigi tööde suhtes on sünd- saim.

Laupäeva õhtupooleks lõpetatakse Hansu- rahval pulma ettevalmistusi.

Küll ei kõnele rehetoa iginõgised seinad ja talad, et neid on luuaga kõvasti nühitud, aga pinkide kohal seinu katvad valge linase lõuendi vöödid vähendavad ruumi süngust üsna mõ- jukalt. Kõrgemale on palkide vahele pistetud kuuseoksi ja kinnitatud vanikuid, mis vääni- kuina on põimitud ümber talade, kust on eemaldatud parred ja lastud rippu paarishaar- seid puulühtreid.

Kuigi suurem osa tavalisest majakraamist on rännanud kõrvalruumidesse, siiski muudetakse tuba lõplikult pulmailmeliseks alles järgmisel hommikul, kui poevad põhust külalised ja võib rehealla viia tarvitamiskõlvulise küljaluse.

Ometi on Hansurahval veel teinegi piduruum. Peremees Toomas oma eluajal ehitas rehetoa ahju nii ruumikalt esimesse kambrisse, et viimane püsib soe isegi pakasepäevil ja nagu mugavuselt, nii ka sisuliselt ületab rehetoa. Seinü katab üleni linane Hansurahva naispere töökuse toode, kuna istmeiks on järide ja pinkide asemel niinepõhjalised toolid ja asemeid katavad vöödilised vaibad. Kogu õhkkond tunnistab pere jõukust ja perenaise tarmukust.

Laupäeva õhtuks saabub külalisi Loksalt, Saueväljalt, Assamallast, Tõrust ja isegi Rakverest.

Peremehed on väarikais pikk-kuubedes, mida enamikus ehib punane nõör ja tinanööpide rida; ülikonna juurde kuulub ka must kaapkübar. Naistelgi on pidulik pikk-kuub, aga puuduvad nõöbid. Naiste kuub ei varja aga rinnasiseid ehteid ja lubab alt äärest välja piiluda kirjul seelikul ja heledal põllet. Perenaise tavalise ehtena katab naiste pead tikitud kõrge pottmüts.

Külalisi oma vendadest-õdedest nadudeküdideni võtab vastu perenaine Mall isiklikult tavalisel jutukas-sõbralikul viisil, kuna noor peremees Hans sulasega aitab hobuseid rakmeist päästa.

Muide, laupäevaõhtune külalissari jääb ometi poolikuks, sest pulma pealõbutsejaid, Lem-

küla ja Vöhmetu noori ning peigmehe sugulasi, oodatakse vast järgmiseks hommikuks.

* *
*

Pruut Marilt nõuab küllalt hoolt ja arvatlemist igale kutsutud pruuttüdrukule sobiva ja soovitud peiupoisi leidmine. Tuleb pead murda ja kaalutella, kaubelda ja sobitamisi seletada, et igaüks jääks omaga rahule ja võiks kujutella lõbusat kohtamist pulmamajas.

Ometi juhtub pulmapäeva hommikul veel viimasel minutil soovimatu häire: naabri upsakavõitu peretütrel Kadril puudub äkki peiupoisest sellepoeeg Inno Saueväljalt jäi tulemata.

Ja kiiresti on vaja uut ühendlust.

Ei tohi ometi naabri Kadrit ära pahandada. Ta võiks kas või pulmast lahkuda. Tuleb asi kuidagi lahendada, kas või kellegi teise kulul. Ja leidubki talleke, keda tohib ohverdada — pruudi noorem, äsja leerist pääsnud õde Mai.

Omad peavad tarbe korral kõigega leppima, ei hakata seepärast Maiega pikemalt aru pidama.

Maie peiupoisiks on määratud Sepa-Andres Porkunist.

Andres lubas sõita omataotud kelladega, nii et mets ja maa helab. See oleks võib-olla päris kena, kuid Maiele jäi juba algusest mõru kõrvalmaik sellest rõõmu töotavast üritusest.

Juhuslikult vanaonu alustas juttu, mille jatkudes sügenes teistele nalja ja Maiele tuska.

„Küll Andres tuleb nüüd sinule kosja, Mai! Marist jäi ilma . . .“

Ja mida enam Mai haavus, seda enam osati kiusata:

„No mis Maiel siis viga, kui Andres tuleb. Jõukas mees teine ja kui korralik . . .“

„Ja puine nagu teie kõik kokku!“ purskab Mai.

„Ära ütle — puine!“ väidab vend tõsiselt. „Ainult rahulik ja pika meelega . . .“

„Jah, pika toimega!“

Ei, Maiel pole nüüd ühti kahju, et naabri Kadri pärib selle peiupoisi. Kurb on vaid, et ta nii langeb hoopis välja pruuttüdrukute killast.

Mis Kadrisse puutub, siis tema lepib uue olukorraga: ega siis mõisamees ole halvem peiupoiss kui perepoeg, kel puuduvad talus pere-mehe õigused.

Parajasti sõlmitakse uut kokkulepet, kui tormavad sisse pere noorimad võsud — Liisa ja Kai, kes seltsis piilusid vaadata iga uustulnukat.

„Sepa-onu tõi ühe soldati kaasa!“

„Kas sa näed!“ imestab üks pulmatädisid.

„Siis on ju Kadril kaks peiupoissi valikuks. Saab nii Mai oma peiupoisi veel tagasi . . .“

„Ega ma iga soldatinadiga ka kirikusse sõitma hakka, kes aga teise reetsal tallu tuleb!“ haavub Kadri.

„Kadri on õigus“, ruttab Mai omalt poolt lepitama. „Ega ju teagi veel, kas see kaasatuli pulmaline ongi. Pane sa, Kadri, oma pruuttüdruku-roosid aga rahulikult Andresele rinda.“

Õues on perenaine Mall ise äsja saabunuil vastas.

„Tere pulmaperenaisele! Tere pereemale!“

„Tere jumalime! Tere tulemast!“

„Tere, Malle-tädi! Kas pulmaperes lapulisi ka sallitakse?“

„Vaata imet, kes Andresel veel kaasas on! No kust sina, Jüri, nüüd nii järsku välja tuled?“ imestab perenaine. „Kristli rahvas ise siin ei kõnelnud sellest midagi . . .“

„Ei olnud veel aega koju minnagi. Oli kiire otse pulma pääseda!“ naerab Jegor saanist hüpatas lahkele perenaisele, kuna Andres hakkab ohjade kallal pusima.

Väikesed vurrivärtnad Liisat-Kaie on oma uudise tупpa viinud ja jõudnud otsaga taas õue. Liisa sikutab ema põllepaelust:

„Kes nüüd teistre Kadri peiupoisiks saab? Kadri ütles, et tema küll ei sõida iga võõra valla reduga ja Venest tulnud soldatina-diga . . .“

„Ole n'd sina, laps, vait!“ keelab perenaine, kel nüüd ka meenub Andresele seletada, et talle on antud uus pruuttüdruk.

Jegori torkab pereema lahkest tervitusest hoolimata „iga soldatinadi“ nimetus. „Oleks ta vähemalt oma hobusega tulnud . . .“

„Malle-tädi,“ vabandab ta, „ega mina nii äkki tulles peiupoisiks tüki. Olen, näe, jalameeski. Meie Joosepil on ehk reetsal minugi jaoks ruumi . . .“

„Või veel!“ muheleb pereema. „Kes sind siis peiupoisi orjusest vabastab, kui juba kord oled tulnud. Kahju ainult, et varem ei teadnud — oleksid võinud valida, keda tahad. Nüüd pead leppima sellega, kes üle jäänud . . .“

„Teeme õige vahetust!“ kaupleb Sepa-Andres. „Võta sina, Jegor, see Kadri, ja mina saan oma Maie, nagu rääkisime varem.“

„Kuulsid ju, mida Kadrist peretütar soldatist arvab,“ tõrjub Jegor. „Häda ainult, kui pruudi õde mind viimaks ka ei taha . . .“

Seal ongi aga pruudi õde Mai kohal, rõõmust õhetades, et ikkagi ka temale leidub peiu-poiss. Ja missugune veel! Sellegi uudise on mudilaspaar jõudnud tuppa toimetada.

Mai pole Jegori kunagi näinud, sest nooruki viimati pikemalt Porkunis viibides kuulus Mai veel täiesti laste hulka. Ometi paelusid tookord võimakasti Maie kujutlust temast vanemate tütarlaste vaimustatud keskustelud Ilumäe tantsuööst, kus Jegor väsimatu tuljaku ja labajalavalsi tuhistajana keerutas kaasa tütarlaste südameid.

Ja see turgatab Maiele korraga pähe, kui ta õue tõttab oma äsja määratud peiupoisile „roosi“ rinda kinnitama.

Suurem osa pulmalisi noorpaariga eesotsas on juba sõiduvalmis, nii et aega on napilt.

Mai on varasest hommikust peale ümber joosnud ja talitanud. Ta nägu ja kogu olemus kiirgab rutust ja elevusest. Palgeile lisandub veel tublisti purpurit, kui tütarlaps pika, sihvaka nooruki ees kikivarbaile sirutub, et selle rinnale kinnitada peiupoisi-märki.

Jegoriski nagu kihvataks uinuv säde, ta naeratab.

„Missugune kena laps . . . Või on see juba päris neiu?“

Ta püüab Maiele silmi vaadata, kuid tütarlapse muidu nii reibas pilk on äkki langetatud. Liiga palju sina helgib talle vastu poisi silmist. Maiel on korraga nii piinlik ja ebamugav . . .

Õnneks tuleb kohe mõelda millelegi asjalikule: sel peiupoisil pole ju hobust . . .

„Ema, kas ehk ometi ei saaks ka meie noort tätku ette rakendada? Mari uus saan on ju ka vaba!“

„Kus nüüd, laps! Välk on vaid paaril korral ees olnud ja ikka perutanud. Ja see uus saan — see on kui loodud ümberminekuks.“

„Aga kui Jegor hästi oskab hobust juhtida? . . .“

Ometi söandab Mai poisile silmi vaadata: on tarvis ta oma nõusse saada. Sellest saaks vast tore sõit!

Seda Jegor piiluski: „Missugused silmad! Kui — jah — just kui küpsed kirsid!“

„Iga hobusega saab toime!“ julgustab Jegor, ja seda mitte sugugi hoobeldes. Ta on oma isanda ratsa- ja sõiduhobuseid kõiki taltsutanud. Muidugi on ta esimesed sõidud ikka üksi teinud — mitte mõne noore tütarlapsuga. Kui aga nii armas laps sind palub, enam silmadega kui suuga, miks ei peaks siis nõustuma!

Perenaisel on tuline kiire. Pole aega pikalt kaaluda. Kust nüüd viimasel hetkel teist hobust võttaigi.

„Olgu siis . . .“

* *

*

Peagi puristab ja tantsiskleb noor loom saani ees.

Hoolikalt silmitseb Jegor rakmeid. „Väike proovisõit kuluks tingimata ära . . .“ tähendab ta siis täku pead hoidvale Sepa-Andresele.

Kuna teised pulmonalised end veelgi seavad, istmeid kohendavad ja kaasasõitjaid valivad, juhib Jegor Välgu ümber rehealuse nurga otse lagedale väljale ja annab talle seal voli kihutada, nii kui lustib.

Aeglaselt kasvab ohjade pinge, muutub painavaks juhi käe sund.

Noore looma pea vajub — vajub üha sügavamale. Suurauad lõikavad . . .

Kas ta peaks järele andma? . . . Kas mitte taas katsetada püstiajamist?

Nähvab piitsahoop. Järgneb teine. Loom on kui pihtide vahel.

Ehk on ometi parem alistuda? Mõnikümend sammu rahulikku sõitu ja — suuraudadest kaob piinav vägivald. Jääb vaid juhtiv käsi.

Hoogsal sammul on Välk pulmatalu juures tagasi, kus peretütar Mai sõiduvalmilt, valge siidrätt tumedail juukseil, ootab särasilmi oma peiupoissi.

6.

Sõit kirikusse möödub rahulikult: aukartus pühaliku talituse ootel sunnib väärikalt käituma. Teisiti on aga lugu tagasisõidul, kui pulmatuju ülemeelikus saab määravaks.

Kus eelmisel läbisõidul oli kuuski aavära-vaiks painutatud või postide ümber oksti ja vanikuid põimitud, seal asendavad neid tagasisõidul tõkked. Lunastusjooki nõutakse nii isamehelt kui peiult. Saajalaule ja pulmanalja rökkab reelt reele. Saanitee lubab suurepäraseid võimalusi võidusõiduks. Võidusõiduta pole ju Virumaa pulm kellegi pulm.

Vanemad inimesed küll kardavad seda ülimat löbu. Nad hoiatasid juba varuks enne väljasõitu kiriku juurest. Meenutasid isegi kõiki aastakümnete unarule jäänud õnnetusjuhtumeid, kuid noori nad ei heiduta.

Vaevalt jõutakse Maarjast poole versta võrra kaugemale, kui Porkuni suunduva tee käänul algab äge võistlus.

Kellade ja kuljuste lõkerdavale trallile selt-sib piitsade plaksumine, noorte hõiskeid, mõni hele kiljatus ja puhuti eitede-taatide hoiatav hüüd.

Jegor oli kihutamises tagasihoidlik: hobune liiga noor, et teda tohiks äärmuseni väsitada, veel ohtlikum oleks aga anda talle perutamise võimalust. Tihti kallakul, kohati kitsal teel ja

teiste saanide vahel võiks see kardetavaks muuttuda.

Noor loom muutub niikuinii aina kärsitumaks, kui üks ja teine mööda vihub. Kellahelin, kilkamised ja rüselemine nakatavad inimesi ja hobuseid mingi ohjeldamatu joovastusega.

Jälle on paar saani Jegorist ja Maiest ette tuhisenud. Kolmas, minetanud arukuse piirid, püüab iga hinna eest kõigist mööda jõuda.

Vasakut kätt pole enam ruumi, aga Jegori tagasihoitud hobuse eest põiki mööda sõites avaneks tormamise võimalus võistlejaist paremat kätt.

Piitsahoope vibab rohkesti, ühe nähvi tabades otse Välgu pead . . .

Seda on noorele tükule liiasti — Jegorile on selge, et ta hobust nii teiste vahel enam ei suuda vaos loida. . . .

„Hoia nüüd kinni, Maieke!“

Kaht keerdu ümber käe tõmmatud ohjad lõikavad juhile lihaseisse. Püsti karanud hobune alistub suuraudade järsule tõmbele ja ohjade pingutusele pöördeks, mis kerge saani koos sõitjatega viib poollennul üle kraavi, põõsaste vahelt läbi avarale lumeväljale.

See pole võiduajamine kaaspulmalistega. See on noore heidutatud täku pöörane tants.

Jegor seirab pinevil iga kallakut, küngast ja põllupeenart. Ja Maiele tundub, nagu veaks neid enesega hullunud vihur — nii meeletult keeb lumi ja tuiskab näkku. Tütarlaps ei leia muud pidet kui kinni haarata oma tarmukast kaaslasest, kelle vastu ta surub end ebamäärasel tundes, nagu oleks see kõikvõimas kaitsja.

Imelik on, kuidas see saan, mis ema sõnade järele on kui loodud uperkuuti lendamiseks, ometi jalaseil püsib. See pole küll kogu metsiku kihutamise kestel peaaegu kunagi mõlemal jalasel korraga. On isegi silmapilke, kus jalased hoopis irduvad lumepinnast. Kuid saan ümber ei lähe.

Kaua säärane taltsutamatu ajamine kestab? Maiel pole sellest aimu. Oma ülipinevuses ta võiks vältida piiritult ja samas olla üürike nagu inimlik õnn. . . Aga lõpuks on vahutav peru täkk jälle teel — ta on teistest ette jõudnud — ja üleni nõretavana ning norsates ta alistub täiesti oma saatusele olla viisakas sõiduloom.

Jegor pöörab näo Maie poole.

„Kas oli hirm, väike?“

„Hirm? Ei! Tore oli! Nii sõidaks — igavesti. . .“

Nüüd kohtavad pilgud. Nad naeravad mõlemad. — Igavesti nii kaelamurdvalt kihutada? . . .

Samas mõtleb Jegor tahtmatult: „Silmad tal — nagu küpsed kirsid!“

EX BIBL. UNIV. TART.

7.

Hansurahva Liisa jookseb läbi lume aidanurga juurde, hüpleb seal jalalt teisele, endal sasipeake tõmmatud õlanukkide vahele, kuid silmad kiindunud Lemküla-poolsele teele, kust on oodata saabuvaid kirikulisi.

Tõepoolest on külm. Peab lippama tagasi sinna, kus kojaukse vahelt vilksatas noorema õe särk.

Koos tüdrukutirtsud poevad rehetuppa ja ronivad lõukale. Nad on sedapuhku selles muidu nii elanikerikkas ruumis kahekesi. Kükitavad kui kaks linnupoega tohutu kivimüraka ees, mis äsja köetuna õhkub leebelt soojust.

Tüdruk tuleb rehealt, suleb otspaja ja hakkab luuaga koomale kraapima ahju ette pudenud haorisu. Ja siis kostab äkki väljast hele hirnatus.

Silmapilk on mudilased jalul, kuid juba uksepiitade vahel nad satuvad õde Maie lumisesse süleluisse, kust tormavad edasi rehealla — vaatama vahuse Välgu rakmeist vabastamist.

Mai poeb tagakambrisse, heidab aeglaselt seljast üleriided ja puhastab lumest oma uued pastlad. Tal on praegu soe isegi selles külmas ruumis. Unistamisi ta seisatab, käe libisedes üle lähima kirstu põletisilustuste, kuni õues äges-

tuva Suli haukumine meenutab talle peretütrekohustusi.

* *
*

Jegor tabab oma pruuttüdrukult kogu õhtu kestes vaid mõne harva kiire pilgu. Maiel on ju nii palju tegemist külaliste söötmisel ja jootmisel.

Venest tulnud võõras istub algul kambris ja jutleb kodustega, kuid viimaseist eemaldunud, tunduvad talle taadid-eided igavaina. Samas kihutab aga temasse sootuks teissuguse innu rehetuppa koondunud noorte jõuk, kes läbema-tult ootab ruumi tantsupõrandale. Ja Jegor muidugi on esimesi mehi, kes tahaks proovida, kuidas kõmavad ta mehised sõdurisaapad vastu rehetoa paepõrandat.

Kui läbi läpase õhu hakkab sujuma torupilli-hääli, otsib Jegor silmadega Maie. Samas paneb Sepa-Andres talle käe õlale:

„Kuule, vii õige see minu oma tantsima, Jegor . . . sa nagu parem tantsumees . . . ja Kadri on esimene kepsulööja . . .“

Kadri lõkerdab Jegorile. Tal oli nähtavasti sõit sõnaahtra Andresega igavavõitu ja ta jõudis tublisti kahetseda endist mõtlema-tust ning sõduri põlgamist.

Jegori-Kadrit osutuvadki väärilisiks tantsu-kaaslasiks. Tantsides kõpsuvad peretütre um-miskingad nii kelmikalt ja hoogsail keerutusil lehvib tihe lahtine juus kui lõvilakk.

Korraga on nad mõlemad rehetoa peakangelased, kellele hüütakse käratsevat tunnustust...

Pealtvaatajate hulka poetunud Mai vaid vaatab tantsijaid tõsisi silmi, vaikib, ja kui märkab enesele lähenevat seppa, lippab silmapilk kambasse.

Oleks nüüd Jegor tihanud uurida oma pruuttüdrukku kirsisilmi, ta oleks hämmastudes leidnud need sarnlevat tumeda sügisööga; muide, poisile see ei näi meenuvatki.

Puhuks vaikib torupill, et hakata hüürgama uut viisi. Tantsijad moodustavad ringi ja Jegor minetab oma tulise kaaslase. Aga tantsijaist pole puudu ja mõne tunni kestel on nooruk enamvähem kõik tantsuhimulised läbi keerutanud. Isegi tillu-Kai ja Liisa tohtisid teha oma tuurid, esimene päris soldati-onu süles ja Liisa — mõlemast käest haaratuna täiesti õhulennus.

* * *

Mai jookseb kiirel sammul üle õue, et tuua aidast lihavaagnat.

Õö on imetore ja vaikiv. Hulk tähti süttib selginevas taevas ja kuu ilmub pilvepraole, joonistades helkivale lumele pulmatalu varjupildi.

Rehealuse väravate ees kihistatakse ja kilgatakse. Tantsijad käivad palavat ihu jahutama, et karastatult jätkata kepsutamist.

Mai, seistes aidaesises varjul, kuuleb üksikuid hääli ja tunneb ära mõne noorist, kes juhtub astuma varjupiirist kuuvalgusesse.

See on nüüd Kadri hääl: „Nii toredat tantsu pole ammu saanud . . .“

Tõsi — seal nõjatub ju Jegor avatud värava puule ja pühib laubalt higi.

Keegi kutsub: „Minuga sa, Kadri, täna polegi tantsinud . . . No ära nüüd . . . Vaata, et teinekord ei kutsu ka . . .“

Nüüd on siis Jegor üksi . . .

„Niisugune! Ise peiupoiss . . .“ Mai ei tea isegi, mida mõtleb, kahmab kiiresti kamalusse kohedat lund — valget jahedat lund kuumen-davaisse pihkudesse — ja see jahutav üllatus lendab pudeneva lahmakuna Jegori kaelusesse.

„Aeh!“

Nooruki väle pilk avastab vaenlase, kes vi-sates kargas kuuvalgele.

„Või nii! Oma pruuttüdruk! Seda ei saa kinkida!“

Hetk hiljem on poiss ründaja kõrval, kuid osavasti hüppab Mai teisale, põikab ümber hoone nurga ja põgeneb.

Ometi on Jegori sammud pikemad. Seda mõistab Maigi, kui tunneb end haaratavat, ja tugevate käte vahelt pole enam pääsu.

„Lase lahti! . . .“ anub tütarlaps pisut hingeldades.

„Või nii!“ kordab Jegor, tundes end seisukorra peremehena. „Ei nüüd pole enam andeks-andmist, kui talitatakse nii oma peiupoisiga. Selle eest on kuri nuhtlus . . .“ Ja ülemeelikult ägestunud poiss surub rabeleva tütarlapse enese vastu, vajutab oma huuled esmalt selle kirsisilmile ja siis tulisele suule . . . Poissi kihutab sama taltsutamatu tuju, mis ajas tüdrukut asja algatama.

„Mu oma süü . . .“ turgatab Maiele pähe, kuna häbi- ja haavumispisarad purskuvad silmist.

Kohe kainestub ka poiss.

„Mai, Maieke! . . . Ära nüüd! Ega ma . . .“
Ma-ii!“ hüütakse tare ukselt.

Mai on kähku aida juures ja sealt näeb Jegor teda vaagnaga tare poole tõttavat. Poiss nõjatub vastu palkseina . . .

Miks ta siis nuttis? — Imelik tüdruk . . .
Ja kuidas see siis üldse nii juhtus? . . . Ega Jegor seda ju nii kavatsenudki ja ega ta teda tahtnud kurvastada . . . Mai puudus Jegoril kogu õhtu, kuigi poiss lõbutses teistega . . .
Tal oli nii tuline heameel tütarlast tabada . . .

Peale pulmi tulevad Hansurahval taas tööpäevad — üks näiliselt sarnlev teisega oma üksluisuses ja kahkjäs halluses. Kuid argiaskeldusis puudub kaks töökätt — Mari omad. Varem oli Mari see, kes kõikjal algatas ning juhtis töid ja toimetusi ja emale tundub nüüd, nagu oleks talt võetud parem käsi. Võib-olla veel enam puudub aga Mari nooremal õel Maiel. Viimane kaotas usaldusisiku, kellega jagada pisukesti ja suuri muresid ning rõõme, ja kaaslase, kellega naljatella ja leelutella.

Ja samas pürib Maie hinges senitundmatu vihur, mille keerutas üles see tormakas peupoiss oma lõbusa naeru, lõõskava eluhimu ja mõistatusliku võluga.

Et poiss teda, Maie, suudles! . . . Maiel lööb veri ikka jälle kõrvuni seda meenutades . . . Et ta seda tohtis! . . . Ja ometi on see võimas, õnnestav teadmine: Jegor suudles teda! . . .

Siiski . . . nüüd on ta läinud . . . Võib-olla sõitnud ära Venesse . . . Kas Mai saaks teda veel kunagi näha? . . .

Ja Maiele tulevad taas pisarad silmi. Lahkunud õe pärast . . . võib-olla selle taltsutamatu poisi haavava käitumise pärast . . . või aga vaid ootamata leitud ja samas kaotatud suure õne pärast . . .

Mõisast tuuakse käsk saata vaim linu sügema. Varemil aegadel perenaine Mall ise taotses sellest tööst osa võtta. Osava ja vilka töötundjana ta aitas tuttavil peremamslil nooremaid õpetada ja tööd jaotada. Hiljem asendas ema tütar Mari ja nüüd pakub end teoliseks Mai.

Kuna üldiselt mõisas teol käimist tuleb võtta raske vaevana, siis linasugemispäevad heatahtliku peremamsli juhatusel on noorile kuidagi vahelduseks. Sel puhul võib keskustella, kuulata ja pajatada muinaslugusid ja veeretella lauluviisi. Loomulikult peavad käed seejuures nobedasti liikuma ja tolmuugi saab neelata, nii et kurk kipitab, kuigi see pole paks ja lämmatav, nagu ropsimise aegu.

Linasugemine sünnib mõisas ümmardajate ruumikas ühiskambris.

Naiste ja tüdrukute kogunedes on linad juba kohal. Peagi nad võetakse kimp-kimbult, pihu-pihult linaharjadel läbitöötamisele, keeratakse siis ketrusnuustikuiks ja tehakse viimne liigitus. Peenim ja pehmeim lina määratakse õmblusniidiks, eraldi asetatakse liik peenlinase ihupesu tarvis, teisale linadeks, käterättideks ja mitmeks muuks eriotstarbeks. Takk on pandud juba varem kõrvale, selle ketruski kuulub algajatele, vähem vilunuile.

Loomulikult ei piisa üürikesest sügistalve päevast linasugejate tööajaks. Naispere töötab juba ammu enne, kui hilist talvekoidiku kuma märgatavalt valgub läbi ähmaste ruutude. Ja kui videviku saabudes ei aele enam küllalt valguskiiri kahkjail linapihudel, ei tähista see veel kaugeltki tööpäeva lõppu.

Keskpäeva aegu köidavad peremamslit üldised askeldused, kuid õhtuti ja hommikuti ta püüab hoolega sugejate hulgas viibida.

On ohtlikemaid töid see linade sugemine küünlatule paistel. Linahelbeid lendab kui sääski soos ja satub tihti tulepiirkonda. Et tulikahju vältida, paneb mamsel ametisse küünlavalvuri, kes õigel hetkel küünla tahikäaridega nuuskab. Tavaliselt on selles töös Karja-Liisu, piiga, kes sel alal on täitsa vilunud.

Karja-Liisu on lapsega tüdruk, kelle peigmehe pani mõis ta kärsitu ja sõnakuulmatu käitumise pärast sõduriks. Sellest saab pea viisteist aastat, kui Liisule juhtus see äpardus. Ega Juhan Liisut küll poleks jätnud, seda usub Liisu tänapäevani, aga Vene vägi kui neelas ta endasse. Mõnest teisest ulatus ikka üks kui teine sõnum aastate järele mõisa- või vallarahva kõrvu, aga Juhan sõduriks saades nagu kustutati elavate kirjast.

Küll Liisu sai siin näha valu, vaeva ja hädapäevi, olla igauhe teotada ja tõugata, mõnitada ja tallata. Päeval mõisatööd rühkides, öödukk ja halisedes ta kandis ja tõi ilmale oma ärasaadetud Juhani poja — väikese Juhani. Last ise kasvatada ta loomulikult ei tohtinud: mõis pole ometi sohilaste pelgupaik, seda pidi igauks iseenesest teadma. Õnn, et Liisul oli Loksal tudisev vana ema, saunaeit, kes võttis lapse kasvatada. Ja kui eit vanadusse väsis ja silmad maisele elule sulges, oli väike Juhan juba suuteline peremehe pisiloomi karjatama.

Ainult pitsitreemlita tanu Liisu peas meenu- tab nüüd endisi aegu, sest Juhanist on kasvanud töökas poiss. Peremees on temaga kõigiti

rahul ja emale valmistab sõnakuulelik poeg vaid südamerõõmu. Küllap Liisu saab veel vanaduspäevil toetaja ning hoolitseja. Muidugi, esialgu on piiga täiesti kõbus sooritama oma ülesandeid karjatalitajana ja peremamsli käsila-sena. Vaimudele aga pakuvad lustakat ajaviidet Karja-Liisu jutustused ja naljad.

Suured küünlakäärid paelaga vööl, liigub Liisu toas edasi-tagasi. Ulatab siin tütarlastele linapundi ja tõstab seal kimbu kokkuseotud pihutäisi vastavasse hunnikusse. Seejuures ei unusta ta kunagi oma peaülesannet — silmas pidada tulesid.

Mõisas anti töö juures tarvitamiseks hästikuivanud ja varakult valatud lambarasvaküün-laid, millest põledes jäme mitmekordsest lõngast taht pikkamööda kerkis välja musta väädina. Liisa oskab osavasti tabada õiget aega tahi lõikamiseks: mitte asjatult vara ja mitte ka liiga hilja, kui leek juba võnkudes kipub heledust kaotama. Ei juhtu Liisule kunagi — nagu mõnele harjumata küünlanuuskajale — äpardust, et ta haaraks tule kõige tahiga kääritopsi. Küllap Liisu suurim nuuskamiskunst seisabki selles, et leek käärیده alt pääsedes ei kaota põrmugi jõust ja heledusest. Ja kogu tähtsa toiminguga kestes vurab Liisu keel samasuguse osavusega.

On töö joonel ja peremamsel eemal, algab peagi tütarlaste mangumine:

„Liisu, jutusta midagi! . . . Liisu, mis sa täna jutustad? . . .“

Ja Liisu pajatab . . .

Pajatab, kuidas saksa jõhkrus ajas ilusa priske peretütre teispoole järve viravasse Kaieallikasse. Pajatab vanalinna salakäikudest ja

sinna peidetud ülekohtuga võidunud aardest. Ja ebajumaldatud aare viib kodukäijate ja kummitusteni.

Kui algul Liisu õhutamiseks kelmikad tütarlapsed teesklevad esmakordselt veste kuulmist, siis aine muutudes salapärasemaks, lugude jõudes Tondisauna künkani ja Kabelimäeni, samad vilunud kuulajad juba vilksatavad piiluma pimedaimasse toanurka, nagu kartes sealtki kummitust.

Liisu vaikides püsib rahutu sõnatus, kuni keegi julgemaist pärib:

„Kuidas see rehepapi-lugu oli?“

See on Liisu lemmiklugusid ja poolsosina! ta vestab:

„Eks ta samas, siin, olnud — vanasti. Näe, oli kole kitsi härra. Aga rehepabil oli lahtine käsi ja sõpru palju. Härrale, näe, oli kaevatud, et rehepapp muudkui annab vilja välja. Härra tahtnud ise vaadata, kas lugu õige. Paneb talumehehilbud selga, pistab va karjajaagu taskusse ja muudkui tuleb öösi rehepappi proovima, et — anna aga vilja, sul seda siin küllalt! Ja näe, mis sulle kaasa tõin . . . Rehepabil kavalal aga olnud hais ninas, sasinud härra kohe nattipidi kinni ja ladunud: „Säh sulle! Ja võta veel!“ turja peale.

Härra hakanud paluma, et: „Jäta juba, jäta juba! Ma olen härra!“ Rehepapp muudkui teeb enese rumalaks: ladunud edasi tuliseid simakaid ja näägutanud, et: „Või sina lähed ära? Oota, enne saad veel!“ Saks jälle paluma, et: „Ära enam löö! Mina olen saks.“

„Nii!“ kurjustanud rehepapp. „Või teid on kaks? Siis saad teise eest ka!“

Tütarlapsed itsitavad: „See oli talle paras! Las saks saab ka malka maitsta . . .“

„Aga mis ta siis pärast selle rehepapiga tegi?“ küsib keegi argelt.

„Mis siis ikka. Nägi ju, et oli ontlik mees. Härral oli teisel päeval nii kange hambavalu, et pea oli puha kinni köidetud. Rehepapi aga kutsus mõisa ja kinkis talle rubla hõbedat ausa valvamise eest.“

Taas turgatab Liisule meelde küünal — ometi viivuks oli ta selle unustanud. Taht on tõesti ülipikaks veninud, nii et leek võnkleb väherdades.

Liisu suvatseb veel lustaka jutu lõppu teha lõbusat nalja, kuigi peremamsel tabas ta korra sääraselt tembult ja noomis valjusti: „Vaata, et põletad nii terve mõisa maha . . .“

Liisu on oma asjas aga nii osav, et ei tal endal ega imetlejail tärka kahtlust mängu ohutuse suhtes.

Piiga nuuskab küünla, jätab tahiotsa kui jaaniussi kääridele, võtab siis pihutäie linahelbeid ja asetab tahiraasu nende keskele.

Kauhti! lööb lõke linahelbeist üles. Kirgas tuli valab hetkeks valgeks kogu ruumi, siis langeb Liisu avatud pihk leegile ja — surnud on ilutulestik. Liisu oskab seda nii kütkestav-mõjuvalt teha, et paneb tütarlapsed otse kiljatama.

Nüüd, jutustuse ärev-lõbusas meeleolus, teeb piiga oma trikki erilise hooga. Linahelvetekuhikki on tavalisest suurem. Leek lööb kõrgele, pursates toa täis helki, ja kustub taas tüdruku tugeva kämbla all. Aga sündmuse edaspidine käik jääb mõistatuseks.

Vist tõstab Liisu käe liiga vara veel hõõguvaid hebemeilt, võib-olla pääseb mõni säde sõrmede vahelt, aga hetk hiljem süttib uus leek, siiski mitte Liisu ees laual, vaid põrandal lahtises linapuntras.

Sündmus areneb kõigi silmade ees seiramatult vilkusega ja korraga puhkeb kisa, kiljumine ja rüsin. Liisu veereb kui kuul ukse suunas. Hüütakse läbisegi: „Vett! Appi!“

Peremamsel tormab kohale, saab aga ukse lina puntra kokkukeeratud linu vastu jalgu, nii et tuigub. Samas tõugatakse ta kõrvale mõnest surmani kokkunud naisest.

Mai on see, kelle esimest sorti linad lendasid ukseni, tütarlaps ise söötab lähima aseme juurde, tõmbab sellelt paksu takuse vaiba ja — järgmisel hetkel on tulepesa kaetud.

Nüüd taipavad ka teised. Veel paarilt voodilt rebitud vaibad heidetakse maha, materdatakse, tallatakse . . . ja oht haihtub peaaegu niisama kiiresti kui tekkis.

Teolistel toibudes suitsust ja koristamisest algab peremamsel ülekuulamist.

Endised Liisu imetlejad ja avasui kuulajad on nüüd võidu valmis teda süüdistama.

Peremamsel on väga tusane ja . . . vaene Karja-Liisu . . .

Õnn veel, et asi pahemat pööret ei võtnud. „Vaadake nüüd kõik, et te ilusasti suu peate, et asi asjata ei läheks proua kõrvu!“ noomib mamsel, kui töö taas jätkub.

Hoiatus aga hilineb. Toatüdruk Leena oli joosnud esimesest ehmatuses vabanedes otse teed maja teispoolsesse, härraste tiiba, et olla proua juures esimene teadustaja. Juba ta ongi

tagasi käsuga, et peremamsel ise tuleks prouale aru andma.

— Pole midagi parata . . . Peab aru andma ja omakorda sarjamist taluma.

Proua on kergesti ärritatav: on tal ju muresid ja ebamugavusi poja asjade korraldamisel, kuid mõtted on tal hajuvil.

Ilmneb, et Leena oma üliagaruses ei osanud prouale ette värvida otsest tulikahju ohtu — olukorda tõelikkuse taustal, vaid rohkem naiste ärevust ja segadust tule levimisel. Peremamsliil õnnestub siis asi seletada kui süütu häire küünlatahi õnnetul kukkumisel linahelbeisse, mis otsemaid vaibaga summutatud.

Seejuures mamsel mainib kiitvalt arukat Malle tütart Maie, kelle kiire teotsemine kõrvaldas võimaliku õnnetuse. Muidugi teeb ta ka seda targu, sest proua ei tohi aimatagi, et sama Maieta lõõmaks võib-olla juba terve maja.

Aga proua huvitub: ah Mallel on siis veel täisealisi tütreid peale selle, kes pandi äsja mehele. See sobib prouale. Beti pidagu silmas, et see tütarlaps, kui ta on nii agar ja nõukas, kutsutaks kevadel mõisa abiliseks, kui sõidab külla Tallinna noorproua lapsega. Igaüks ei kõlba lapsehoidjaks.

Peremamsel jättis Maie esialgu paariks päevaks mõisa, et tütarlaps suve kestel pestud, tuulutatud ja osalt korratusse sattunud pesu-
tagavarasid aitaks joonde seada ja paigutada.

Väikeses köögitaiguses peremamsli toas on tööruum, kus kõik esemed on kohustatud kandma kõrgeid pesuvirnu.

Siia kuhjub tosinate viisi käte- ja pühkerätte, laudlinu koos suurättidega — suurist pisukesteni, voodilinu — särav-valgeid ja läikivaks rullitud, peeni ning pehmeid saksa tarvituduseks ja jämedamaid takuseid antvärgimeeste aseme jaoks, kuna avatud kirstust toa tagaseinas vahib välja veel mitmesuguses sordis ja suuruses ihupesu.

Ja kõik need siia korraldamiseks ning parandamiseks toodud esemed moodustavad vaid väikese murdosa saksa rikkalikust pesu-
tagavarast. Aastaid on Porkuni, Sootaguse, Põdrangu ja Küti mõisa väljad kasvatanud siniõielist lina. Seda on päris- ja hiljem teoorjad oma kümne küünega hoolikalt katkunud ja kokku pannud, on seda leotanud ja laotanud, ropsinud, sugenud ja viimaks kedranud ja kudunud.

Leheline ja pleegitamine kuuvalguses säten-
dav-kargel lumel ning kuumas päikeselõõmas rohelisel murul lisas nii mõnelegi riideliigile veel pehmust ja helki, kuni neist valmis igasu-

guseid rõivatükke, alates peenpehmest saksa isiklikust pesust ja lõpetades töölise takuse ihukattega, puise, paksu küljealuse palakaga ja tugeva koti- ning pörandariidega.

Härraste ihupesu on hästiõppinud õmblusmamsli näputöö, kus materjalina kasutatakse kodumaa saaduste kõrval peamiselt eht hollandi lõuendit. Muud esemed õmbleb, tikib ja pilutab mõisa rohkearvuline ümmardajaspere. Ja peremamsli paljude ülesannete hulka kuulub õpetada ja juhatada, praakida ja harutamist nõuda, et töö lõpuks küüniks nõutava tasemeni.

Igavam ja mitte sugugi vähem hoolt nõudev kui uue õmblemine on tarvitatud pesu kohendamine.

Iga pesutükki tuleb enne äraapanemist laotella ja põhjalikult revideerida. Leidub kuskil isegi nõöpnõelapea-suurune auk, nõuab see parandamist vastavalt riide peenusele ja liigile. Hõlpsam on muidugi käsitseda pesutükke, mis kannatavad lappimist. Peremamsel eelistab Maie abi seepärast, et tütarlaps oskab valmistada haruldaselt hästi pesunööpe. Seda oskust, mis vana Malle nime ehib, on tütargi emalt omandanud. Tema särgi-, püksi- ja padjapüürinööbid vastava jämedusega linasest niidist on nii kunstipärased, ühtlased ja kaunid, et neid võib vaadelda kui iluasju. Tütar täiendab ema oskust veel, õmmeldes need nõöbid nii parajas kauguses riidele, et pole karta nõöpaugu pealt äralibisemist, kui see on vähegi nõudekohaselt õmmeldud ja asetatud.

Mai istub madalal järil ja voolib nõöbihulka. Oma tumedad juuksed ta on põiminud palmikuiks, et need ei ulatuks töö juures silmi. Ta on

nii mõttes, et ei kuulegi köögis paisuvat jutukõminat, mis tähistab mõisapere vallaliste kogunemist perelauda õhtueinele. Samuti ta ei märka, kuidas tuleb sisse peremansel, tuuseldab oma kiirustaval viisil ühes pesuhunnikus ja, leidnud otsitava eseme, lahkub taas, jättes ukse praokile.

Nüüd korraga saab aga kogu häälte mühin teise ilme. Muutuvad selgesti eraldatavaks üksikud hääled, muutub seiratavaks isegi jutlemise sisu, kui hääled ei kosta liiga ühteaegu.

Silmapilk kuulduv Köögi-Krõõda terav, kõrge hääl haavunult üle meeste jama:

„Või ei ole küllalt puhtad seesuguseile! Vaat kus mul asjamehed! Need piimapütid viikas või praegu sakste lauale. Aga neile siin ei kõlba... Niisugused...“

„Mis sa n'd, kulla Krõõdake, kaagutad! Kes seda enne kuulnud või näinud, et saksale viiakse piima pütiga lauale?! Päriskõige saks minestaks kohe ära, kui ta näeks säärast pütti oma laual...“

„Oksele hakkaks saks sinu kõrdilakke ja tilgastunud piimalõrri juures!... Vaeh, Krõõt, ei ole sul ka arunatukest peas, et aimaksid, kui peen on saks...“

„Nojah! Kas sa jah ei tea, et saks on peen ja puhas. Nii puhas, et ta jätab kas hinge, aga roppust ega mustust ei salli. Sellest võin mina sulle kohe seesuguse loo rääkida, et...“

„Sinu lugusid siin ka veel kuula...“ pahan-dab Krõõt vahele.

„No räägi ikka, räägi! Ega Krõõt tarvitse kuulata. Ta pangu sõrmed seniks kõrva...“

„Nojah! Ega mina seda lugu ise polegi välja mõtelnud. Mul, vaat, oli sugulane — niisuke

kange poiss oli teine — saksa toapoiss päris. Vaat tema kõneles, et no küll aga olnud tore see saksa elu seal Kullamaal. Kus sinna neid külalisi vast kokku veeti alati — muudkui ikka härrasid ja preilnaid, puha linnast ja maalt, üks ikka toredam kui teine. Kus olnud härrad sõjamehemundris — päris hõbekannustega teised, ja veel need preilnad: need lennelnud nagu liblikad terves mõisas ringi ja sidistanud nagu värvukesed kord siin, kord seal.

Nojah! Üks niisugune peen hilpharakas, näe, juhtunud kord päris lehmalauta. Küll olnud seal siis hädas teine... muudkui uih! ja vuih! Ja ise tikkunud teine lehma silitama. Ja vaat, just nii rumalasti, et peen sõrmeke saanud selle lehma asjaga kokku.

No kus siis olnud kisa ja kilkamist. Nojah, joosnud see preilna hädaga otse selle minu sugulase, selle toapoisi juurde, ja kus kiljunud:

„Kuule, sina seal, kohe too kirves ja raiu silmapilk otsast ära see hirmus näpp! See on kole! Seda ma ei või enam näha!“

Ja kohe minestamas olnud see vaene preilna...

Nojah — ja see minu sugulane ka jälle hädas ja ütles, et kuidas ma siis raiun! Ja ega siis seda nii saa... Aga kus preilna saanud nüüd kurjaks. Jalaga kepsutanud maha ja kohe kärkinud: „Vait ole ja raiu maha!“

No kohe hea nõu kallis sel minu sugulasel. Hakanud siis veel paluma, et: „Kallis preilna! Kuidas ma nii sinu silma all siin raiun? No et pista vähemalt — näe — siit ukseaugust sõrm teisele poole ja mina siis teisest toast raiun.“

No seda siis preilna oli sallinud ja üks pistnudki sõrme ukseaugust läbi. Aga kus siis see minu sugulane nabinud kätte hea peene kasesimaka ja kus nähvanud korra kõigest jõust selle ilusa sõrmekese pihta, nii et vits vihisenud.

Oh sa ime küll, kuidas siis see näpuke ukseaugust kadunud ja kohe hirmsa valuga sellele peenele preilnale suhu!“

„At sa tuline silk küll! Siis oli vast puhas...“

Hetkeks kaigub peretuba naeruhirnatust, kuna Krööt sekka kurjustab:

„Niisugust roppu juttu kuula siin ka veel... Ja korista pealegi seesugustel lauda... Vaat, kui jätan kõik ja lähen oma teed!“

„Mis see Krööt nüüd tahab peen olla? Eks läinud enne oma teed! Ise kuulab suu ammuli. See ju ilus lugu igapidi. Ja ega siin Krööda kohta keegi tulegi säärast asja rääkima. See ei raiska veetilkagi käte loputamiseks, kui laudast sõnnikut tõstmast tuleb kööki toitu keetma. Kõik läheb leemepatta, mis käte külge kogunenud.“

Vastutoimena kõmab Krööda poolt vaid uksepaugatus. Keegi lausub ta kohta rõveda-võitu märkuse ja kajana algab uus naerusööst. Siiski ei sugene peale Krööda lahkumist kööki vaid naeru, seda järeldab Mai valjust särinast ja suitsust, mida tungleb isegi ukse vahelt tema juurde. Mai kavatseb juba ust sulgeda, kui kellegi hääl tuikab läbi ta terve olemuse.

Sama hääl kõlab vahetpidamata Maie kõrvus hetkest, kui Mai tuiskavas pulmasõidus hoidis kinni oma tugevast kaaslasest. Samal hääl el on eriline tähendus Maie kogu sisemaa-

ilma ja mõttekäigu kohta oma maheduse ja ahvatleva hellusega, alates esimesest suudlusest ja sellele järgnevast palvest mitte nutta . . .

Tegelikkuses oli see nende viimne kohtamine, sest Jegor pidi lahkuma enne pulma lõppu. Mai teab vaid seda, et poiss ärasõidu eel otsis oma pruuttüdrukut, kes oli kadunud — jäljetult, kellele tundus võimatuna pulmarahva hulgas veel kord peiupoisile silmi vaadata . . .

Aga nüüd pole peiduurgu, pole põgenemisteed — Mai pelgab!

Ärevuses tõuseb ta kiiresti ja, teadmata, mis teha, kogub rüpest mõlemasse pihku valmis nõopide tagavara.

Kui ta ometi ei tuleks nüüd! . . . Ja siiski Mai teab, et valusaim oleks, kui ta üldse ei tuleks — kui nad lahkuksid jumalagajätuta.

Kuid seal seisabki Jegor ukseavauses, käsi taskus, teisega hooletult lükates silmist lina-karva juukseid. Maie ta ei näi märkavatki.

„Kas peremamsel ei ole . . .“

Äkki Jegor sootuks unustab küsimuse lõpu. Ta suleb ukse ja astub toas olija juurde. Ründavalt võtab ta nõutu tütarlapse käed ja vaatab talle avalalt silmi, nagu tahtes alistada ta südamesaladust.

„Mai! Sina siin? Ometi saan sind veel näha enne ärasõitu!“

Samas tuleb uksele peremamsel ja kiirustab rääkida juba piitade vahel:

„Nüüd muudkui kähku, Jegor! Sa õhtust ikka sõid? Prouad kutsuvad oma jutule. Nad tahavad, et sa kohe välja sõidaksid. Kuuvalge öö — tore päris sõita nii . . .“

„Kuidas siis nii järsku?..“ venitab Jegor.
„Seni ei olnud sakste poolt sõidust juttugi, ehkki minu meel kibeles: teadagi, et noorhärä ootab.“

„Mis siis sind varem saata oli, kui nüüd vast raha saadi. Ega seda ole siin alati varnast võtta. Proual muret küllalt kõigega. Härragi oli nii pahane teie alatise rahahäda pärast,“ kaetseb mamsel.

Mai on suutnud end vahepeal koguda.

„Ah, nõöbid!“

Jah, nõöbid on tal sõrmede vahelt põrandale pudenenud.

On kerge oma õhetavaid palgeid ja kogu ärevust varjata, korjates maast nõöpe.

Jegor kummardab teda aitama.

„Kui toredad nõöbid!“ kiidab ta. „Ühe pistame taskusse mälestuseks — nõöbiseemneks, kuni jälle kodumaale pääsen, kus osatakse teha nii toredaid nõöpe...“

Gustav von Baumgarten on põhjalikult halvasti häälestatud. Kodumaalt saabunud teenrile kriiskab see vastu ohvitseri kogu käitumisest.

Ei saa enam kuidagi rahuldada seda isandat. Ei oska teener talle enam ulatada puudrikarpi ega veeklaasi, rääkimata vääratustist intiimsemais ülesandeis, mis on seoses isanda rõivastamisega.

Ja põhjuseks on kõigepealt, et teener liiasti viibis. Mäherdusi ebamugavusi oli talunud isand selle aja kestes! Mitte äratadagi ei viitsinud teda Jegori asetäitja — va Fedka. See häbematu võrukael vaid itsitas: „Kui härra tõusta ei raatsi, kui ta sõimab ja rabeleb nagu peru hobune, siis ta vaid norsaku, kuni saab villand!“

Teenistusaja läbimagamine kuhjas nii sekkeldusi kui meelehärmi. Samuti pole von Baumgartenile vastuvõetav, on otse tüütav nende noomituste ja korralduste lasu, mis teener tõi kodumaise kirjaga.

Valgele paberile on kirjutatud paarile veerule Porkuni vanaproua energilise käekirjaga kõigi perekonnaliikmete õigused ning võimalused võrreldes Gustavi omadega ja sellele järgneb rida uuendusettepanekuid. Muuseas nõuab ema, et Gustav asendaks oma senise koka kodumaalt saadetavaga.

Siiski on kogu seigas kõige pahandavam, et — raha on liiga vähe.

Pahuralt närib ohvitser iga üksikut korraldust. Võtta kas või see pealesunnitud uus kokk! Missugust toitu oskab säärane juhuslik käperdaja valmistada?

Viimane punkt puudutab otseselt ka Jegori huve. Mitte vaid see, et isand võrdselt vihastab tentsikule ja kokale, kui toit pole küllalt hõrgutav. Ei, Jegoril on kahju lahkuda heasüdamlikust ja lõbusast kaimust. Sest vaatamata tentsiku ja koka nii välisele kui seesmisele erilaadsusele võib nende vahekorda õieti tähistada sõnaga — sõprus.

Jegor otsustab igatahes esimesel võimalusel Ivani seisundiga tutvustada, et koha kaotamine ei tabaks mehikest liiga ootamata.

Juhuse selleks ulatabki õhtu, kui isand läheb sõprade kampa meelt lahutama.

Jegori üllatuseks lööb Ivani lai nägu kiirgama ja keelt naksutades ta sähvab: „Iš, kui tore! Just kui tellitud!“

„Kuidas siis?“

„Aga vaat, mu kallike, et pääsen nii õigelt ajal ausasti minema... Akilina, tuvike, kutsub...“

„Akilina?“ mõtiskleb Jegor. „Mis juttu see Ivan nüüd ajab?.. Oli ta vahest liiga sügavale topsipõhja vaadanud, et vahetas ära koha ja kallikese?“

Et Ivan Akilinasse, kindral Aleksander Konstantinovitši õe nugisilmsesse, punapõskesse toaneitsisse on üle kõrvade armunud, seda Jegor teab läinud-suviseist laagriajast. Suvel maal ta ju isegi taoti aitas nende kohtamist so-

bitada ja tegi sama hiljem siin linnaski. Aga Akilinal küll mingit mõisat pole, kuhu Ivani kutsuda.

Ivan hakkab silmi pilutades seletama:

„Jah, aina julgustab tuvikene teine: tule aga nüüd meile! Ega sina sellest Trofimist, sellest va igavesest joomarist halvemini keeda. See ei näinud viimasel ajal enam valget päeva. Poleks teiste abita jalulgi püsinud. Ja tädike, preilike, kah nõus . . . Sina, Ivanike, ütleb, meeldid meie preilidele mõlemaile . . .“

„Ah Trofim on siis minema kihutatud?“ hakkab Jegor taipama.

„Ei nüüd, kullake, sõber, jälle! Mis seal enam ajada? Sa ju, jah, ei teagi veel — taevariik ja hingerahu talle! — läinud nädalal matsime vana seltsimehe maha.“

„Aga oli ometi täies jõus, tugev mees veel?“

„Et oli neh! See'p see häda vast oligi, et liiga tugev oli kehast. Va rasvakest oli liiasti. On juba see koka elu säärane, et muudkui pööra end rasvas ja võis. Isegi tursud viimaks nagu kakk palava pliidi ääres. Ja siis tuleb sul see kange janu. Aina kustuta teist! Eks kadunuke-Trofimike — taevariik talle — lõnksanud ikka vahel seda va kibedat siis üle janugi. Nii seda saksadki seletavad, et — mu isake, südameke ei kannatanud, näe, välja kõike seda rasvakest ja kõike seda vodkakest — jättis muudkui põksumise ja Trofimikene kukkus samasse kuuma pliidi veerde. Mitte „oh'ki“ ei saanud ütelda — muudkui oligi läinud.“

„Või nii?“ seirab Jegor teise õnnetust ja sõbra õnne. „Siis saad sina ju toreda koha . . .“

Vaata ainult, et sa vodkakesega ei lähe Trofimi teed — seal.“

„Ei, kus nüüd seda, kulla sõbrake! Ei Akilina, tuvike, kannata vodka lõhnagi. Niisugusena ära tule ligi suudlemagi. Seepärast ta kutsar Vaskat — mäletad — silma otsas ei võinud sallida, kuigi see teda jälgis nagu uni, mäletad? Otse näkku ütles va lollile, et lakkekauss niisugune, ärgu tükkigu neitside toa poolegi!“

* * *

*

Jegor nõjatab habemetüükaist kareda lõua kämblasse. Lauale ta on virnanud oma tarkusallikad: paberi, tindipudeli, hanesulegi ja raamatuid. Kuid mõtted irduvad neist lemmikeseimest. Kujutlust valdab Ivani rõõmust-rõõskunud nägu. Ja siiski — enam ei taha ükski keel tas kaasa võnkuda sõbra õnnele.

Ivan saab ühe katuse alla oma Akilinaga. Suvel on nad kogu laagriaaja õnnelikult koos... Aga missugused on tema, Jegori väljavaadetud?..

Teostuksid ometi isanda kavatsused liugamisi! Kindrali väimehena ei vajaks ohvitser teda nii hädasti. Võiks siis luba paluda kodumaale tagasipöördumiseks, et endalegi pesa asutada...

Aga aega, mis jääb talle veel siin, peab ta kasutama teadmiste hankimiseks. Need jääksid kodumaalgi ta haruldasiks aardeiks.

Nooruk innustab taas lugema, kuid keele puudulik haldamine pidurdab hoo ja mõne rea järele toppab ta arusaamatu sõnade rägastiku ees.

Ei aita miski, peab paluma oma koolmeist-
rilt juhatust¹. See istub parajasti kamina ees,
pilk peidetud mingi prantsuse kirjaniku teosesse.

Kogu päeva tundus ohvitseri käitumine
nõtkemana, seepärast julgeb Jegor taas vanal
kombel küsimusi esitada.

Isand paneb oma raamatu kõrvale. Ilme
reedab, et ta seda ei lugenudki — silmad on
hallikad pahurusest ja tühimusest.

„Sa oled isegi tark küllalt. Ei ole sul tarvis
enam midagi õppida . . . Kes sul käskis minna
vanaproua ette oma tarkusega kelkima!“

Jegor tõmbub vaikselt tagasi. Isegi viisa-
kas naeratus tõmbleb hetkeks ta näol, kuid sel-
lest säilib vaid mingi pilges-kibe näomoonutus
jälle raamatu taha istumiseni.

Niisiis: isand ise ehitab kinni neid lahuta-
vate barrikaadide augud, mis ta kord suvatses
sisse lõhkuda . . . Olgu siis! Kui see, kel on
kõike pillava külluseni, on nii kade ja kitsi, ei
siis Jegor hakka talt ka kerjama . . .

Aleksander Konstantinovitši Peterburi kubernangus asetsev mõis Tihvinka meeldib ta omanikule eriti asendi pärast. Pealinnast sobivas kauguses, meelitab mõis veetma hubaselt suve oma üllas, avaras härrastemajas ja hästi korras hoitud vanas pargis.

Tsarskoje Selo'le aga asetseb Tihvinka niivõrd ligidal, et kindral võib samast juhtida ja kaasa teha igasuviseid manöövreid. Mõni verst mõisast Tsarskoje Selo suunas algavadki üldlaagri telgid, barakid, väljaköögid ja laoruumid, ja otse Tihvinka külje alla on paigutatud osa polgu ohvitseri koos teenijaskonnaga.

Kuna sõdureile on elamuiks ühisbarakid — õige lihtsad, täiskiilutud laudehitused või vaid telgid —, hoolitsetakse kaardiväeohvitseride eest Tihvinkas hästi. Elamud on siingi kerged suvievitused, kuid nende seinte vahel pesitseb tarvilikku ruumikust ja isegi mugavust. Tahutud seinad, siledad valged laed ja põrandad jäta puhta mulje, mööbel on otstarbekas ja magamisase hea. Muidugi lisab valmisolevale isiklik maitse veel kaunidust ja õdusust.

Tihvinka ise valmistub juba peale ülestõusmispühi vastu võtma kindralit, kes siirdub enne manöövrite algust maale. Tavaliselt toimub see aprilli lõpul või mai algul. Kindrali õde Natalja Konstantinovna saabub Ljoletškaga instituudi

vaheaja alates ja käesoleval aastal suursündmuse — instituudi lõpetamise järele.

Kindrali linnateenijaist vajatakse suveks mõisa peale vilunud teenrite ja tallipoiste ka kokka — käesoleval juhul Jegori sõpra Ivani. Natalja Konstantinovna isiklik käsilane toaneitsi Akilina tuleb maale koos oma käskijana.

Ohvitseride eelsaadikuina jõuavad pargitaguseisse suvilaisse esimesina teenrid koos kastide, pampude ja toiduvooridega. Teiste killas saabub ka Jegor. Ta võtab vastu Porkunist saadetud moonavoori ja sisustab isanda elamu. Viimaseks otstarbeks pakiti linnast nii mõnigi lisa-mööblitükk koos tekkide, patjade ja vaipadega. Ei puudu isegi raamatukast, millesse Jegor oli poetanud ka sellist lugemismaterjali, mis teda isiklikult huvitab.

Uhkusega näitab Ivan Jegorist sõbrale Tihvinka majapidamisruume, kus suiguvad kokale kõik eeldused näidata oma võimeid täies ulatuses. Tohutule pliidile juba võib paigutada lahedasti kümme-kond kastrulit ja kastrulikest korraga ning müraka õõnsuses rõkkab varasest hommikutunnist hilisõhtuni tuleleek nagu tunnistuseks sellest, et Tihvinkas ei puudu küttematerjali ega käsi, kes seda tulle heidavad. Jegorile seni nägematu küllus ja ruumikus avaneb aga toidukambreis, tagavaraaitades ja keldreis.

See-eest on ka mees, kelle haldusel täituvad viljasalved, liha- ja võitünnid ning meepotid ja koorekirnud, karm ja nõudlik.

Kindral Aleksander Konstantinovitš võib rahuldusega mõelda Tihvinka välisele majapidamisele, kuigi ta ei võta palju vaevaks sellesse

tungida. See pole ju tema eriala — milleks on tal valitseja?

Tõepoolest, valitseja suhtes kindralihärra sattus õnnega kokku. Friedrich Karlovitš on äärmiselt täpne ja kohusetruu riigisakslane, kes juba noorena oli Preisist Venemaale asunud ja siin avaraid töö- ning katsetamisvõimalusi leides on Tihvinka majapidamises saavutanud otse inestamisväärseid tagajärgi.

Oma leivavanemate lugupidamist täiesti pälvides pole valitseja siiski mõisa tööorjadest sugugi armastatud, küll aga kardetud — ja viimastest preislasele piisab.

Ei puutu temasse nende vene mõisniku „hingede“ isiklik elu ega tunded. See puuduse ja kannatustega harjunud, seejuures muretu ja vähenõudlik inimmass huvitab teda vaid niivõrd, kui on võimalik rakendada viljakale tööle iga üksiku kaht töökätt.

Valitseja karm iseloom muutus eriti suletuks ja pahuraks sellest ajast, kui ta keevavereline poolakast naine pärast suvilaagrit jooksis minema venelasest ohvitseriga. Friedrich Karlovitši tütar Olga oli tol korral veel väike plikake. Ometi sai ta asjast nii palju aru, või sai oma-moodi aru, et ema taandus valju isa kõrvalt lõbusama elu saavutamiseks.

Ei muutnud tütre seisukohta isa vastu ka järgnevad aastad, kus see vali mees peale kohustuste otsis lohutust veel vaid tütres. Mida kaunimaks tütarlaps kasvades muutus, seda suurema rõõmu ja uhkusega isa ta peale vaatas.

Olga sihvakas kasv pärineb isalt; emalt seevastu on ta mustad läikivad juuksed — huvitavad oma kiharate kangekaelsuses. Hästivor-

mitud näos on eriti ilmekad suured sügishallid silmad, mis puhuti kumavad mustalt kui kuristik. Siiski selle õieti täiusliku näo lõplikku kooskõla rikub preili liialt täidlane suu. See torkab silma ja näib alati millegi järele janunevat. Vaadeldes seda suud, võib taoti sügeneda mulje, et selle omanik võiks tunda naudingut inimese või isegi looma piinamisest.

Kuigi preili Olgale pole iseloomulik südamlilik suhtumine hellitavasse isasse, omèti oskab tütar oma seisundit valju mehe lemmikuna kindlustada. Isa silmis on tütre seesmine isik niisama täiuslik kui ta välimuski. On imestamisväärne, kuidas see kõike nägev, kõike teadev karm ülevaataja, kel iga orja jaoks on valvavad silmad ees ja taga, täielikus pimeduses tammub oma tütre tõelise käitumise ja tegude suhtes.

Mida rohkem rohelus pääseb ühtlustama looduse kevadpäikeses selgeid, puhtaid värve, seda suvisemaks muutub ka Tihvinka elu.

Pikkade husaarivurrudega, pinevil istuvais mundreis isandaid asub igasse suvilasse. Ja tentsikuid ja kutsareid ruttab ning askeldab kõikjal, kuni kõik saab nõutud korda.

Aga olgu isand või teener, noorusliku looduse mõjutusse kistakse igaüks, kelle tundeid pole mürgine elu liialt kulutanud. Seepärast kaigub ka pargi äsja puhkenud puude vahelt ja kevadiselt lõhnavate tallide juurest nii mõnigi uljas lauluviis, taoti mõni linnulaulu jäljend või ka vaid täiest kõrist purskuv „ouh!“

Jegor vilistab tasast, reibast lauluviisi, korraldades isanda rõivaid. Noor Baumgarten saabus parimas meeleolus ja vahekord Jegoriga tundub endiselt leebe ja kodune. Siin maaoludes suvevabaduses on ju kogu elamine nagu lihtsam, ollakse teineteisele kuidagi lähemal. Jegori tilluke asemeruumgi asetseb otse isanda magamistoa kõrval, olles eraldatud viimasest vaid õhukese laudseinaga¹, ja mõlemasse ruumi pääseb ühisest esikust.

Ohvitseril on Jegorilt mõndagi küsida: Kuidas mõisas üldiselt elatakse? Kas ta endine kokk Ivan saab kõigega hakkama?.. Von Baumgarten teab isegi, et Jelena Aleksandrov-

nat oodatakse alles juuli algul, aga ohvitseri huvitab muide, kas valitseja Olga on juba kodu.

Jah, Olga-preilit Jegor kohtas mõisavahel... Kas ta ehk peaks lisama, et preili on küll pisut upsakamaks muutunud, kuid edevais liigutusias oma kauni lihaga kelkida oskab ta veel paremini kui varemalt.

Siiski — Jegor ei söanda midagi säärast lausuda. Eks ole isand nüüd õnnelik peigmees ja seega peaks olema kõrvaldatud valitseja tütre ohtlikkus.

* * *

Olukord näib algul tõepoolest rahuldavana. Preili Olga, kas olles huvi kaotanud baltlase vastu või teades selle tõsisemaist väljavaateist kindrali perekonnas, hoidub teatavas kauguses. Võib-olla on ka von Baumgarten ise määranud õige tooni, mis ei luba peale suruda. Viimast võimalust oletab igatahes Jegor. On ju ilmne, et lähem kokkupuutumine kindrali perekonnaga muudab noore ohvitseri kogu käitumist. Vastandlikult oma tavalistele harjumustele ta eelistab vaba aja veetmiseks teha pikki ratsamatku, veeta õhtuid oma tulevase äia seltsis ja saabuda koju viisakal ajal. Harva vaid satub ta veel sõprade kaardilauda ja arutuist joominguid loobub peaaegu täiesti.

Eriti peale Jelena Aleksandrovna saabumist külastab nooruk peaaegu iga päev kindrali võõrarohket maja. Ja kuigi ta sõnakuulelikult säästab Aleksander Konstantinovitši soovi hoiduda intiimsusist Ljoletškaga, on ometi varsti avalik

saladus, et isa silmaterake eelistab noort baltlast kõigile muile.

Majatütre kojutulek toob ka valitseja Olga, nagu ikka suvedel, kindrali perekonna piiridesse.

Ljolja pole Olgat tervel talvel kohanud ja nüüd otse vaimustub viimase välimusest:

„Kui tore sa oled, Oletška! Sa oled nii väga, väga täiuslik!.. Sa oled päris täiskasvanud preili!“

„Äga Ljolja,“ tõrjub Olga naerdes, „ega sinagi enam laps ole. Instituudist, näe, oled vabaks lastud.“

„Ei, ei, Olga!“ püsib Ljoletška päris tõsiselt oma väite juures. „Nii ilus ja nii suur nagu sina — üldse säärane huvitav kui sina — mina küll ei ole...“

Olgat kõditab teise lapsikus. Nagu ta seda kõike ise ei teaks paremini, nagu ta oma väärtust ise kuidagi alahindaks... Oh, ärgu keegi arvaku, et tema, Olga, milleski alla jääks, et tema loovutaks kellelegi selle, mida tahab säilitada endale...

Väliselt liugub elu nii rahulikult, kui näiliselt muretuse taga ponnistatakse ja arvutellakse ning ollakse kiindunud oma eesmärgi, olgu see kas või roim.

Jegor ei oska arvestada sääraseid saladusi ja kokkub, kui juuni lõpul saab kaasteadjaks selles, et isanda endised suhted preili Olgaga on jälle jalule seatud.

Teenri silmis on isanda armuke kui kaval siug, kes öövarjus hääletult vingerdab ta isanda majja. Ainult tasane naerukihin ja vaevalt kuuldav sosin teispool laudseina tähistavad, et on alanud uus mürgikülv, teise, kogemusteta tütarlapse vastavanevale elurajale.

Jegor ei tea aeg-ajalt, keda enam põlata selle alatuse pärast — preilit või koguni oma isandat. Talle on viimane taas täieliseks mõistatuseks. Millise südamega vaatab küll isand päeval Ljolja avalaisse silmisse pärast Olga seltsis veedetud ööd?

Mõte neist öist muutub Jegorile üha painavamaks. Ta tunneb endki viimaks süüdlasena — süüdlasena juba kaasteadmises.

Kui vähemalt Ljoletška poleks nii lõpmatu armas ja lahke, eriti lahke tema, Baumgarteni teenri vastu . . .

Ja ometi sünnib samal ajal, et Jegor väikese õnnetuse läbi lükatakse Jelena Aleskandrovnale veel lähemale.

* * *

*

Tihvinka rohkearvulise mõisapere hulgas on üles kasvatatud vaenelaps, nõdramõistuseline poisike Mitka. See longib kõikjal ringi, ilma et keegi sunniks teda kunagi mingile tööle. Kahvatuna, kõhetuna ei näigi ta loodud olevat tavalisi kohustusi kandma. Tundub endastmõistetavana, et ta eest pigem hoolitsetakse ja teda tarbe korral kaitstakse.

Üldse kõneleb Mitka vähe ja sageli jätab küsimustele vastamata. Aga juhtub sedagi, et ta mingi erutuse mõjul katkendlikult puistab välja kõik oma tähelepanekute ja kogemuste vilja. Säärast Mitkakese ekstaasi sattumist pannakse tavaliselt tähele ja püütakse ta sage-
ligi sidumatuist väljendeist leida mingit ennet.

Jelena Aleksandrovnas on poisike endale leidnud suurima eestkostja ning kaitsja. Igal kevadel pärast Tihvinkasse jõudmist on Ljoletška üks esimesi huve Mitka järele kuulata ja külvata soodustusi viletsa olendi ellu.

Siis tohib Mitka härraste pargis ja mõisa ümbruses kõikjal vabalt liikuda, tohib ronida rõdudele, kui näeb seal oma head preilit. Puhuti Ljolja kutsel tohib ta isegi tungida preili tubadesse.

Lemmikpaigaks Mitkale on aga härraste köök, eriti sellest ajast, kui seal on ainuvalitsejaks sõbraliku ilmega kokk Ivan. Kõigist armastatud Jelena Aleksandrovnas ja selle toaneitsi

Akilina soosik Mitka võib loomulikult kindel olla Ivani heatahtlikkuses.

Inimesile lähenemises asendab poisi puuduvat mõistust vaist. Ta on terve oma ümbruskonna kahte leeri jaganud, kus ühel pool asetsevad sõbrad, keda võib usaldada, ja teisel pool vaenlased, kelle tooruse eest end peab hoidma.

Ivan kuulub sõprade hulka, samuti koka sagedane külaline tentsik Jegor, kes juba mullu kohtles Mitkat sõbralikult.

Kutsar Vaska seevastu on kardetav vaenlane, teda tuleb karta kui äikest. Ja Vaska omalt poolt ei jäta ka tõepoolest kaitsetut lollikest kunagi solvamata, kui pole seda takistamas mõni kaalukam isik.

Koertega saab Mitka hästi läbi. Need nagu tunnevad väeti poisi abitust ja teavad, et see neile kurja ei suuda ega tahagi teha. Hobuseid aga Mitka kardab. Ta ei julge kunagi teiste omaealistega koplitesse minna hobuseid püüdma või koguni nende seljas ratsutamist katsetama. Samuti hoidub poiss eemale kariloomadest.

Ja ometi juhtub kord, et ta päikesepaistel põõnutades jääb otse karja jalgu, keda juhuslikult aetakse risti üle sissesõidutee lautade suunas.

Karja pullidest metsikuim on juba mitmel puhul inimesi puistanud, seepärast peaks ta õieti lauta aheldatama. Kuid karjane leiab, et hõlpsam on süüa pulli karjamaal kui kanda talle toitu sõimesse. Ta kinnitab vaid kangekaelsele loomale lauaotsa silmile, millest koos ninarõngaga tema arušt piisab ohu kõrvaldamiseks. Karja sangar õpib aga peagi uhke viskega lauda kui krooni sarvile najatama, nii et pilk jääb

ikkagi vabaks. Ja häda sellele, kes seisaks kaitsetult tugeva sarvpea ees.

Õnnetuse hommikul ärkab Mitka enesekaitseinstinkt hilja — alles siis, kui ta näeb koletist mõmisedes endale lähenevat.

Poiss ajab end püsti ja vaatab juhmilt elaja tigidaisse jõllsilmissse, pöördub siis järsku ja lippab oma punases särgis otse härrastemaja poole. Loom ärritub veel enam, möirgab ja söötab poisi järele.

Jelena Aleksandrovna näeb kõike rõdult. Kiljatades hüppab ta üles, haarab kramplikult kinni rõdu käsipuust ja ta silme all areneb kogu õudne pilt.

Vaene poiss komistab ja langeb sissesõiduteele. Raevustunud pull tõstab ta sarvile, paiskab suures kaares eemale ja ründab uuesti.

Kahvatu, värisev tütarlaps rõdul surub käed silmile, ta kardab vaadata poisi purukstallamist, ta kardab hulluda!

Ootamatult seltsib aga pulli möirgamisse veider kisa: köögi poolt läheneb tormil ohvitseri tentsik Jegor ja püüab karjumisega looma tähelepanu paeluda. Elajas taandubki hetkeks kui arvestades, kummas suunas tuleks võitlust jätkata.

Relvadetu Jegor kummardab, haarab teeveerest kivi ja virutab selle jooksuhoos härjale sarvede vahele.

Vise tabab.

Loom röögatab ja tuigub ning järgmine kivi riivab juba taganeva pulli sapse.

Lõõtsutades jõuavad ka pärale karjane, paar töölist ja klähviv karjapeni. Tugevaid malku

viibutades joostakse veristatud peaga pullile järele, kusjuures karjane kergitab südant sõimuga, mis roimarile töötab igavest vangipõlve.

Jegor tõstab pooluimase Mitka kätele, et kanda teda sõber Ivani juurde kööki. Kuid ka Jelena Aleksandrovna on jälle toibunud. Ta kutsub Akilina ja trepist alla tõtates käsib vigastatud lapse paigutada neitside tuppa, kuhu Jegor peab kohe kutsuma sõjaväearsti.

Läbivaatusel selgub, et Mitkakesel on murdunud paar roiet, on saanud muljuda külg ja reis, kuid eriliselt kardetavaks arst ta seisundit ei pea. Vältimatu on muidugi haigeveodisse jäämine. Ja Mitkal pole selle vastu midagi, sest kui valud vähenevad, järgnevad poisile õnnelikud päevad.

Preili tuleb teda sageli vaatama. Akilina hoolitseb ta eest otse emalikult. Ja toit, jah, see on nüüd igapäev säärane, nagu ta seda vahel Ivani loal härraste taldrikuilt või tühjendatud vaagnailt tohtis noolida.

Preili soovil külastab teda ka elupäästja Jegor, vestab talle puust loomakesi ja püüab talle vilistamist õpetada.

Kuid ka hellituspäevil on lõpp ja tervenedes peab Mitka taas elu argipäeva suunduma. Siin kiindub ta endisest tugevamini oma suurde kaitsjasse — Jegorisse.

Ei piisa kohtamisist all Ivani köögis, vaid kõikjal on ta varjuna Jegori kannul, olgu tallide juures või ohvitseri suvilas. Viimases ta veedab Jegori tentsikukongis taoti terved päevad ja vahel öödk.

Von Baumgartenil pole midagi „Segase Mitka“ vastu. Teda ei eksita põrmugi alandlik.

vaikne olevus, kes ohvitseri ilmudes poeb ikka viisakasse kaugusesse. Seevastu võib preili Olga piiritult vihastada häbematu lollikese üle. Mitka oskab küll temagi teelt kõrvale põigata, ometi kogeb preili, et ta peaaegu kunagi enam Baumgarteni juurde ei pääse, ilma et teda ei näeks tola, kes nagu selleks Jegori sabas sörgib, et preilit varitseda. Jegor on teener, tema on kohustatud oma isanda intiimelust vaikima. Kes saaks aga olla kindel lollikese võtteis või tujudes. See võiks preilit isegi tahtmata — puht rumalusest — kuidagi paljastada.

Ja kord see tola püüabki preilit takistada von Baumgarteni tuppa minemast.

Preili ei või aimatagi, et Mitkake seekord tahab vaid täita Jegori käsku. Sest õhtul kodunt lahkudes sõnas Jegor poisile naljatamisi:

„Nüüd, Mitkake, kallis, ole sina valvur! Vaata, et see baaba ei pääse minu äraolekul sisse!“

Seejuures ei uskunud Jegor preili nii varast tulekut, veel vähem arvestas ta Mitkakese tarmukust. Viimane võttis aga seika autõsiselt ja peitis enda otsemaid valveks ukse taha.

Ja kui Jegor viibib kavatsetust kauemini ja preili tõesti ta äraolekul majja sukeldub, haarab poolpimedas esikus keegi ta seelikuvoldi ja hoiab teda kinni.

Preili Olga neelab kiljatuse ja sirutab kätte takistaja järele. Tundnud ära Mitka, vaene poiss saab kinnihoitavalt säärase eba-preililiku jalahoobi, et ta lendab halisedes vastu esiku seinale. Preili ise kaob ärritunult ust paugutades maja sisemusse.

Pisut hiljem koju tulnud tentsik leiab oma kongist väeti külalise nuuksumast. Poisi katkendlikest kaebusist ta taasehitab sündmustiku ja on pahane enam endale kui preilile, kellelt ta ju midagi paremat ei taotse oodata.

Tõsiselt pahandatud preili nõuab aga kindlasti, von Baumgarten kihutagu see poisiklutt, armetu konn, ometi kord oma maja lähedusest.

Nii kujunebki olukord sääraseks, et Mitka vaid salaja saab hiilida oma armastatud Jegori juurde koju ja ka siis seesugusel ajal, kui ta on kindel, et preili ei saa ega julge tulla.

Augustikuu algul kindrali nimepäeval peetakse mõisas tavapärasest suvipidu, millest võtab osa terve paikkond ja mida ootavad võrdse huviga nii naabruse mõisnikud kui ka kogu laager ja külarahvas. Kõigile pidutujulistele pakutakse sel puhul lõbutsemisvõimalusi, sest isake Aleksander Konstantinovitš suvatseb oma nimepäeval mõtelda isegi lihtsõdurile ja talupojale.

Juba nädalaid varem ponnistatakse eeltöödega mõisa köögis, keldris ja neitside kambris. Esimeses valmib määratul hulgal hõrku toitu, rooga, mis viitab pillavaile, venelaslik-avaraile sööminguile. Teises tulvab märjukest söömingutega võistlevate joomingute jaoks ja neitside kambris muutub nobedate sõrmede uhal kiilas siid Ljoljale ballikleidiks ja mitmesuguseiks kostüümideks.

Jelena Aleksandrovna on nii reibas ja õnnelik.

Pealinnast saabub talle instituudikaaslasi, neile seltsib valitseja Olga ja koos harjutatakse mingit lõbusat prantsuse näidendit. Huvitav on, sest meespartnereist pole puudu siin, kus terve rügemendi noored ohvitserid üksteise võidu tahavad kaasa aidata pidu heaks kordaminekuks.

Lõpuks ühe lööknumbrina kavatsetakse pakuda omapärane vene rahvatants. Selleks aga ei piisa preilide võimeist ja siin lubab Akilina

virgutada, et pargiveerne igaõhtune tantsuväli saadaks välja oma parimad paarid.

Tõusvate ja mõõnavate ettevalmistuste kee-
rises jõutakse viimaks hetkeni, kus küünlaval-
guses ujuvas suures õrnroosade seinte ja kul-
laga ilustatud peeglitega ballisaalis algab pidu.

Kumisev orkester on asetatud saali kõrvale
rõdule, kust selle helid kaiguvad nii majja kui
parki. Balli avab vana kindral poloneesiga, te-
hes väarikalt ja raskepäraselt tädi Natalja
Konstantinovnaga esimese ringi. Neile järgneb
noorus kergejalgselt ülemeelikus tantsutuhinas.
Ja peagi alistub muusika rütmile terve kireva-
ilmeline pillav-uhke piduliste mass: galantsed
sõjaväelased siravas mundris — tressid, aumär-
gid, kannused; daamid kullas, briljantides, moe-
rõivais. Maitse ja varaline küllus ulatavad taoti
teineteisele kae, aga mõnegi juures mööduvad
võõrainana.

Jelena Aleksandrovnale nii iseloomulikku
habrast leebust kriipsutab alla ka ta õhuline hele-
sinine siidkleit. Lõige jätab vabaks arg-valged
õlad, lastes neid peita kergel õhulisel gaasil.
Saleda piha ümber liibub kleit, hoituna siid-
paelust ning lilledest, ja voogab allpool õhulis
voltides. Säärases rõivastuses Ljoletška näib
tõelise seltskonnadaamina ja seda ta taotlebki.

Ka sõbratarid, instituudikaaslased, on end
ehtinud daamidena, on püüdnud saavutada
lõike ja värvide valikus küpsust, nii et tädi
Natalja muheleb naerda:

„Nüüd, mu tuvikesed, ei jõua te küllalt kii-
resti olla täiskasvanud. Aga vaadake, kui olete
juba kahekümnesed, siis ostaksite hingehinna
eest aastaid tagasi!“

Vastuseks Ljolja laulab sügav-kurval ilmel:
„Ära õmble, memmeke, mull' punast sarafani . . .“

Aga kaugele ta ei jõua: naeruturtsatused murravad liiga vara lagedale.

Silmator kavaks, eriti värvilt, osutub Olga Friedrichovna rõivastus. Siiski on suurepäraselt kooskõlastatud ta kriiskav-punane pinevil istuv, kõigiti laitmatu moekleit, tume juukselakk ja ihar pilk. Ise ta püsib tagasihoidlikuna, nagu tavaliselt oma isa härraste majas. Tantsib vaid palju ja kirglikult.

Alles hommikul, Olga väljudes isanda toast, kuulis Jegor ta solvavat „Tantsida sa minuga muidugi ei söanda, Ljolja võiks ehk kiivastuda!“

„Siiski — kui sina kiivastud?“

Vastuse, mille leek küündis lahkuja pilku, tabas parajasti eesruumis askeldav Jegor. Selgesti peegeldus selles iseteadev üleolek Ljoljataolisest noorest tütarlapselt ja veel enam tulise naise taltsutamatus, mis tolligi ei tagane veendumusest, et ta kõigiti valitseb oma partneri meeli.

Üksnes selle pilgu pärast oleks Jegor väljakutsuvale naisele vastu kõrvu andnud, ja osaliselt väljendades oma tundeid, käänas ta järsku möödujale selja. Aga preili Olgale ei jäänud Jegori käitumine silmapaari vahele. Kerge mui-gega lausus ta isandale:

„Imeviisakas tentsik teil — mitte teretadagi ei oska.“

Jegoril sügeles keelel torge: „Kui ma üksi olen, tükib preili ise teretama.“ Tegelikult aga ta vaid kummardas.

* * *

*

Suure piduruumi parketil saalib veel ainult noori ballilisi, sest piduperemees vanemate harradega taandus juba ammu kabinetti, kus rahulikult suitsetades ja juues veedetakse aega kaardilauas. Noorus on aga sõna tõsisel mõttes teinud tükitööd: hõõritanud läbi kõik daamide vallsid ja kotiljonid oma kirevate lintide ning ordenitega. Järjekorda pääseb poola masurka ja Baumgarten tunneb, kuidas poola veri teda tõmbab. Jelena Aleksandrovna tuleb talle appi:

„Kas te ei suvatseks tantsida masurkat Olga-gaga? Ta tantsib seda lihtsalt võrratult ja — mina olen tublisti väsinud.“

Masurkale järgneb Ljolja poolt töötatud üllatus ja ärevusega ruttab noor korraldaja vaatama, kas ta kasakapaarid on rõivais ja esinemisvalmis.

Olga pisut imestab Baumgarteni tantsukutset: säärane polnud ju kokkulepe. Kuid üha vahelduvad keerulised tantsusammud jätavad talle võimaluse sosistada oma partnerile kõrva seda, mida kihutab ütleva olukorra põnevusest ihutud vaist. Oo, kui pöörasuseni lõbusalt olevat libisenud ta õhtu. Eks „peigmehel“ muidugi samuti oma eeterliku pruudi kõrval? ... Kui palju meelitusi talle kõrva olevat sosistatud ... ta kiharaist ... ta huulist ... aga hommikusel ööl ta nõustuks kuuluma oma lemmikule ... ta tuleks taas vanal viisil ...

Ohvitser kõhkleb. Ei, ei, see olevat nüüd vaid minevik ... Võib-olla see nüüd enam ei sobiks ...

Balli algul sai Baumgarten kindralilt julgustavalt vastutulelike seletusi. Näiliselt oli Ljolja isa südame pehmitanud.

Võib-olla ei vajata seda ootuse aastat üldse. Võib-olla, võib-olla teatab vanahärra juba pidustuste lõppedes külalisile avalikult oma tütre kihlusest.

Ja Ljolja südamlük armsus on nooruki kõikuva meelsuse pinnalisusest sügavamale pääsnud. Selle uhal sündis otsus: vähemalt nüüd tuleks lõpetada kõik senised vahekorrad.

Olga taipab kaaslase meeoleolu ja tunneb ühtlasi teravalt, et tema pole naine, kes vabatahtlikult alistuks — astuks lihtsalt tagaplaanile. Sulgedes oma hallid silmad poolenisti pikaripsmeliste laugude taha, sosistab ta korraga:

„Arvad, et suudan sind jätta?!... Arvad, et sa minuta oskad elada?!“

Lõpu võimas akord — ja Baumgarten tajub oma daamile kummardades, et selle kirglik võlu köidab teda tugevamini kui ta seni tihkas enesele tunnistada.

Algab tantsuvahe viimseks ettekandeks. Õhetavad paarid laskuvad lillkaunistustega graatsilisile toolidele, mis on reastatud seinaveertes. Ja pidulised kaardilauast ilmuvad jälle saali.

Oma ekstranumbri pärast väriseb Ljolja erutusest ja heameelest juba ette. Igatahes peab seltskonnale täiesti nauditav olema vene tants, nagu seda lihtne venelane tantsib oma ürgses vaimustusehoos.

Üle nädala külastas Ljolja sõbrataridega pealtvaatajana igaõhtust pargiäärset tantsuvälja. Seiras pinevusega iga parimat tantsijapaari, et leida sobivaimaid. Tädi loal ta otsis kirstudest ja kastidest päevalgele kõige huvitavamad sarafanid, kokošnikud ja helmeread. Loomuli-

kult mõjus metsaveerul igapäevane sarafan küllalt kaunilt, kuid ballisaali ta vajas kirkamat, erakorralisemat.

Ringtants koosneb vaid tosinast paarist, kõik võrratud tantsijad. Kohaseimaks ees-tantsijaks osutus Akilina ise. Algul oli küll häda talle kaaslase otsimisega: muidu ta ju taotses keerutella oma tulevasega. Nüüdki oleks sää-rane ühendlus kõige loomulikum, kuid täiesti võimatu oli saada Ivan ballisaali.

„Ei, preilike-tuvike, säärane asi pole küll läbiviidav, et mina laseksin neil tõlplasil köögis midagi õhtusöögiks kokku solkida ja ise lõbus-taksin härraseid saalis tantsuga!“

Kokk naeris käskijannale südamlikult.

„Jah, hiljem, kui õhtusöök on sisse kantud, kui meiesugune pargis pidu lõppu pühitseb, tulgu siis preilike vaatama. Küll ma siis lennu-tan oma Akilinat, nii et tolm keeb.“

„Aga,“ anus ja peibutas Ljolja, „kellele ta siis usaldaks oma Akilina!“

Selles asjas teadis kokk nõu: tema sõber Jegor on esimese järgu tantsupoiss ja võib hä-benemata Akilina kõrval seista.

* * *

Rõdult nõrguvad vene rahvatantsu lummasalapäraseid helid. Sõjaväeorkestrist kohisevad nad teissuguseina kui puiealusest lõõtspillist. Valitud paarid liiguvad muusika rütmis avarale tantsupõrandale. Kuigi elupõlised head tantsi-jad, muutuvad nad kohmetuks ja abituks särav-uhkes ümbruses, kiilal parketil. Ei keegi neist

söanda hinnata oma ürgset kunsti nende arvutute üllaste pilkude all. Liigutakse küll õigeis keerdudes üksteisest mööda, aga — puudub ind.

Kui kahju on Ljoljal neist tantsutaidureist! Ja isa kätt surudes ta sosistab:

„Nad kardavad — nad lihtsalt kardavad!“

Vanahärra ei lase oma tuju rikkuda. Küllap ta teab, kuidas oma sõdureid ergutada ja kuidas rahvast kohelda. Juba kõlabki ta heasüdamlik:

„Julgemini, julgemini, sõbrakesed! Mu kotkapojad, kuidas püütakse tuvikest!“

Muusika kiireneb. Akilina lööb oma õhetava pea uljalt püsti. Kõrgele tõuseb ta kaunilt vormitud väike käsi, lehvitades helkjasvalget rätti. Keereldes ta põikleb ja sööstab teda püüdva rühma ees kui tuvike. Näib, nagu irduks ta täiesti põrandast, kõik lendleb: sarafani laiad voldid, pikad tumedad palmikud ja kirevad helmepaelad. Nagu tuulest paisatud helve kek-sib ja sädeleb painduv eestantsija kannuseid täristavate ja keerukais hüppeis jälgivate „kotkaste“ ees.

Eestantsija uhal vene kire läbi murdes in-nustuvad teisedki.

Milline vallatlev looduslapse ahvatelu ja kutsumine, õrritamine ja lubamine. — Samas aga taas osavaid kõrvalepõikeid, kahjurõõmus seljapööramine, ületrumpamine ja lõpuks ometi lõksulangemine, õigemini — alistumine. Andumine veetlevale muusikale ja igatsevale partnerile, alistumine elu tungivale käsule.

Pealtvaatajad vaimustuvad: milline tants! Jah, säärane on vaid meie vene ürgjõuline, kõiki meeli hurmav rahvatants! See on elu joovastus!

Menukaim on eestantsijapaar.

Akilina — vene noore iluduse puhas tüüp — tume, jumekas, nõtke ja samas ometi kaarja, leebe joonega. Kuid ta partner on erilaadne kogu rühmas: näos midagi venelasele hoopis võõrast, kasvult keskmisest hästi pikem, täiesti linalakk. Ta suured tugevad näojooned ja eriti sinakashallid tõsised silmad ei kuulu nagu tantsupõrandale, aga laitmatult istub laiade sarovaridega eht kasakaülikond ja vabad on algusest peale ülikonna kandja julged liigutused. Pealtvaatajaid paelub eriti kergus, mis ilmneb heledapäise koljati igas paas ja muutub imeteldavaks kiiruseks tantsija edasi tuisates kükakil, pilduvi jalu. Kui loodud on ta kaimuks oma tõmmule tillukesele kaaslasele — täiesti tasa-kaalus taas tõustes ja laskudes, ei nähtavat pingutust ega kohmakust äkilisil pöördeil.

Daamidele ta kangesti meeldib — see külapoiss.

„Kes ta niisugune on? Ega ometi tavaline — ori?“

Üksisilmi jälgib preili Olga Jegori tantsu. Ta õieti vihkab seda häbematut tentsikut, kuigi taoti tundes, tundes nüüdki, et teener on huvitavam kui ta isand.

Küsijaile ta vastab:

„On von Baumgarteni tentsik. Külapoiss, tšuhna sealtpoolt Naroovat.“

„Tšuhna on vist sõimunimi, Oletška, ära Jegorist nii kõnele,“ seletab Ljolja.

„Ah Jegor on ta nimi? Liiga üllas külapoiss, ja kui võluv . . .“

„Braavo tantsijaile! Braavo eestantsijaile!“
on vana kindral tujus. See oli vast tants — nii
tantsiti tema nooruses!

„Hei! Kostitagem tantsijaid! Siinsamas saagu
nad tava järele suurest karikast! Tuvikesed joo-
vad kokku oma kotkastega!“

Tantsust kuumendatud kurkudest voolab
pingutusest veel mühavasse verre uut õhutust.
Mütse pildudes, rätte lehvitades lahkub tantsi-
jate jõuk härrasrahva võörast ümbrusest, sukeldub
sumedasse suveõhe pargi serval jätkuvale
vabale peole.

Ja kiilal parketil jätkub isandate suursugune
tants ja flirt.

* * *

*

Üksikud tugevamad orkestrimürtsud härras-
temaja rõdult kaiguvad pargi servalegi. Kuid
siin on täitsa omaette pilgar: hüürgab lõõtspill,
saateks poiste uljas uh! ja tüdrukute rõkkavad
kiljatused.

Tänane suur valgustus on piduperemehelt.
Lõõskab neli tuld, nii et palangu helgis viibivad
isegi pillerkaaritajad väljaspool tantsusõõri peh-
mes rohus ja üksikuil pinkidel. Alles toomin-
gaist ja pärnadest tumeda müüri vastu jookseb
tulekuma enda surnuks.

Kõige enam kiidetakse peremeest keelekaste
eest. Kutsar Vaskal on auamet. Tema koos oma
talliabilistega juhib õllevaatide tühjendamist.
Kohale on toodud ka tugevamat märjukest.
Kelle kaudu, seda õieti ei teata. Valitsejasaks,

kel sääraseis asjus sõna ütelda, pole põhjaliku jootmise poolt: kui pead pööraselt täis pumbatakse, on kaklusi enam kui neid jõuab lahutada. Pealegi oota siis mitu päeva, enne kui saad korralikku töölist põllule. Tänaast olukorda üle nägema ei küüni aga valitseja korraldav pilk. Kõik läheb suurejooneliselt: joomine, tants, lõbu ja laaberdamine.

Jegorist pole suurt joomavenda. Ta on umbusklik — eks ole ta isanda nõrkus juua seni ainsaks tõsiseks raskuseks nende vahekorras. Sõbrule, kes püüavad teda eht vene viisi kostitada, taotseb ta naljatujus pajatada: temal on võimatu, juba isanda pärast võimatu pea täis panna, sest maailm läheks lausa uperkuuti, kui pere-mehel ega sulasel pole mõistust peas.

Täna on Jegorgi üldisest voolust haaratud. Juba äsjane karikatäis härrastesaal is pani vere kihama. Või oli see tants — tants peibutava, hõõguva Akilinaga?

Pargi servale jõudnud, kastavad härraspidu sangarid uuesti oma loorbereid. Siis jätkub tants — jätkub kogu noorusjõu andumuse, üle-meelikuse ja kirega. Ivani seovad veel kohustusel ja Jegor tantsib edasi Akilinaga. Mingi pentsik kihk piitsutab teda toimima vastupidi oma harjumusele lennutada järjestikku kõiki neide, kellelegi erilist tähelepanu omistamata.

Kilavi silmi, suur pruntjas suu veidralt tige-dailmeline, vahib kutsar Vaska Jegori meeletut tantsu. Tema on üks neist, kellele Jegori käitumisest sugeneb meelehärmi. Tema ise tah-tis keerutada tüdrukut, kuigi teab, et tast ei hoo-lita. Juba täna, kus Ivani pole, kavatses ta tüd-rukule ligi tükkida. Ja nüüd see linalakk tšuhna-

lurjus sul risti teel! Vaska ei võta nii üldse tantsust osa. Puudub isegi tavaline himu joomiseks. Seevastu joodab ta suurima hoolega poiste jõuku, kellele märjuke vaadis on tähtsam tantsukaaslasist. Koos arvustatakse tantsijaid, arvustatakse kogu maailma, mis on teissugune kui seda nende ähmane prill silmapilgul sooviks näha. Ahta vaevaga sisendab Vaska õllekaanide karjale omi tundeid, eriti selle muulaspõisi ja Akilina suhtes. Aumehelikkus oma mõisa mehe — koka vastu õhutatakse lõkkele: tuleb säärane hulgas, alp, ja meelitab seljataga nende mehe pruudi. — Aa, kui saaks selle tšuhna kuskil nurga taga kinni nabida, vaese omaks materdada! Ehk saaks kuidagi, kunagi... nii et enesel konti ei riku . . .

Jegor naeraks südamest, kuuldes seda lallutavat sosistelu, aga sedapuhku tal puuduvad silmad-kõrvad külapoistele — ta on joobunud tantsust ja viinast.

Mis oli tants saalis, võrreldes sellega siin? Siin see on elu ise, on põlemine, on nauding. Ja Akilina! Jegor poleks uneski aimanud, milline nõtkus peitub neis liikmeis, milline lemb; milline hurm peitub selles tütarlapses, milline kirk . . .

Taas kiiremini, kiiremini hüürgab lõõtspill, taas õhkuvama pinge all lendavad paarid — taas lahus teineteisest, hukutades, meelitades, õrritades, taas teineteise embuses — keereldes pöörasuseni.

Akilina on Jegori eest taandudes jõudnud tantsuplatsi servani. Nooruk sööstab talle järele, tõmbab ta käe, haarab uueks keerutuseks piha, aga siis sõgedas ülemeelikuses kahmab

sülle lõkendava tütarlapse ja on paari hüppega väljaspool valgusringi.

Mida ta õieti mõtleb? — Ei, nüüd pole hetk mõtteile, kuid ometi nad pääsevad valla, kui Akilina end tugevasti tema vastu surudes põimib kaks kuuma käsivart ümber ta kaela ja surub oma kõrvetavad huuled tema omile. Leegina põletab kirglik suudlus Jegori tervet olemust, samas aga ärkab teadvus, paljastub ta ees kogu seik.

„Ei, ei, Akilina! . . . Mitte seda! Mitte nii! . . . Ivani pärast! Akilina, sinu pärast! Hoidku Jumal . . .“

Hellalt vallandab ta teda embavad käed ja põgeneb, põgeneb ülekohtu, iseenese ja teda väljastpoolt varitseva kiusatuse eest.

Eemal meeli kogunud, otsustab ta täiesti pidumõllust lahkuda. On tarvis minna ja välja magada kõik möödunud öhtu ja öö erutused, joobumused ning eksisammud, et olla värsket tuleva päeva kohustusiks.

Kauges kaares, rõhutuna tühjusetundest ja kurbusest, longib Jegor barakkide poole. Ainult mitte kedagi kohata! Ainult mitte sõpra Ivani...

Midagi sarnast on Ivanigi põues — ei mingi hinna eest Jegori — Jegori, kes seni oli ta aus sõber . . .

Viivu eest Ivan jooksis läbi pargi põõsastiku, unustas sootuks pika askelduse pinget ja lus — mõtles vaid Akilinale.

Jõudnud piduväljakule, tõmbas ta hinge õllevaatide juures, otsides pilguga lemmikut. Peatus just parajal hetkel, et hoomata Jegori keevalist tantsu ja seda, kuidas neiutõmbaja kadus oma saagiga pimedusse.

Kokk ei suutnud veel taibata, kas oli see tõsiasi või viirastus, kui juba kõlasid Vaska teotavad, toored sõnad Jegori ja Akilina pihta. Ka kutsari jõuk märkas paari kadumist. Vaska mõnules, nähes Ivani hämmastunud, õnnetut ilmet, ja ruttas kohe omalt poolt õli tulle kallama. Vaistlikult tundis ta, et kokk oma piiritus hämmastuses kingib talle suurima häbematuse ja roppuse väljenduse.

Tal oli õigus: sõnatult pöördus Ivan ja läks.

Oleks ta ometi astunud teispoole tantsuplatsi. Ainult mõnikümmend sammu, ja varjatuna toominga tihedast lehestikust, nuttis seal tasa tema Akilina, käed surutud silmile.

Ivan ei tihka isegi pargi peateed mööda tagasi minna — ehk tuleks keegi vastu ja kõnetaks teda.

Eksitamatult pääseb aga tagaõue puuvilja-aia kaudu, kuhu viib tee barakkidepoolsest küljest. Kevadel Jegoriga ta avastas seal paksus müüris põõsaisse mattunud tugeva puuvärava — õieti ukse. Kahe mehega kangutati lahti roostetanud, ometi kindel raudriiv ja sellest ajast avanes siit otseseim tee Jegorile sõbra küllastamiseks.

Rada värava juurde on rohtunud, täis valget ristikheina ja kummelit, sest paljuks Jegor seda jõudis tallata. Kõneldakse, et väravast käinud valitsejasaksa ärajoosnud proua omal ajal armukesega kohtamas. Pärast tehti siis väravale ette kõva riiv ja see „äraandmisvärav“ sattus needuse alla ning hiljem unustusse. Jegoril ja Ivanil kannab see aga kõigiti heakõlalist „sõprusvärava“ nime.

Jah, tee „sõprusvärava“ kaudu viib ilma kellegi nägemata koju.

Täna, väravast läbi astunud, Ivan seisatab. Ta ei tea, kumba on mõrum taluda, kas pruudi truudusetust või sõbra petist meelt. — Oh, kui saaks kuidagi lõpu teha kõigele — kõigile neile alatusile!

Pimeduses kobab ta käega kasteses rohus, küünib lakkavasse oblikasse ja putkesse müüri ääres, kuni viimaks hakkab pihku raudkivi. Tugevasti virutab ta värava kinni ja põrutab mõne hoobiga krigiseva riivi põõna.

Pole enam sõprust, olgu siis suletud ka „sõprusvärav“ — neetud äraandja värav!

Jegor on kõigule viskunud rõivais. Pole mõtet olesklemist mugavaks teha, kui peab isandat ootama.

Kuidas küll mõtted täna väldivad kõvasti sissesõtkutud teid, kuidas nad küll täna tunglevad ebamääraseil radadel ja lõpuks ikka peatuvad millelgi meeletul, mõttetul. Kuidas küll Jegor tahaks üles karata, peletada need kõik, kuid samas kui kiuste ta lamab ega liiguta end.

Lõpuks tuimendab ometi uni teadvuse teravust, pilguks Jegor suigub, kuni ukse nagin, sammud ning jutukõmin ta virgutavad.

Baumgarten vahetab viimaseid sõnu oma saatjatega, kes lahkudes vaarumisi liiguvad vereva koidu kiiris oma elamute poole.

Tants lõppes enne aovalgust, sest päeval järgneb lõbustuste sarjas väljasõit ja daamidele on vajalik mõnetunniline öörahu. Härrad ohvitserid niisutasid aga veel tüki aega peale kõva higistamist janunevat kurku ja täiendasid nii pidutuju teises järgus. Seepärast on noore baltlase samm üsna ebakindel, kui ta tüürib oma magamisruumi ukse suunas. Juba ongi Jegor isanda kõrval ja juhib ta õnnelikult läbi uksepiitade värsket, hästi kohendatud magamisaseme rahusadamasse.

„Et mind ei eksitata!¹ Ja õigeks ajaks, väljasõiduks, vaata, Jegor, et oleksime valmis!“

Ja enne veel, kui teener jõuab korraldada isanda rõivad, akna ette tõmmata tumeda eesriide ja võtta puhastamiseks kaasa jalanõud, kuulduv juba voodist pisut norisevat ühtlast hingamist.

Nüüd oleks Jegorilgi aeg mõtelda rahulikule puhkusele, et siis hommikul aegsasti isanda unepainajaga heitlust alata. Suve kirkas valguses teostuvad sääraseid asjad hulga lihtsamalt ja meeldivamalt kui talvises linna pimedas udusombus.

Istudes roidunult rohelisel sõdurikastil, algab Jegor lahtirõivastumist. Kõigepealt maha toredad, ometi rasked ja umbsed kasaka-lakk-säärrikud. Palja jalu jahedast savipõrandast mõnu tundes heidab ta parajasti seljast kuube, kui ta kõrv eraldab ukse lõginat ja tasaseid samme.

Neid samme ta tunneb. Tavaliselt need tulevad õhtust ööd ja siis on Jegori kohus mitte kuulda¹.

Aga nüüd, kus isandalt on mitteeksitamise käsk? — Küllap ta juba säärast käsku meeledi täidab¹; viskab välja selle vastiku naise.

Kiiresti sööstab Jegor eesruumi — just parajal hetkel, et takistada preili Olgat ust avamast isanda magamistuppa. Paar sammu, ja ta seisab sissemurdja kõrval, võttes kinni juba allasurutud lingist.

„Ei, preili, nüüd sisse ei pääse! Laske ometi härral rahu magada! Nad on kindlasti käskinud neid mitte eksitada¹!“ sosistab ta teovalmilt.

Preili pöörduv hämmastunult. Pole varem juhtunud, et see tohiks teda takistada.

„Sina va rumal maanina¹!“ tuleb kriiskav-
punaseilt huulilt tavaline kompliment, aga too-
nis kuulduv peituvat meelitustki. Preili naerab,
talle näib valmistavat lõbu, et Jegor hoiab teda
kinni, olles vaid pooleldi rõivastatud ja tundes
sellest nagu piinlikkust.

„Sina mind juba ei takista, kui tahan sisse
minna . . .“ Ja preili püüab end lahti rabelda,
tehes seda kummaliselt lõdvalt, ja ta naerust
püsib veel vaid imelik võbin.

Jegor on kaunis abitu. Mis hulluga teha . . .
peaks ikka välja viskama . . . ega ta ometi kisen-
dama hakka . . .

Jegor kahmab naise lihtsalt sülle ja kannab
teda ukse suunas.

Siis aga toimub midagi, mida see rumal
poiss ei oota. Himurad, valged käed sulevad ta
leitsaklikku embusesse, parfüümne pale litsub
end tema vastu ja naise hingus riivab teda kui
märk.

Hetkeks Jegor kohkub. Siis aga tunneb sää-
rast tülgestust, et isegi ei mõista, kuidas rapu-
tab enesest taltsutamatu naise ja paiskab välis-
uksele.

Püüdes saavutada enesevalitsust, pahva-
tab ta:

„Olete teie ka nii mõni preili! Kui teie papa
seda teaks¹ . . .“ Ja surudes selja vastu ust, jat-
kab ta veendunult:

„Siit te täna sisse ei lähe. Ja mind jätate ka
rahule — alatiseks. Mõistate!“

„Sina tõlplane, sina rumal! . . .“

„Tasa, preili, mis te käratsete! Või tahate
saada tervet rügementi siia tunnistajaks, kuidas

te sisse tungite sinna, kuhu teid ei soovita . . .
Katsuge ometi mujal õnne . . .“

Olga halles silmis sähvatab, kiskjalikult kilavad ta valged hambad, kui ta nende läbi sisistab:

„Seda sa veel kahetsed. Põlvili palud andestust!“

Jegori tuju on sootuks rikutud . . .

Säärane naisenärakas! Jegor on vihane — säärane — oleks see tema teha — koerapiitsa annaks talle. Ja niisugusega petab tema mõistmatu isand oma leebet, lapselikku pruuti. — Kuidas on küll elu mõistatuslik, täis veidrusi ja — vastik!

Ta ei taha mõtelda, ta sunnib end puhkama. Täna, pühapäeval, eriti peale öist pummeldust, on kõikjal veel mitu head tundi rahu, kuigi taevaserv on juba ammu minetanud päikese-ketta.

* * *

Kui kaua ta suikus? Kas üldse magas? Või viibis ainult mingis masendavas uimas, eelmängus sellele võikale häälele, mis teda äratas?

Ei, see on ta isanda hää! . . . Nii kuri? Nii erutatud? Mis on siis õieti lahti?

Jegor kargab asemelt ja kisub ukse pärani, põrgates peaaegu kokku isandaga:

„Sina sunnik, sina neetud tõbras! Sina julged! Või tema läheb kaebama!“

Jegor ei mõista midagi. Mis see kõik tähendab?!

Isand haarab teda rinnust, märatseb:

„Või sina, lontrus, kipud preilile kallale!“
Nüüd hakkab Jegor taipama. — Tähendab, preilist on jutt. See käis siis ometi veel siin? Naeruväärne paistab talle ta isand ja vastik ühtlasi. Ta tõmbab enese lahti ja astub paar sammu tagasi.

„Nii palju kisa selle tühja libu pärast...“

„Libu pärast? Mis sa ütlesid? Libu pärast?!“
kisendab raevustunud ohvitser. „Sa palud seda andeks! Sa palud põlvili preililt andeks! Kelle libu ta on?!“

„Midagi ei palu ma andeks! Libu on ta — jah — terve rügemendi libu! Igale püksipaarile jookseb järele, kelle aga kätte saaks! Teil peaks, härra, häbi olema säärasega tegemist teha — ise peigmees!“

Ja Jegor lööb oma kongiukse kinni, jättes isanda üksi.

Nii saab temaga kriitilisil hetkil ikka kõige paremini toime: ütelda näkku selget tõtt, las siis seedib, ja hiljem võib mõistlikult ja leplikult asja arutada!

Kuid tänane seisund kujuneb teissuguseks kui Jegor seda oskas kujutella. Äärmuseni piit-
sutatud ja ässitatud enesetunne nõuab rahuldamist — ja seda viibimata! Ei saa omal jõul vastuhakkajast jagu, olgu, siis taltsutatakse teda teiste abil! Küllap juba leidub inimesi teenri ülbuse murdmiseks.

Ja isandal on õnne: uksest väljunud, näeb ta mööduvat suuremat trobikonda. Õige, see on ju kindrali kutsar Vaska oma jõuguga, keda ta ennest läbi pargi tulles nägi pühitsevat vaatide ääres pidu lõppu. Seltskond on von Baumgartenile kui kutsutud.

„Hei, poisid!“

Poistel on jalad rasked, pead uimased, kuid ohvitseri ilmumine kainestab niivõrd, et aetakse end sirgu. Saab vahest peapesu siin ohvitseri elamu ümber luusimise eest! Ja Vaskal pole siin kandis üldse tegemist. Ta püüab teiste varju hoiduda.

„Siia, poisid! Vaska ka!“

Seal ta nüüd on — ega nad küll midagi paha ole teinud . . . mitte lärmitsenudki pole . . . aga mine tea seda isandate tuju . . .“

Kambas nihkutakse lähemale.

„Tulete sisse, kui teid kästakse! Jegor määratseb. Teda peab siduma ja tast tarbe korral hulluse välja kloppima!“

Poistel jäävad üllatusest suud ammuli, kui nad barakki pöörduvale ülemusele järele pöritsevad.

Vaska toibub esimesena.

„Ah sa igavene . . .“ kõlab ta suust kolmekordne vene tooreim sõimusõna. „Või hullunud! Kas suurest aust, mis härraste poolt sai, või Akilina kaisutusist!?“

Aga juba käsutatakse nad sisse. Ohvitser näitab Jegori kongi uksele:

„Sisse murda!“

Rüsinal nõjatub vastu kergelt baraki ust nii palju õlgu, kui kitsas ruum lubab, ja — uks kargab piitadest välja.

Jegoril on raske kohaneda — ah niikaugel on siis lood!

„Sa palud nüüd kohe! Palud kõik andeks!“ müristab isand.

„Ah siis nii, et need nadikaelad oleksid tema alanduse tunnistajad!“ Nüüd vast hakkab Jego-

ris keema, toonis on jultumust, kui ta rõhuga vastab: „Midagi ei palu ma andeks! Mul ei ole kelleltki midagi andeks paluda!“

Täitsa ebatavalised värvivarjundid katavad von Baumgarteni nägu, kui ta vihast lämbudes kähistab:

„Ah nii! . . . Ah nii!“

Ja Vaska, irvitades üle laia näo, ei malda hoiduda märkusest:

„Iš-š, kus vahva!“

Taas valitsedes oma häält, kisendab ohviter:

„Poisid! Pihta! Talli juurde! Ja malka, kuni — palub!“

Veel korraks vaatavad poisid üksteisele. Kes küll on esimene, sest Jegori rusikad on niisama jultunud kui ta meel!

Juba julgevad tagumised tõugata, terve jõuk nihkub ja algab madin.

Paar meest lüüakse jõrmiks, Jegori koik vajub lömmi ja vastuhakkajal ei jää enam ruumi rusika ega jala tõstmiseks. Mõne minutiga on üksik mees jõugu valduses ja tiritakse talli poole.

Talli ukсед on pärani, sest hobused viibivad koplites, lahtrid on tühjad ja nii tuuldub hoone hästi.

Mõni sajatab ja kirub, teine on muidu kogu andumusega ürituse juures ja keegi ei märka kõhetut poissi, kes vilksatab metsiku kamba ees talli. See on Mitka, kes vara hommikul pargist tulles kavatses otsida sooja nurka oma kaitsja Jegori juures ja nüüd kisast ja rüselemisest ehmudes kaob talli sisemusse varjule.

Jegor ei rabele enam. — Midagi käsitamatu on olukorras. — Midagi kui muljub ja püüab halvata mõtlemisvõimet . . .

See ei või olla tõelikkus! See peab olema pöörane uni: teda, Jegori, veetakse talli peksule¹, vedajaiks on Vaska ja halvemat sorti laaberdajad . . . Seda tema isand ilmaski ei tee! . . . Isand, kelle eest ta seni vajaduse korral oleks läbi läinud tulest ja veest . . .

Ometi on see ta isanda hääl:

„Ütlen viimset korda: sa palud!¹“

„Ei palu!¹“

„Siis — andke, poisid!“

Vaska tõmbab sügavalt hinge: libiseb kätte oodatuim hetk ta elus. — Hoopis teisiti — mitte nii kui kuskil nurga tagant oleks katsunud vähe materdada. Ei — siin on päris kohtumõistmine: päris korralik peks kõrge ülemuse käsul.

Vaska on esimesi peksjate paaris. Uh! kuidas vuhiseb toores pihlakamalak läbi õhu ja kui painduvalt ta üle piha vibab! Esimese löögiga ühtaegu rabab õhku luusse ja lihasse puuriv röögatus. See on kui ummikusse aetud metslooma surmahüüd, on inimese valukarjatus, kelle hinges midagi murdub . . .

Baumgarten võpatab.

Pilguks nagu võtaks ta mõttekäik teise suuna, ta nagu oleks valmis vahele kargama — kuid ainult pilguks¹.

Vaska mõnuleb: „Nüüd saab vast muusikat!“

Aga ta eksib.

Küll langeb löök löögile: iga järgnev hoogsam eelmisest. Küll kasvab löökide arv . . . Kümme . . . viisteistkümme . . . kakskümme viis . . . nelikümme . . .

Ons see võimatu hull tuim?! Kas pole see inimese liha, mis rebenenud särigi alt narmendab? Kas pole see elav veri, mis valget riiet purpurjugadega palistab? ..

Nii vaibub lõpuks löökide hoog...

„Hei, lööjaid vahetada!“

Edasi... viiskümmend... seitsekümmend... sada hoop!.. Uus vahetus.

Ei — see mees vist ei tunnegi neid lööke. On võib-olla esimesest hoobist meelemärguse kaotanud.

Sada viiskümmend...

Von Baumgarten ei talu enam:

„Sa palud! Kuuled, Jegor!... Nüüd sa palud!“

See on ometi inimese pea, mis kerkib, on inimese nägu — küll jubedalt moondunud —, mis vaatab üles. On vist inimese häälgi, mis läbi hammaste lõõtsutab:

„Ei palu! Teie neetud mõrtsukad! Ei palu!“

Ta ei palu... Ega ometi isand alla vannu? Vaska ei vaatagi sellele. Ei! Nüüd on tema tund:

„Edasi, poisid! Uus vahetus! Ta ei palu!“

Sada kaheksakümmend... üheksakümmend viis... kakssada!

Ometi kord tõstab see jõle ise pea! Ohvitser ootas seda nii pinevil.

„No nüüd?“

„Juua!“ tuleb kähisev hääl kuivanud kõrist.

Vaska ei laseks end häirida, kuid ohvitser käsutab:

„Andke juua!“

Samas on hobuste joogiveetõrre äärel kapp, tõi reseris leidub ka vett. Kinnihoidjad tõmbavad hinge. Jegor saab kapa.

Ta vaevast teab ise, kas ta tunneb oma selga, külgi ja käsivarsi, haarates kapa järele. — Ainult ühte ta teab. Tal on plaan — plaan oma isanda vastu. — Nüüd ta teda ei säästa — samuti kui isand ei säästnud teda.

Kas ta üldse saab vett suhu või vaid teeskleb ta neelamist, kuid seik kogu oma ulatuses on tal selge, kui ta järsku virutab kapa Vaskale vastu armetut lõusta, hüppab üle paarist mehest ja tormab tallist välja¹.

Ei, mitte pargi suunas: see tee on liiga pikk! Läbi tuntud aiavärava, mida teised ei tunne. Seal on mõisa — läbi rõdu — või läbi köögi — kas või läbi mõne akna sisse — kindrali ette! Olgu tema siis kohtumõistja, kui on kuulnud puhast tõde...

Peksjad seisavad jõllitades kui lummatud, kuna Vaska hoiab seina najal juhmit oma pead.

„Neetud!“ taipab Baumgarten seisundi ohtlikkust. „Võtke kinni! Tagasi tuua!“

„Veider, miks Jegor sinna kinnise müüri poole vihub? Küllap ogaraks läinud,“ mõtlevad mehed rüüsil edasi tõtates.

Jegor on jõudnud neist kaunistest ette. Tagasi vaadates ta arvestab, et aega piisab tuntud väravast läbipääsmiseks.

Oh, õnnistatud „sõprusvärav“! Käsi lingil, toetub Jegor õlaga vastu rasket ust.

Mis see siis on?! Värav ei anna järele¹ — ei anna järele viimsele meeletulekule ponnistusele!

„Issand Jumal!“

Nüüd teab Jegor, et ta on kadunud. Enam ei ole tal pääsu! Suletud „sõprusvärava“ taha mattub viimne lootuskiir.

Ta on täiesti ükskõikne rusika- ja jalahoopide suhtes, mis raske sõimu saatel sajavad ta ärapeksetud ihule. Kas nad teda veavad, lohistavad, tõukavad — see on talle ükskõik. Lõpp on nii või teisiti — tulemata see ei jää niikuinii!

Talli juures näeb ta oma isandat nagu kuskilt kaugelt läbi uduliniku — võõrana ja kaamenana. Aga see kõik ei lähe talle enam korda. Teda ei häiri enam isanda ärevuses katkendlikult komistav korraldus:

„Kinni siduda, et ta enam ei — pääse! — Peksta — kuni palub!“

On nagu enesestmõistetav, et see isand, käsud annud, eemaldub. Tuleb ju kaua peksta, enne kui ta palub . . . Vist küll terve igaviku . . .

Ärevus, tung kätte maksta äsjase viske ja lommide eest on peksjaid ergutanud. Taas asutakse tööle uue innuga. Eks ole siin ju seaduslik karistus, korralik arvepidamine suurima kohusetundega.

Jooksu segaduses ei märganud keegi, ei püüdjad ega ka piiritult ärritatud ohvitser, kuidas tallist välja hiilis ja hoone nurga taha hoidudes pages pargi suunas — Mitka. Vaene poiss oli kogu peksu aja surmani hirmunult kotonutanud heinakuhiku taga tühjas lahtris.

Oo, Mitka teab, kui valus on peks! Sama Vaska oli ta enam kui korra purjus päi oma halva tuju ohvriks valinud. Tõukeid ja mükse oli see vaene, kaitsetu inimlaps pidanud vastu

võtma nii mitmeltki teiselt toorelt mehelt. — Ja nüüd peksti Jegorit, head Jegorit — tema kaitsjat ja sõpra.

Mitka võiks kisendada hirmu ja kujuteldud valu pärast, kuid see tilluke enesekaitsevaist, mis ta segast peakest juhib, sunnib ettevaatusele ja enese varjamisele ja see juhib ta ka parajal hetkel kardetavast ümbrusest välja.

Pargi puude taha jõudnud, on tal võimalus jälgida oma sõbra Jegori tagasivedamist ja ta aimab kurbmängu jätkumist.

Jegor päästis ta pulli käest ja preili laskis teda põetada. Tõsi, ta peaks minema oma hea preili juurde ja paluma, et see Jegori päästaks. Küllap Mitka juba seda võib... Ja poiss lidub mõisa poole.

Aga on veel vara, liiga vara. Kõik ukсед on suletud. Mitka peab vist ootama, kuni preili ärkab ja tuleb ise välja.

Lahtisel rõdul on ootamiseks sobivaim paik. Sinna Mitka ronibki ja jääb seina äärde lõmitamisi kerra. Hommik on jahe, poiss vabiseb ja ootab...

Aga kuule, kas ei avanenud teispool rõdu keldrikorral aken? Eks see ole Akilina toa aken? ... Sageli on Mitka lipanud selle akna juurde — küll kutsutult ja kutsumata. Akilinal, sel reipal tütarlapsel, on ikka varuks mõni kingitus — kas tükike leiba, mõni maiustus, mis pudenenud härraste laualt, või ka vaid lahke, meelitav sõna.

Mitka kargab üles ja jookseb akna taha. Ta on peaaegu unustanud, milleks ta tuli, kuid

painajalik tusk toob äsja nähtu tagasi vaese poisi mällu.

„Oo, Akilina! . . .“

Akilina vaatab imestanult ärevusest ja hommikujahedusest lõdisevat poissi.

„Mis on, lemmik?“

„Oo, Akilina!“ purskab poiss nutma. „Nad peksavad seal Jegori! Nad tapavad Jegori!“

„Kus, kes?!“

„Vaska, teised . . . seal, seal . . . Akilina, tule — aita!“

Akilina heidab ette ristimärgi.

„Issand halasta! Jegori tapavad . . .“

Ainsa hüppega on tütarlaps aknast väljas ja Mitkat käest tõmmates kiirustab:

„Tule, jookseme. Näita, Mitkakene, kus?“

Seltsis joostakse läbi pargi. Pargi veeres peatub Mitka: siit edasi ta ei julge.

„Vaata — seal! Seal tallis!“

Akilinale on viimaks ükskõik — kas läheb ta üksi või koos Mitkaga. Punane sarafan ja Akilina lahtised juuksed lehvivad, kui ta üle lageda joostes läheneb tallile.

Keegi märkabki teda talli ukse eest.

„Kähku uks kinni!“ kamandab Vaska. „Seest haaki ja — vait olla!“

Akilina jõuab hingeldades pärale.

„Sa kain-mõrtsukas Vaska, mis siin lahti on? Kus on Jegor? Kes ta tappis?“

Vaska pool nägu on jäledasti tursunud. On päratu vastik, kui mees avab suu irvituseks:

„Vaata, vaata Akilinat! Tema tuleb siia taäli juurde Jegori otsima! . . . Kust sinu Jegor siia sai? Kas te koos pargis enam ei jalutagi?“

„Ära puikle, Vaska, Mitka teab, Mitka nägi, et te Jegori siin peksite! . . .“

„Kuulake nüüd,“ pöördub Vaska paari kaimu poole, kes olid jäänud temaga välja-poole talli väravaid, „kuulake aga, mis Akilina kõneleb! Või temale Mitka ütelnud? Kas Akilina nakese mõistus ehk Jegoriga armatsedes pole niisama segi läinud kui tolakesel Mitkal? Tu-vike, Jegori me sulle pakkuda ei saa, aga jää ilusti siia, meie ka kõik kenad poisid — kõlbame sulle mitte halvemini kui Jegor . . .“

Ere puna katab Akilina nägu. — Mis ta peab enesele ütelda laskma! Säärast juttu pole Vaska temaga kunagi julgenud ajada, kuigi ta teda jälgib kui uni.

Akilina tunnistab enesele täis tuska, et ta ise on olukorras süüdi: joosta varasel hommiku-tunnil siia ohvitseride talli juurde . . . Ja Mitka? Mine tea seda vaest segast poissi, ta võis näha ka und või viirastust.

Akilina ei tihka enam sõnagi lausuda, et mitte langeda veel suuremate roppuste ohvriks. Väledasti pöördunud, sammub ta mõisa poole tagasi.

Mitkast pole enam jälgegi. Nähes Akilina lahkumist rindelt, pidas ta paremaks varjavat urgast otsida. Mitkal on kogemusi!

Tütarlapse ootamatu ilmumine aga kainestas meeste meeled.

Mis nüüd? Mis teha mehega, kes ammu enam pole liigatanud kuhjatud hoopide all? Ühe elu väljapeksmiseks on Vaskagi arust küllalt vaeva nähtud.

Kuna suurem hulk jääb talli suletud uste taha, läheb paar meest Vaskaga ohvitseri ju-

tule. Viimane saalib erutunult nelja seina vahel, kus näiliselt ruum talle kitsaks jäänud.

„Noh? Mis on? Kas nüüd palub?“

„Ei, härra,“ itsitab Vaska, „ei see mees enam üldse palu...“

„Mis? Kuidas? Ega te teda ära tapnud?!“

„Ei, teie ausus, ei, me vaid, nagu teie ausus käskisid, peksime, niikaua kui...“

„Kui kaua? Mitu hoopi te lurjused ladusite?! Eh?“

„Teie ausus käskisid — kuni palub. Ta ei palunud. — Me lugesime teist järku veel viis-sada¹. Siis tuli Akilina.“

„Akilina?!“ jahmub ohvitser. „Akilina nägi teie peksmist, teie tapmist! Kas on keegi sõdurile enne seitsetsada hoopi annud?! Te kuradi koerapojad...“ ja ohvitser püüab käratsedes väljapääsu leida oma uuel põhjusel targanud ärevusele.

„Mis nüüd meie... Ega meie! Teie ausus ise käskisid... Aga Akilina küll ei näinud! Me sulgesime talli ukse enne, kui ta kohale jõudis, ja naersime ta välja ta Mitkalt saadud tarkusega. Läks häbenedes oma teed. Ei see tea midagi...“

Baumgartenit see vastus ei rahusta.

„Mis temaga, Jegoriga, nüüd teha?!“

„Mis muud, teie ausus, kui maha matta...“

„Tõlplane! Siis maha matta, kui jutud juba Akilinade ja Mitkade suus.“

Mäherdune jäle seisund! Säärast Baumgarten ei taotanud — tõesti mitte! Juba enda pärast ja — küllap ka Jegori pärast. Jegor — eks see ole ometi tema oma vahva, ustav Jegor...

Ja tahtmatult suures mehes anub abitu soov, et kõik oleks vaid mõttetu kummitus, võimatu lumm, et tuleks kuskilt sama endine Jegor, tarmukas ning lõbus, ja kihutaks jõhkra kõvernäo kogu kambaga kus see ja teine.

Aga tõelisus nõuab oma.

Mis teha? Mis ette võtta? Taas tahaks ta kogu võika kupatuse Jegori õlule koormata. Aina oli ju teener see, kes pidi leidma väljapääsu räbalaimast olukorrast.

Aga nüüd? Mis teha nüüd? Kus avaneb pääs ummikust? Juba algabki kõikjal elu ja liikumine. Pisut aega — ja sündmus on käinud suust suhu. Siis, jah, siis peab ta asja kuidagi seletama kindralile, Ljoljale... Võimatu!

Lõpuks siiski leiavad rabelevad mõtted pidet.

Muidugi! Kuidas ta ometi algul sellele ei tulnud? Ära saata tuleb Jegor — kas elusalt või surnult — ära siit! On kolk maailmas, kuhu võib saata: Virumaale Porkunisse, Baumgartente mõisa¹. Vaja ainult kiiret teotsemist.

„Kas mitte Maksim läinud aastal ei käinud minu vooriga Porkunis?“

Vaska vaatab imestuses ohvitserile. Milleks silmapilk säärane jutt?

„Käis ikka küll, teie ausus.“

„Hei, Maksim, sina seal! Kas olid kaasas vooriga sealpool Narva jõge? Olid ju?“

Pikk vimmas mees läheneb.

„Teed mäletad?“ pärib baltisaks.

„Algust, teie ausus, tean õige täpselt, Tallinna maanteed mööda olen korra varemgi käi-

nud kindrali ülesandel. Selleks mind mullugi voori võeti, et teed tunnen. Ja arvan, et ma Porkunigi üles leiaksin, kuigi sinna sõitsime ainult see üks kord.“

„Hea, siis sõidutad sa Jegori Porkunisse!“

„Kuidas? Üksi? Pean ma üksi surnut sõidutama?“

„No surnut sul ju karta ei tule!“ vihastab Baumgarten.

Aga just surnut Maksim kardab. Elava Jegoriga olid tal koguni üsna seltsimehelikud suhted. See peksulugu tuli talle täiesti soovimata ja ta vältis peksjate järjekorda sattumist vahetuste ajal. Maksim ei nõustuks kuidagi. Aga see saksa ohvitser näib täna nii sünge ja kergesti ärritav — mine hakka temaga kauplema. Kui ta oma ustava Jegori laskis surnuks peksta lihtsalt sellepärast, et viimane midagi andeks ei palunud, ega siis temalgi head ole oodata vastuhakkamist üritades. Ja vimmas kolge tõmbab pea veel enam õlgade vahele.

„Aga — aga,“ püüab ta siiski kõrvale pui-gelda, „kuidas ma siis vean nii — ilma kirs-tuta . . .“

„Lollpea!“ põrutab ohvitser. „Kes sulle ütles, et Jegor on surnud? Missugune tohter ta läbi vaatas? Ta on kindlasti vaid pisut uimane. Sa viid haige kodumaale paranema. Saad sa aru? Haiget sa vead! Ja tõsi, sa võtad vana reisikibitka¹ sealt tagatallist, Vaska teab, sama, mis läinud-aastasest väljasõidust saadik seisab tarvitamata. Paned tublisti heinu sisse, nii et haige lamab heintes. Jegor saadetakse alatiseks kodumaale. Ta ei tule enam siia ta-

gasi. Teda pole siin tarvis, kus ta ranus ei oska elada.

Porkuni vanaprouale annan ma kirja kaasa.

Muide, katsu vähem kõnelda sellest, keda vead. Ja kui teisiti ei saa, siis seletad, et vead minu haiget tentsikut. Ka selles asjas saad päris tunnistuse kaasa, et teel ei kimbutata.

Ja pea nüüd hästi meeles: see minu tentsik on kakluses peksa saanud. Nii pead sa selõtama, kui kuskil päritakse. Mõistad?!"

Jah, seda Maksim mõistab. Ta taipab, et isandal pole õigust lasta peksta oma teener vaese omaks: taipab, et peasüü ei lasu neil, peksjail, vaid asja korraldajal. Küllap ta mõistab.

Korrastikku peavad mehed ohvitseri ette ilmuma, et saada umbes samu juhatusi kui Maksim: vaikida tuleb asja tõelisest käigust laibana. Nemad ju ise ka süüdi üliagaruses. See võiks neile kindrali ees kalliks maksma minna. Iseasi aga, kui panna liikvele jutt, et pargi taga olnud suurem lööming kaugemalt külapoiste, mõisapoiste ja ohvitseride teenrite vahel. Vasikal, näe, ka silm sinine. Ja Jegor saanud säärase vati, et ta saadetud isanda poolt kodumaale tervist parandama.

Seletused, ähvardused ja neile lisanduv meelitav hõberahagi — kõik kokku aitab mees-tele asja üsna arusaadavaks teha.

Kui Maksimilegi seik nii lihtsaks oleks muudetud! Tal kästakse olla poole tunni pärast teel.

Ja teised aidaku kibitka korda seada, hobused ette rakendada ja „haige“ sisse toppida. Maksim võib seni teekonna vastu valmistuda.

Vana nigisev-nagisev kinnine sõiduk veeretatakse välja ja topitakse pooleni heinu täis¹. Kähku on ka hobused ees. Ei unustata isegi Jegori maist kraaminatukest. Pihku juhtuvad asjad tuubitakse rohelisse sõdurikasti. Palakad, jalatsid, viiul lendavad sega-soga sisse ja ohvitseri ilmudes lüüakse kaas paukudes kinni.

Isand ei tihka „haiget“ vaadata, käsutab vaid: „Ettevaatlikult heintesse tõsta!“

Olekski võigastav vaadata sellele lammutatud, mannetule inimjäänusele. Särgist, mis äsjase putkamise ajal veel räbalaina ripendas, on säilinud vaid verrega imbinud narmaid¹. Terve keha on tursunud¹, nagu punsunud, verise vahuga kaetud huuled närtsinud. Aga keha pole veel paadunud: igatahes langeb pea tõstmisel kolksatades vastu kibitka serva.

Osa mehi ronib üles, teised upitavad alt ja lõpuks on ta korralikult sees. Hobused seotakse esialgu veel lasila külge.

Üks meestest jäägu kibitka juurde, teine vaadaku, et Maksim oleks valmis ja tuleks kirjadele järele, ja ülejäänud — kadugu!

On veel tükk rasket tööd kirjutada kirju säärases tülgestavas asjas. Kas pakkuda ka emale sama luulet? See tark naine usuks seda vaevalt ja siis oleks vaid seda piinlikum. Kirjutada lihtsalt seletusteta, et olukord nõuab Jegori kojusaatmist. Paluda kodumaal maha matta ja väita sama, mida ta siingi kinnitab. Juhul, kui mees aga peaks paranema (seda Baumgarten küll ei oska loota), siis igatahes Jegori eest hoolitseda.

Jah, nii umbes peaks kirjutama... Küllap ema siis ise aru saab, et poega ei tohi hätta

jätta, kui viidata, et loo halb pööre lükkaks van-
kuma poja karjääri.

Veel pöörab Baumgarten tuseselt sulge sõr-
mede vahel, kui Maksim on juba kohal. Kulub
veel mõni minut ja murelikult ronib venelane
pukki.

„Nuu, astuge!“ sunnib ta hobuseid.

Ja eesti kodu poole suundub Jegori matk¹.

II OSA

1.

Suveöö taandub, hetkeks vaid mattis ta oma poolhämärusse pika tööpäeva väsimuse ja hoole.

Nagu päeva sündi oodates lebab vaikus Porkuni härrastemajal, ametnike elamuil, varemete vahel — kogu mõisakünnal ja küngassaart piiraval järvel.

Aga teispool järve taamal asetsevais suitsuonnides on teoori juba tüki aja eest teise külje pööranud, mõteldes ohkega liiga kiiresti saabuvale hommikutunnile.

Öövaht Mihkel lõpetas viimse järveäärse ringkäigu ja peatub härrastemaja poole suunduvat teel.

Ta tajub liginevat hommikut tugevamaks muutuvaist taimede lõhnust ja piiskade all looka vajunud kõrte ebamäärasteist liigutusist. Seistes selles vaikus, maapinna ligidal lasuvas ääretus udusegases hämaruses, tunneb rauk oma vanadust ja tühisust.

Äkki läbib teda kerge värin, värin, mis sarnleb selle nõrga heliga, mis kandub ta kõrvu.

Mihkel kuulatab.

Tõepoolest, kuskil liigub sõiduk. Hääl on veel jõuetu, puhuti kui nõrkeks uduvinesse, aga pikapeale muutub tugevamaks.

Minutite möödudes veendub öövaht, et keegi sõidab mõisa.

Nii varasel tunnil!... Kes? Mis otstarbel?

Öövahi pilk suundub ülejõepoolsele teele. Poleks udu, peaks silm juba midagi seletama. Kahe hobuse pikaldane vahelduv samm on selgesti eraldatav ja hädiselt nagiseva sõiduki rattad kisendavad, nagu poleks nad eales assidele mäaret saanud.

Aegamööda ilmub piirjooni.

Tõld see ei või olla... Ehk on madal heinakuhi?

Ka see mitte.

Pikka astub märke hobusepaar, tõmmates mingit reisikibitkat.

Vanamees astub mõned sammud sõidukile vastu.

„Hei, mees!“

Kutsar võpatab. Siis, märgates öövahti, peatab järsu liigutusega hobused.

„Baumgaarden? Porkgoilm?“

„No muidugi... Baumgartenite Porkuni!“

Nüüd tunneb Mihkel ära ka kibitka. Eks see ole sama, mis juba kadunud kapteni aegu veeres Porkuni ja pealinna vahet.

Öövaht seisatab viivu, mõtte tegeldes küsimärgiga, mis lahutab teda haruldasest külalisest.

„Lase aga edasi!“ sõnab ta lõpuks, osutades kepiga suunda ja sammudes ise ees mõisa poole.

Tükk maad kõmpinud, peatub öövaht taas korraks: kas kibitkast ehk siiski välja ei poe mõni saks?

Küüdimees aga ei tee tegu treppi sõitmisega.

„Noh, keerame siis pealegi talli ette.“

On pidevalt valgenenud ja võib selgesti näha, kui kurnatud on hobused — arvatavasti pikast teekonnast. Väsinuna ja tülpinuna näib ka aeglaselt pukist roniv habetunud küüdimees. Seda venelast ju Mihkel mäletab: eks see käinud aasta eest teistega seltsis siin.

Kuidas ta nimi nüüd oli?

„Maksim?“

Kõnetatava nägu muutub rõõmsamaks, nagu tundes kergendust inimese häälekõlast, kes nimetab teda nimepidi.

Tallipoisse pole veel väljas. Mihkel astub hobuste juurde: aitaks neid ehk rakmeist vabastada. Kuid Maksim lööb käega, nagu mõista andes, et nendega pole kiiret, ja asub kohe kافتani põuetaskust midagi otsima.

Kirjad.

Aga ega ega neid siin nii vara saa ära anda ja ega tema, öövaht, pole nende vastuvõtja.

Mihkel tahaks ikka enne hobuste eest hoolitseda, siis mehe eest ka, ja lõpuks tuleksid kirjad iseenesest. Aga mine tee sellele umbkeelsele midagi selgeks. Sellele näib jälle oma järjekord tähtsam olevat. Pöördub viimaks vaid niipalju oma veoloomade poole, et ohjad talliesise posti ümber visata — nagu ihkaksid need väsinud neljajalgseid veel edasi!

Kirju venelane enam tasku ei pane ja Mihkel peab vadale ning igasuguseile käeviipeile niivõrd alistuma, et juhib mehe mõisa peretuppa, kus mamsliga võiks nõu pidada.

Beti-mamsel näib olukorda mõistvat: kui juba noorhärja ülesandel tuleb Venest eriline saadik ja nõuab otsest kirjade edasiandmist, siis pole parata, peab segama vanaproua hommiku-

und. Vaja seda teha ainult nii ettevaatlikult, et ei häiri haiglase, kehvaunelise Pagu-härra rahu.

Mihkli töö-öö on lõppenud. Maksimi seltsis ta jõudis nii enamvähem harilikuks ajaks poretuppa, et pärast hommikukõrti ja leivapala pisut puhkama pääseda. Aga tänane hommik lõhestab tavalise üksluisuse rabava erakorralisusega.

Mihkel tõuseb parajasti pingilt, käsi nihkub korraldama kõrdist niiskunud karvade tihnikut suu piirkonnas ja jääbki habemesse peatuma.

„Prouad käskisid sind, Mihkel, otsekohe oma tupp tulla!“ tuleb peremamsel korraldust tegema.

„Mind või?“

Imestades järgneb öövaht peremamslile. Vanamehele on see esmakordne kogemus astuda saksa isiklikesse eluruumidesse.

Ja nagu ses varahommikus kutses, nii on proua kogu käitumises ülekaalus ebatavaline. Mõõtmata öövahi tervituse alandlikkust, ta esinemise orjalikkust, hakkab proua otsemaid seleutama:

„Jah, Mihkel, vaata — väga, väga paha asi! . . . Nii see on: kui proua noomib, kes siis kuuleb! Kas ma Jegori vähe õpetasin. Ja nüüd saadab noorhärta ta ära . . . Ei tea, kas ta veel elus on, või . . .“

Ja proua viskab seni sõrmede vahel keerutatud paberilehe lauale.

„Et mis tal siis . . .?“ unustab Mihkel oma tavalise tagasihoidlikkuse saksa vastu.

„Mis temaga on juhtunud . . .“ Proua ei näi teise ettetükkivat küsimust sedajoont pahaks panevat, pigem näib seda ootavat.

„Nojah, Mihkel, mis ta on teinud . . . Kakel-
nud on ta seal. Kakluses on ta poolsurnuks
peksetud. Seepärast saatis noorhärja ta siia . . .“

Ja proua nüüd muudkui võtku vastu . . . ja
hoolitsegu . . .

„Ja kuhu ta nii panna?“

Viimase küsimuse esitab vanaproua nagu
enesele, pöördub siis aga uuesti Mihkli poole:

„Päris häbiasi niisugune! Kellele seda tüli
tarvis on! . . .“

On näha, et asi teeb prouale tuska. Paneb
lausa imestama, miks proua võtab poja tentsiku
asja nii südamesse. Harilikult pole tal viisiks
olla härdameelne, pealegi lihtsa tööinimese
pärast.

„Sina, Mihkel, vii ta otse sama kibitkaga
alla oma juurde. Seal sinu juures on ruumi . . .
Las ta seal magab niikaua, kui saab terveks . . .
Kui ta aga on teel surnud, siis korraldan pärast
kirstu muretsemise . . .“

Proua muutub järsku kärsituks.

„Nüüd võid minna!“

„Ei, oota!“ sunnitakse öövaht veel uksele
peatuma.

„Sa tuled pärast ise ja ütled mulle, kuidas
Jegoriga on . . . Ja kuule, sa, Mihkel, vaata, et
ilmaaegu ei vahita seal . . . ega tehta tühje
jutte . . . Peretoas ei ole ka tarvis midagi rää-
kida . . . Saad sa aru?“

„Jah, prouad!“

Mihklile näib kõik nii kummaliselt võõris-
tavana, kui ta sammub kibitka kõrval vahimehe
asula — endise viinaköögi poole.

2.

Venest tulnud küüdimees saadetakse juba poolel päeval minema. Peremamsli imestuseks lastakse mees tühjalt tagasi sõita ega kasutata juhust noorhännale midagi kaasa saata.

Mihkel ilmub veel enne õhtut proua jutule.

„Kuidas on?“ küsib proua nüüd ainult.

„Ei tea ühtigi, prouad! Hing on küll veel sees, aga meelemärkus on kadunud...“

„Eks sa, Mihkel, siis näe ja teata, kui... Mis sul tarvis on, küsi peremamsli käest... Ju sul meeles on, et ma ei salli ilmaaegseid jutte...“

„Jah, prouad!“

Mihkel, tavaliseltki vaikne, liigub täna tööpoolest lukustatud huuli. Ja millest olekski siin lobiseda? Kuidas üldse rääkida sellest, et inimlaps on roimarlikult puruks peksetud, on tundmatuseni ära lõhutud, on vaeseomaks tapetud... Südant küll ahistab, põletab kui tulega see pöörane ülekohtus, kuid huulile ei pursku kibedate süüdistuste laavat.

Milleks talle need otsitud seletused kaklustest? Seda kirja, mis seal inimihule pargitud, tunneb Mihkel liigagi hästi. Aastate kestel on endise viinaköögi vommil lamanud oiates ja ägades nii mõnigi mees, kelle haavu ja vorpe Mihkel on aidanud siduda ja ravitseda.

Nii paljudel kordadel on suutnud Mihkli kupusarved, rohujuurte vedelikud, searasvasalv

ja tõrvaplaaster otse imettegevalt kannatajaile kergendust tuua. Kuid silmapilgu seisab temagi nõutult ega oska mõista, kuidas hing veel ikka püsib selles narmendavas, üleni tardunud verrega kaetud õudselt tursunud ihus.

Ja kauaks? Kas ta tuleb veel teadvusele või kustub viimne elukübe aegamööda samas?

„Mis seal siis õieti on?“ pärib Beti-mamsel peretuppa astuvalt Mihklilt. „Prouad ütlesid, et Jegor olevat? . . . Haige või? . . . Mis tal tarvis läheks? Prouad käskisid sulle anda. Kas sööki viid või? . . .“

„Ei ole tarvis.“ Öövaht mõtiskleb viivu. „Kuluks õige ära vana pehmet linast riidet side-meiks.“

„Hea küll,“ vastab mamsel haavunult, et talle midagi lähemalt ei seletata, „silmapilk ei ole mul aega. Küll ma hiljem saadan.“

Selle vanamehe käest ei saa ka kunagi midagi kätte — on juba niisugune uimane . . .

Peremamsel näeb küll, et peaaegu terve mõisapere juba asjast teab. Käiakse ringi ärevi silmi ja pistetakse sosistades pead kokku. Tuleb aga mamsel lähemale, siis vaikitakse või tehakse teist juttu. Temal loomulikult küsida ei kõlba — neilt. Ei sobi nägugi näidata, et tema on jäetud teadmatusse. Niipalju kuidagi kuuldu, et kaks aednikupoissi aitas Jegori kibitkast välja kanda. Poisid on siis ka kõikjal targad asjamehed. Köögitudruk Krõõt suhtub neisse kui lahkus ise — oleks poistel vaid igapäev nii heldekäeline toidujagaja! Krõõt näib seetõttu ka päevauudiseid kõige täpsemalt teadvat ja võib igaühele seletada, kes aga tuleb küsima —

olgu see Karja-Liisu, Linnumaja-Epp või küsigu temapärast kas või peremamsel Beti ise.

Mamsel aga jälle Krõõda-suguselt ei küsi — pigem jääb teadmatusse.

Üldse on see Betile raskesti talutav päev: Tallinnast oodatakse külalisi — proua õde, noor-proua Hippiust lapsega, mõisaproua ise on pahas tujus ja lisaks veel see salapärasus.

Agas külalised lasevad end kaua oodata ja päevatööd lõpetavale mamslile meenub, et ta lubas Jegori tarvis haavasidemeid saata. Parajasti laob ta tagavarakapist suure virna tarvitatud linaseid esemeid lauale, et välja otsida lappe ja veeri, kui toatüdruk Leena sisse tormab:

„Mamsel, proua kutsub, võõrad tulid!“

Taas jätkub peremamslile tööd, kuni puruväsinult saab mahti hilisel õhtutunnil oma kambriksse pugeda. Sinna järgneb talle aga keegi, kes on hoopis saledam ja painduvam kui aastais peremamsel. See on Hansurahva Mai, kes teenib Hippiuse lapsetüdrukuna ja oli tulnud nüüd leivavanemaga kaasa.

Maie hoolealuseks on paariaastane valgepäine, sinisilmne Malli. Siin Porkunis magab väike preili ema juures. Tarbe korral abistab prouat võõrastetoa ligidal magav toaneitsi ja Mai võib leida ulualust peremamsli juures — nurgakeses, mis on talle endisest ajast niisama kodune ja armas kui kogu see maja siin.

Pimedas toas ei näe õieti midagi, ainult lapikuhi valendab laual.

„Mai pole muidugi veel midagi kuulnud sellest Jegori-loost,“ mõtleb peremamsel. „Tema võiks sidemed viia ja saaks nii otse näha ja kuulda, mis seal õieti on juhtunud.“

„Kuule, Mai, sa nagu laps noorem, jalg kergem, jookse õige korraks alla vahimehemajja. Näe, lubasin saata Jegori tarvis haavasidemeriidet. Ei olnud seni mahti...“

„Jegori? Missuguse Jegori?“ sähvab Maie peas küsimus.

On vaid üks Jegor, kelle nime ta teab — Kristli Jüri. Porkunisse tulles ta lootiski teateid saada Venes viibivast Jegorist.

Tuikel tütarlast läidab õnnesööst, aga kustub samas, andes maad aimusele millestki koledest.

Peremamslilt Mai vaevalt saab mingit seletust, ja täis kahtlevat hirmu ta ruttab välja härrastemaja köögiuksest, eestrepist mööda, mööda tallidest, sinna, kus vee ääres valendab viinaköök tumedate pajude taga.

Pisut hingetult, sidemete kompsu enese vastu surudes peatub Mai pimedas esikus. Süda ei peksa vaid jooksust ja ärevus pole vaid teadmatusest. Tasa koputanud, ta praotab ukse ja astub hämarasse tuppa.

Nõrgas valguses rändleb, otsiskleb vaade ja seisatab kõige olulisemal — tagaseinas üle voodi kummardanud inimkogul.

„Tere õhtust!“

Mihkel pöördub.

„Tere, tere! Kes sealt siis tuleb?“

„Peremamsel saadab linaseid lappe...“

Alles Maie lähenedes tunneb öövaht tulija ära, sest hääl kõlas nii imelikult võõrana.

„Mai? Või sina! Küll on hea, et sina just tulid! Teie omad tunnevad ju ka Jegori. Kuidas sa jäta ta niiviisi siia ööks! Hale ikka küll, kui kodumaal ka üksi peaks hinge heitma...“

Kui saaks Kristli rahvale sõna saata... Aga proud ei taha nagu, et kellelegi kõneldaks. Päriskis segaseks teeb see asi... Kui sina ehk väheks ajaks saaksid valvama jääda? Ma käiksin esimese ringi, ja vaataks siis, ehk kutsuks Sepa-Andrese hommikuni...“

„Ei, ei...“ saab Mai ometi sõna suust, „küll mina...“

„Ah võid ise jääda? Ongi hea. See siis mamsli asi, tema ju saatis sind...“

„Jah,“ meenub Maiele, „mamslile pead sa küll ütleva, et jään ööks siia. Lähed ju mõisa juurest läbi kõigepealt...“

Mihkel harutab lahti mamsli saadetud lõuendipuntra ja kastab osa lappe tumedasse vedelikku pajas. Sealt tõuseb tugevat kummelilõhna ja mingi Maiele tundmatu taime vänget auru.

Tütarlaps viibib kui unes. Ta vaid teab, et peab täpselt jälgima vanainimese tegevust: nii, nii tuleb märg lapp asetada haige tursunud, lõhutud seljale, õlule, kätele... Suud tuleb niisutada, vaat, sellest kruusist...

Oh! Küll Mai seda kõike täpselt jäljendab...

On aga vana öövaht vammuse selga tõmmanud, vile taskusse pistnud ja kepile toetudes väljunud, kaotab Mai enesevalitsuse. Ahastades langeb ta meelemärkusetult lamaja sängi verde põlvili:

„Issand Jeesus! Issand Jeesus, halasta!“

3.

Mai kõnnib päeval kui uimas, masinlikult vaid jätkavad harjunud töökäed tuttavat tegevust, nii et leivavanemaid ei oleks põhjust nuri-semiseks.

Väike Malli aga tajub puudujääki tähelepanus ja kurdab:

„Miks Maie ei naera Malliga? Mallil on igav... Jookse, Maie, Malliga...“

Mai püüab oma hoolealust endiselt lõbus-tada:

„Kus ohjad? Ptruu sõidab!...“

„Malli ei jaksa! Malli tahab sülle!...“

„Tee kakku! Kasta leiba, pane palju võid peale; silita sealihaga, kasta kanamunaga; veere, veere ahju! Nämm, nämm — söö ära!“

Laps ja hoidja neelavad „värsket kakku“, kugistavad...

„Kus on väike Kiisu?“ anub Mallike oma tillukesti pihusid hoidja poole sirutades.

„Miilu, maalu, miisu... Kus on väike Kiisu?“ veab sõrmeots peopesale laienevaid sõõre, sööstes lõpuks käiseavausse. „Siin, siin, siin!“

Malli naerab rökates ja Maigi ei jäta lapsele kaasa naeratamata.

„Mai, laula Mallile „Pulmad“!“

Ja Mai laulab:

„Oi-roi, roi-roi, rotil pulmad!
Hiire tütar läks mehele,
hiire tütar läks mehele
nirgi noorema pojale . . .“

Mallike kordab vaimustatult lõppsalmi:

„Hund tul-li uue kuueka,
kau-u tul-li kah-he lapseka!“

Malli ind pöördub viimaks talle sülle laotud leludele. Hoidja toetub seinale ja tähelepanu saab vabaks.

„Maie!“ tahab Malli, et imeteldaks ta tore-
dat nukku. „Vaata, Mai, kuidas . . .“ lapse sil-
mad peatuvad hoidja näol ja ta ilme muutub
virilaks.

„Maie ei tohi nutta! Malli ei taha!“

Mai pühib ruttu üle silmade ja püüab naera-
tada.

„Ilus, ilus nukk.“

* *
* *

Ka peremamsel ei ole Maiega hästi rahul:

„Sa ei saa nii sugugi magada ja süüa ei läbe
sa ka õieti. Vaata, et jääd ise haigeks. Pead
sina siis nüüd üksi öid ta juures istuma? Ega ta
su vend ole, kuigi ta on su sugulaste juures
üles kasvatatud. Ja mis see sinu valvaminegi
aitab? Ega see proualegi meeldiks, kui kuu-
leb . . .“

„Beti-tädi,“ püüab Mai mamsli meelt peh-
mitada, „ma tõesti ei ole väsinud. Ega mul
seal siis midagi teha ole. Meie ei jäägi ju siia
kauaks, eks siis pea niikuinii teised vaatama.
Üksi ikka teda nii jätta ei saa.“

Mai aitab mamslilgi veel õhtusi talitusi lõpetada, enne kui pääseb minema.

Kuigi Mihkel endiselt pead vangutab ja kahtleb, kas haige tuleb üldse enam mõistusele, on Maiel ometi nagu mingi sisemine veendumus, et seni, kuni tema põlvili ja palvekätel kannab seda viletsat elusädet jäledasti purustatud kestas, seni ei lahku elavate maailmast see, kes on talle lõpmatu kallis.

Iga uus läbivalvatud öö, iga järgnev võidetud päev on nagu pandiks sellele usule, olgugi et peaaegu terve nädala kestel ei ilmu ainustki välist nähtavat muutust haige mannetus seisundis — muutust, mis tuleb kord paratamatult ja mida Mai väga ootab ja kardab.

„Kui hea, et sa ikka veel said tulla!“ astub Mihkel seitsmenda päeva õhtul Maiele juba esikusse vastu.

„Mis? Ega?!“

Tulija kuulis vastuvõtja hääles mingi uudise nooti.

„Nüüd ta sonib küll jälle, aga vahepeal oli nagu selge teine. Vaatas ringi ja tundis pilguks nagu minugi ära. Nüüd on küll jälle segane... Üles tikub ajama. Vahel suigub natuke ja siis hakkab uuesti peale. Olin õige mures, et kohe kuidagi ei saa teda ööks nii jätta... Ei tea, ka sinagi üksi jõuad, julged... Vaataks veel kedagi seltsiks.“

Ei, seltsi Mai ei vaja, sest siis ei kuuluks Jegor ainult temale. Mihkel olgu aga päris muretu. Mis tal siis nüüd karta oleks?

Jegor lamabki taas endiselt rahulikult. Hingamine vaid on muutunud tihedamaks — nagu lõotsumiseks.

On Mihkel väljunud, põlvitab öine pöetaja nagu tavaliselt haige voodi äärde, et ammutada palves enesele tuge ja põdejale jõudu tervenemiseks.

Lauale asetatud rasvküünal viskab kuma haige näole. See on jah veidralt muutunud: endist tardunud kahvatust asendab lõõmav puna ja juba liiguvadki lõhkenud, kuivanud huuled.

Mida ta kõneleb?

Maiele arusaamatuid sõnu, taoti ka lauseid. Nüüd eralduvad mõistedki:

„Akilina! Akilina . . . Tantsi, Akilina! Tore! Tore!“

Haige käsi tõuseb. See ebainimlik, pea-aegu läbipaistev käsi, mille tursunud sõrmi ei saa üksteisest eraldada, puudutab valusa pistena Maie hinge, igakord kui pilk langeb sellele. Säarasena õhku tõstetult mõjub see käsi aga otse hirmutavalt, Mai ei saa sellele niiviisi vaadata. Hellalt, aga tungivalt surub ta käe alla ja katab halli kareda vaibaga.

Ometi vaid silmapilguks, sest juba tõuseb paistetanud käte paar kui needes õhku. Pihud tukslevad kui tahaksid painduda rusikaisse.

Need tursunud tombud rusikaisse? — Võimatu!

Haige rinnust tuleb valuline röögatus. Tervet keha läbib nagu valutuis, silmgi avaneb pooleldi, hambad löövad krigisedes üksteise vastu . . .

„Neetud! Mõrtsukad! Ei palu! Kuuled sa, ei palu! . . .“ siis jätkub pidev sõnadehoog, millest eraldub vaid üksikuid . . .

Kui haige viimaks nõrkeb, pühib Mai ta laubalt higi. Talle huulile ulatatud veekruusi tühjendab vaevleja otsekohe — vett ei tule enam huulile tilgutada, nagu varemini.

Jook nagu oleks kustutanud haige seesmist lõõma, ta kõneleb taas, kuid vaiksemalt, nagu mingis heldimuses:

„Akilina! Ära suudle mind! Ära...“ hääl muutub soigumiseks, sõnad mõistmatuks.

Samas ägestub sonija uuesti, käed kahmavad taas õhku. Ta tikub end üles ajama, taoti on valmis sängist hüppama, kui vaid oleks küllalt sõnakuulelikkust tinaraskes ihus...

Sängi jääma jõuab Mai teda ikka sundida, kuid masendavalt, vapustavalt mõjuvad üha metsikumaks muutuvast hullusehoos lõõmavast kõnevalingud. Silmad avanuvad pärani, kuigi on ilmne, et need ei näe midagi. Marraskil, tursunud suu lööb vahutama lõõtsutavast rinnast purskuvate meeletute hüüete ja ägamiste pöörises...

Koidu eel suudab Mai veel vaevu jalul seista, kui Mihkel tavalisest varemini jõuab alla viinaköögi juurde, nagu aimates abi vajadust.

„Sul on ju nagu peas, Mai, nagu oleksid vaimu näinud. Nii see lihtsalt enam ei lähe!“ pahandab peremamsel. „Ma kõnelen kohe Sepa-Andresega. See on ometi mees ja jaksab ennem mõne öö magamata olla. Oot' — ta ongi vist peretoas. Küll ta nõus on, kui ütlen, et sina valvasid üksi seni kõik ööd.“

Ja Maie protestist hoolimata viib peremamsel oma otsuse läbi.

Kuid ka öövaht on juba sepaga kõnelnud.

„Muidugi,“ on Andres nõus, „oleksin võinud varemgi juba abiks olla, kui oleksin teadnud.“

Mai on seega järgmiseks ööks vaba. Ta saab oma päevaste kohustustega nii hilja valmis, et pole enam mõtet joosta alla viinaköögi juurde: seal on uus öövalve kindlasti kohal. Ja ometi pakitseb Maie südamel saada teateid haige seisundist.

Ei, mitte Sepa-Andreselt, aga ta võib ju väga hästi kohata Mihklit ta ringkäigul.

Mamsli märkamata, kes tänaseks tegi varase voodisse pugemise sunduslikuks, hiilib Mai rätti mähitult varemete kangialusesse. Siit on hea jälgida Mihkli möödumist, see on varjatud kurd, kuhu väsinud tütarlaps jääski magama nagu linnud ta peakohal lagunevas müüris, kui

mitte väsimusest viirastav silm kogu aja teelt ei otsiks kepile toetuvat rauka.

Mihklil ongi uudiseid: hommikul varsti pärast Maie lahkumist jäänud haige pisut suikuma ja keskhommikul ärgates olnud päris selge. Kurtnud pööraseid valusid ja võimatut piina... Kahetsenud üldse oma ärkamist... Vaibunud siis küll jälle teadmatusse, et päeva kestel veel paaril korral mõistusele tulla. Vaheaegadel soninud ka veel ja kõnelnud segast juttu.

Kogu Mihkli seletus pakub vähe lohutust ja surmani väsinud Mai on õnnetu, et ta kas või ainult selleks üheks ööks tõrjuti haige juurest eemale.

Valutava südamega ja rahutuist unenägudest jälgituna leiab ta unest ometi niipalju kosutust, et järgmisel hommikul ärkab kaunis värskena ja otsustab oma sugulusõigusele tugeses öist pöetust taas jätkata.

Mai ongi mõtetega all viinaköögis, kui ta väike hoolealune hommikueinel rõõmsasti vattab:

„Mammi ütles Mallile, et täna sõidame koju! Malli saab sõita! Maie saab ka sõita!“

Laps unistab alati sõitudest, miks ei peaks ta ka täna mingisugusest sõidust kõnelema, püüab Mai end rahule sundida. Kuid hiljem kutsutakse ta proua juurde ja kästakse korraldada lapse asjad sõiduks. Tähendab: sõidetakse siiski varem ära kui Mai oleks soovinud. Oh, Mai ei sõidaks siit üldse, kui see oleneks temast.

Nägematute sidemetega endise viinaköögi seinte vahele seotuna ei suuda Mai Porkunist

lahkuda ja püüab leida jäämise võimalust, paludes proualt luba koju Lemkülla minna ema vaatama.

„Aga kuidas?“ imestab proua. „Kes siis sind hakkab üksi küüditama? Ja miks sa varem ei käinud?“

Jah, Maiel olid ju vabad ööd. Neid oleks saanud igati käikudeks kasutada.

Pikemalt Porkuni jäämisest ei saa olla enam juttugi.

Kas proua lubaks tal vähemalt sugulast külastada, kui ta on asjade pakkimisega valmis?

Sellega on proua nõus. Muidugi siis, kui Mai saab kõiega hakkama. Väikese Malli äsja pestud kleidikesed ja pesu olgu triigitud ja kokku pandud. Loomulik kohustus on ka proua kohvrite pakkimine.

Et aga Mai ei või kujutella ärasõitu ilma haiget veel korraiski külastamata, siis ta peab kõiega valmis jõudma.

Kiiresti libiseb polt üle tahedate pesutükide. Üks ese teise järele on silitatud ja lap- pes. Kiirust, kiirust! — ja Mai pääseks minutiks . . .

Tütarlaps töötab nii õhinal, et kõnelused, mis peretoast selgesti mamsli tuppa kuuluvad, ei leia üldse kõlapinda ta tähelepanu piirkonnas, kuni keegi mainib Jegori nime.

Nähtavasti vaieldakse millegi üle ja kubjas sõnab õpetlikult:

„Pill tuleb, neh, pika ilu peale! Tuli sedasi ka Jegorile! Et mis sa tikud nende mamslitega siis nii õiendama! Nüpeldati ära. Ega need vene poisidki omi niisama käest anna.“

„Sina nüüd tead ka kõiki neid asju!“ väidab keegi vastu.

„No mis seal siis veel teada, kui Jürka ise oli kõnelnud tolle küüdimehega. Jürka juba keelt oskab — või siis muidu ta oma kakskümmend aastat väe peal olnud. Ütelnud teine, neh, et Jegor muudkui löönud seal tiivaripsu niikaua, kui teistel hing läinud täis ja koos teinud mehikese tükiks.“

„Jah, küll seal ikka midagi niisuguste asjadega tegemist oli,“ pistab vahele sepapoiss oma poolmeheliku häälega. „Andres ise oli ju täna öösi valvamas ja rääkis ka, et kogu öö muudkui soninud ikka tantsust ja tüdrukuist.“

Mai on tööga valmis. Ta läheks nüüd otse viinaköögi juurde, kuid nii paha on minna läbi jõugust, kes teist südametult mustab. Perel kestab veel lõunaaeg, nad võivad kes teab kui kaua lobiseda, ainult Maiel on vähe aega.

Peremamsli sirelipõõsasse suunatud aken on avatud, sealt hüppab Mai välja ja tõttab tagasi vaatamata piki kõrkjais järvekallast viinaköögi poole.

Ukse ette jõudnud, peatub ta ängeldes. Nagu hirm on sisse astuda. Missuguses olukorras leiab ta täna haige? Kui Jegor on ehk parajasti ärkvel, mida peaks talle ütlema? Ja kas ta üldse on haigele soovitud külastaja? Jegor võib-olla igatseb näha koguni kedagi teist — kedagi sealt Venemaalt, kedagi, kelle pärast tal olid nii pöörased seiklused . . .

Ah, milline inetu pind on jäänud Maie hinge! Tal on häbi kogu kuulnud jutu pärast, on häbi enda pärast, kogu maailma pärast.

Kiiresti lükkab ta ukse lahti ja astub esmakordselt päeva ajal haigetuppa, kuhu kumab heledat sügissuve päikesepaistet.

Jegor on ärkvel ja pöörab aeglaselt väsinud silmad ukse poole.

Pilgud kohtavad, — aga nad ei mõista teineteist. Mehe piinlevas vaates algul kui tuksataks imestust, mille lämmatab ilmne tusk.

Tütarlaps seisab kui ukse kõrvale naelutatud.

Miks ei astu ta edasi? Jegor tunneb teda ju nii hästi... On nii sageli mõtelnud temale... On sidunud mõtetega temast sügavaid, kaugeleulatuvaid unistusi... Kas ei ulatu selle tumalt uksepiidale nõjatunu vari kuhugi Jegori teadvusetult veedetud aega kui hellitav hool, kui kastev pisar?

Kuid ei!

Haige pilk tumeneb üha enam. See seal ukse kõrval on vaid üks uudishimulik, üks, kes tahab oma silmaga näha ta abitust ja alandust!

Kibedusega sulle haige silmad ja katsub pöörduda. Esimesel hetkel see ei õnnestu. Ta peab hambad üksteise vastu litsuma, et mitte oiata valu pärast.

Veel üks meelegeitlik pingutus — ja haige on esimest korda teadlikult teisele küljele pöördunud — seljaga ukse ja ukse kõrvale tardunud tütarlapse poole...

Mai liibub veelgi tihedamini seina külge, nagu anudes tuge seina suitsunud paepankadelt. Jegor tundis ta ära ja — pööras talle selja.

Et ta viinaköögist väljub, teab ta vaevalt. Kuid aeglaselt mõisa poole liikudes ta näeb küll päikesekiirtes virvendavat järve, näeb tuules lainetavaid kõrkjaid ja konnaosje, näeb päikesevärvilisi vesiroose ja sametisi vetikaid, aga temale on päike ja värvid kaotanud oma helgi ja mõtte. Nagu nüri, tuim, kuid siiski ääretu valu matab kõik, nii et Mai suudab vaevu märke ronida.

Kuid hea, et siit pääseb minema — kaugemale, kauaks ajaks, võib-olla alatiseks...

5.

Aja kuludes saab Porkunis, õieti kogu paikkonnas üldtuntuks, et mõisa endises viinaköögis lamab tõvevoodil vaikne, enesesse pöördunud, sünge mees. Teatakse, et ta lamab seal ühesugusena nädalaid ja kuid juba teist aastat.

Ununeb, et sama mees noore Baumgarteni reipa tentsikuna oli silmapaistvaim ja lõbusaim poiss mõisaperes, nii tihti kui ta Venest saabus.

Nüüd tuntakse vaid seda murtud inimvarju, kes on võib-olla tõesti segane, nagu saksad väidavad, või on niivõrd pettunud tervest elust, et ei hooli enam kellestki ega millestki.

Mitte ühelgi endisist tuttavaist, isegi mitte vanal sõbral Sepa-Andresel ei õnnestu haigega jalule seada varemast seltsimehelikku vahekorra, äratada temas kuidagi huvi välise elu vastu.

Järjekindla vaikimise ja ükskõiksusega saavutab põdeja viimaks olukorra, kus ta jäetakse üksi ja rahule.

Või olgu siis, et Tõrust tuleb aeg-ajalt kodurahvast haiget külastama. Mõlema kasuvanema maised ihud kõdunevad juba mõnda aega mullakamara all. Seega on vanapere- naisele Madlile säästetud kurvastus, et „Kristli rahval, jah, jälle pole õnne oma meestega“. Seda valusamini tunneb aga kasuõde Eeva

kaasa Jegori purunenud saatusele. Kui talu-
töö ja hool lastepere eest vähegi lubavad, laseb
Kristli noorperenaine jälle hobuse ette raken-
dada ja käib oma voori Porkunis ära.

Kas külastatav neist käikudest hoolib või
mitte, jääb Eevale selgusetuks. Tavaliselt
kasuvend lamab liikumatult, habetunud, kah-
vatu nägu pööratud vaatama lae nõgiseid
palke. Harva kuuleb Eeva sõna haige suust,
millist juttu ta ka üritaks. Ja vähe lohutavad
on needki eneseavaldused, mis murravad vahel
kogemata läbi.

„Sa tule ikka ära siit — meile. Seal pole
sa alati nii üksi — ometi kodusem olla...“
püüab õde meelitada.

„Milleks mind sinna vaja? Eks toida santi
need, kes mu sandiks peksid! Oleksid võinud
parem päris ära tappa — neetud!“

„Mis sa, Jüri, nüüd niisugust patujuttu
ajad!“ purskub õde valjusti nutma. On nii
lämmatavalt kurb taluda, et noore ihu purusta-
misega on moondunud ka hing — tundma-
tuseni.

Ainult Jegori alatisele toakaaslasele, vanale
Öövahi-Mihklile, ei näi nakatuvat põdeja mor-
nist, vaikivast käitumisest lootusetuse nukrust.

Muidu vähese jutuga, öise üksindusega
harjunud vanamees teeb endale nagu üles-
andeks pajatada oma nelja seina vahel kõigest,
mis välismaailma tähelepanuväärsusist puudu-
tab ta meeli. Mida järjekindlamalt teine vai-
kib, seda tarmukamalt arutab vana endamisi,
nagu peaks ta kõik oma mõtted kuuldavale
mõlgutama.

Ja puhuti leidub ju ikka tarvidust otse kaaslase poole pöördumiseks. On endastmõistetav, et vana hommikul töölt tulles soovib sängis lamajale: „Jumal õnnistagu uue päeva algust!...“ Võib ju ka pärida, kas uni oli teisele kosutav... Ja kui vastust ei järgne, miks siis mitte vesta läinud-öisest ilmast ja sellega seotud meeleolust.

Kui vaikne ja rahustav on sageli öö — nii vaigistav ja igavikule viitav, eriti kui pea kohal ja järves sirab välkuvaid tähetunglaid, peites oma valgusse midagi teisest maailmast.

Või tuleb võidelda sügis- ja talvemaruga, mis eriti ööüksinduses rõhutab inimese jõuetust ja selle vägevust, kes on ka tuulte ja tormide isand. Pääsed taoti vettinult ja külmanult sooja toa hubasusse, kuidas ei peaks siis rõõmutsema ja oma rõõmu ka sõnus avaldama!

Samal teemal võiks ju siunata öövahi koeraelu, mis pole elamisväärne, kuid Mihkli ellu-suhtumisse ei mahu nurin.

Oma öisi muljeid jaganud, suunab Mihkel lõpuks kõik mõtted haigele. Meelitab ja sunnib teda võtma peretoast kaasatoodud toitu — tingimata enne, kui vana ise heidab oma hommikusele puhkusele. Haige peaks üldse enam sööma, et jõud ja tervis tuleksid tagasi.

Enne sängile sirutumist peab vana Mihkel oma tavalise palve. Raskena tundub eristada, kas on see ta hommiku- või öhtupalve — küllap on mõlemad ühendatult.

Vanamees palvetab pikalt ja härdasti. Anub jõudu endale ja kaasinimesile. Jätab enese ja kaaslase Õnnistegija hoolde, küsimata, kas

teise mõtted ja meeled pöörduvad samasse suunda või pürivad teisale.

Ja ühetooniliselt nihkub elu päevast päeva viinaköögi erakuil — noorel ja vanal.

Jegori haavad on juba esimese aasta vältel — ühed varem, teised hiljem — kattunud armidega. Ilmselt pole aga haige ihu sellega ületanud saadud vapustust ja valudki on küllalt rasked kanda. Seda reedavad eriti soigumised magades, kuigi Jegori ärkvel olles ta huuled püsivad suletuina.

Kui haigel oleks ometi rohkem elutahet, tajub Mihkel, läheks paranemine ehk hõlpsamini. Kuid vägivaldselt ei saa kuidagi aidata.

Isegi teise haiguseaasta kestel, kui Mihkile näib, et haige unne suikunult võib end nagu kergemini liigutada, ei püüa rauk teda ergutada voodist tõusma või oma kehajõudu kuidagi teisiti kasutama. Mis oleks sellest kasu, kui kahel jalal ellu tuiguks inimene, kel kõigi olettuste järele puudub igasugune eluuvi.

Esmajoones vajab ravi hing—sääraselt tajub seda kogemustega ravitseja. Ja vana usust kindlust ja jõudu ammutav mees loodab, et jõuab aeg, millal Jumala käsi katab need nägematudki haavad. Omalt poolt teeb vana Mihkel muidugi, mis iganes oskab.

Taas saabuvad jõulud. Juba teised jõulud kahele koos endises viinaköögis. Eelmistel pühadel sidus, puhastas ja salvis Mihkel veel Jegori sügavaid haavu. Käesolevaiks pühiks on säilinud siis vaid hingehaavad.

Kui Jegor ometi millestki huvituks!

Mihkel on nüüd hommikuti peretoast tulles aina jutukas.

Mida seal kõike tehakse pühade vastu võtuks! Kui palju sigu, lambaid ja sulekandjaid sunnitakse loovutama elu, et kustutada saksa ja pere pühadeisu! Kes küll oskab loendada neid süldikausse, vorstirõngaid ja nisuleibu, mis peretoa kaudu sahvritesse voorivad. Kuidas küll see mamsel askeldab ja jookseb — higistab ise ja sunnib teisi veel enam higistama.

Ja peenleivaga on vast mure: ei tohi see tuuleõhku saada ega jõuta seda küllalt klopida! Kes aga peretuppa juhtub, olgu see sepapoiss või aedniku abiline, saadetakse omakorda suure astja juurde. Seal siis sumatakse kahelt poolt mõladega, nii et aina laksub, ja terve maja on kohe magusat peenleiva lõhna täis...

Kas Jegor ikka kuulebki, millest kõnelatakse?

* *
*

Kallil õhtul on vana õige südamlük ja haras. Enne tööle minekut ta süütab kaks rasvküünalt korraga, mis peremamsel on talle jõulutoiduga kaasa annud. Poolvägisi ta sunnib oma kaaslast maitsma harukordset jõulutoitu. Kristli perenaise vorstidki paneb ta kerisele särisema ja Jegori õemehe Joosepi toodud virdest keedab koos rõõsa piimaga joogi, mis vana enda arvates ületab kõik pidujoogid.

Rauk nihutab laua Jegori voodi ette ja istub ise teisele poole laua taha, nii et neil kallil õhtul oleks ühine söömaeg.

Enne väljumist toob Mihkel kapist tulevalgele lauluraamatu, mis asetseb puukaantega

piiblit. Vanal on vajadus teha Õnnistegija sünnipäeval midagi ebatavalist. On küsitav, kas Jegor laulaks kaasa, kui Mihkel alustaks jõululaulu. Tema vana hõre hääl ei kannaks laulu aga kuigi selgesti... siis on juba kindlam, kui ta loeb selle ette.

„Ma tulen taevast ülevalt.“

Mihkel loeb küll õieti peast, raamat on tal lahti vaid pidulikkuse mõttes.

Kaks esimest salmi, jah, need on päris õige pühade sissejuhatus. Ja kas ei kuuluta juba kolmas ka ta õnnetule seltsimehele:

„See on see Issand, Jeesus Krist,
kes tahab aita hädalist.“

Samuti on ka põdejale öeldud salmi teine pool:

„See on see Õnnistegija,
kes meid võib patust lunasta.“

Ei tea, kas Jegor võtab osa ta lugemisest?...

Vana loeb suure rõõmu, harduse ja aukartusega kaheksanda salmini, siis peatub.

Kas ta seltsiline ei kuule, mis siin on tõotatud:

„Sa tulid hädast ait' ma mind...“

Vanal on pisarad silmis, kui ta jõuab neljateistkümnenda salmini ja tahaks nagu suhu ja südamesse vajutada oma kaaslaselegi:

„Nüüd laulan mina südamest
ja kiidan oma Jeesukest.

Ma palun rõõmsa usuga:

Mind, Jeesus, ikka avita!“

Ta peaks ometi kuulma, kaasa palvetama!
See ei või teisiti olla sel imelisel ööl...

„Palvetame ometi, Jegor, et Jumal sind jälle jalule aitaks. Eks või Kristus sinulegi ütelda, nagu kord halvatud mehele: „Tõuse, võta oma voodi ja kõnni!“

Vastust ei tule ja vanamees küsib endalt ohates, kas ta noorele sõbrale esmajoones tarvis ei oleks Õnnistegija julgustavat ja manitsevat sõna: „Su patud on sulle andeks antud... Ära tee enam pattu...“

Või eksib vana?

Sest ta teab Jegorist nii vähe. Ei tea sedagi, et juba mõnda õhtut, niipea kui ta sammud kaugenevad, see, kes arvatakse olevat liikumatult sāngi aheldatud, pigistab hambad kõvasti kokku ja hoolimata valust, mis läbib iga lihast, ajab enda āgades üles ja seinte ning majariistade najale toetudes — küll aeglaselt, kuid ometi — toas kõnnib.

Nii pingutavad ja väsitavad on öised harjutused, et öövaht hommikul koju jõudes tihti leiab toaseltsilise kõvasti magamast, nagu kunagi töömehe pärast rasket tööd.

Et Jegori öised ponnistused jätkudes ulatuvad mõne kuu pärast juba toa nelja seina vahelt välja, maja ette teele ja kaldaäärsete puude vahele, sellestki pole vanal Mihklil aimu seni, kui kevadel paljastub harjutuste tulemus.

* * *

*

Kevad tuleb kargelt ja kirkalt. Ta tõmbab katte kogu Porkuni looduselt. Tulevad taas päevavalgele pruunid poolkõdunenud lehed kaldaäärsete pihlakate ja sarapuude all. Paisuv järv jääb nagu alasti — pole tal ju veel

kõrkjaid ega vesiroose. Ja puudegi rõivastus on nii silmanähtav kevadtaeva taustal.

Aga kõigile kristalliseile kevadpäevile järgnevad karmid, niisked, külmad ööd.

Vana Öövahi-Mihkel, kelle kohta teised ega mees isegi ei mäleta, et ta kunagi oleks haigusele alla vandunud, tunneb juba mõnda aega kontides valu ja peas raskust.

Lisaks tulevad kuri kõha ja pisted rinnus.

Algul vanamees sellest suurt ei hooli: küll läheb mööda. Hommikuil koju jõudnud, keedab ta endale kanget raudrohu jooki — seda parimat kõharohtu — ja püüab puhkuseuinakut pikendada.

Kuid seisund aina halveneb. Juba peab rauk väljas harilikust sagedamini istuma ja jaksab vaevu jalule ajada, kui kõndimist tuleb jatkata.

Ja ühel õhtul ägades ja tuksuvi meelekohi voodist tõusnud, ei jõua ta kaugemale kui välisukse ette, kuhu langeb raskelt maha.

Jegor teab, et ta vana hooldaja on haiglane. Ta oli seda juba ammu tähele pannud, kuid tal on nii palju tegemist oma mõtetega, et ei oska nagu teise häda puhul seisukohta võtta. Mihkli kokkuvarisemine juhib ometi korraks mõtted eneselt eemale.

Nii kiiresti kui suudab, ajab ta enda jalule ja tõttab rauka aitama. Varem, endistel aegadel oleks see talle olnud lapsemäng võtta vana kõhetu taat kätele. Nüüd aga vajab äärmist pingutust paljas mahakummardamine ja iga tõstmiskatse juures on tunne, nagu puruneksid luud-lihased.

Aga sellele ta nüüd ei mõtle. Hambaid risti surudes saab ta ikkagi öövahi pool tõstes, pool lohistades ukse eest voodile toimetada. Siis päästab lahti vana kasuka, sikutab selle seljast ja püüab rauka võimalikult mugavasse asendisse seada.

Pastlad peaks ka jalast võtma.

Jegor on nende lahtinöörimisega ametis, kui Mihkel tuleb jälle meelemärkusele.

Algul vaatab vanamees segaselt, küsival pilgul oma avitajale, siis näib aga olukorda mõistvat ja sosistab:

„Ei saa, Jegor, ei saa nüüd puhata... Proua ei julge nii magada, kui ei kuule öövahti väljas...“

Ja istuli ajab enda vana ustav töömees. Ei jõua aga ometi jalgu tõsta üle sängiserva, kui kivid on jalus.

„Oh,“ langeb ta ägades tagasi. „Kas nüüd pole hull... ei jaksagi...“

„Kuhu sa nüüd niimoodi lähed! Kuhugi sa ei lähe!“

„Aga kuidas siis saab?“ hädaldab teine.

Jegori mõtted on ikka veel täiesti haige juures. Ta pole veel mahti saanud enesesse kaduda nagu seni.

„Ole aga rahul. Küll mina lähen. Kes siis pimedas näeb, et puhuja on keegi teine.“

Viimane lause on algul mõeldud küll haige rahustamiseks, kuuldavale tulles see aga puudutab kõneleja enda seisukohta. Tõsi: päise päeva ajal, kõikide nähes ei läheks ta iialgi vabatahtlikult inimeste hulka. Ei, seda ta ei

jaksaks. Tema, ärateotatud, sandiks peksetud inimese vari — ei!

Aga mis öisesse valvesse puutub, siis selles suhtes võib mõisarahvas tänagi rahu puhata. Öövaht kuuldub olevat väljas ja puhub oma tavalised märguviled õigest suunast. Nii kõlab vilehäääl tuntu järjekorras mõisa hoonete vahelt, siis varemepoolselt järvekaldalt ja kaugeneb tallide poole, et tulla taas uue ringiga.

Alles mõni päev möödunud, pannakse pere-toas tähele, et vana Mihkel ei käi enam perelauas einestamas ega vii ka toakaaslasele toitu. Nii avastatakse mõisarahva suureks üllatuseks kummaline öövahtide vahetus.

Ka saksad imestavad.

Muide, söögilauas kõneleb proua Jeanette teatava rahuldusega härra Fabianile, et viimaks saab ometi midagi sellest mõisale raiskuläinud tööjõust ja võetakse alus siin ja seal lagedale kippuvailt kuulujuttudelt, nagu oleks kellelegi — küll tähtsusetule maarahva liikmele — tehtud Porkuni sakste poolt ülekohut.

Et proua Jaenette taotseb isiklikult igale oma teenijale ta kohustusi meenutada, siis ei saa ta erandit teha ka Jegorist. Kuulnud peremamslilt, et Mihklist nii kergesti jälle töömeest pole, saadab proua Jegorile käsu tulla mõisa tema jutule.

Aga Jegor ei tule.

Ta pole ka end seni mõisa juures näidanud. Pole tulnud isegi toitu otsima — ei endale ega oma kaaslasele. Ta ei võta kuuldavakski, mis talle kõneldakse, nii et peremamslil viimaks ei jatku paremat nõu kui saata toit mõlemale alla kätte.

Ja proua käsul ta ka ei tule.

Kas teda karistada? . . .

Ka sellest on kord abielupaari vahel juttu, kuid otsustatakse sellest loobuda: mees on ju vist ogar ja pealegi täidab ta oma muid kohustusi korralikult.

Vana Mihkli haigus vältab endiselt raskena, kuigi kaob juba pori endise viinaköögi teelt ja majatagune järvekallas kubiseb kulleste noorest sugupõlvest. Rauk aga lamab jõuetuna sängis ja kannatab raskete kõhahoogude all.

Osad viinaköögis on toakaaslaste vahel täiesti vahetatud. Nüüd on Jegor see, kes teise eest hoolitseb, haiget söödab-joodab, ta aset kohendab ja muid tarbeid rahuldab. Ainult endise öövahi jutukust kaaslaste abistamisel pole Jegor omandanud. Vana Mihkel jälle ei jaksa palju ega pikemalt juttu teha. Tavaliselt ta lamab nii päevad kui ööd rahulikult ja vahetevahel sissistavad närtsinud huuled enda ette palvesõnu, ilma et ükski inimene neid kuuleks.

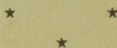
Jegoril on hommikuti koju tulles esimene mure vaadata, kas ta vana hea seltsiline ikka veel hingab. Tuleks tal mõttesse jälgida oma meeoleolu, ta imestaks, et maailmas ometi leidub midagi, mille kaotamise pärast ta võiks väriseda.

Kuid vanast kehast polegi veel kadunud kogu elujõud.

Pikka, pikka hakkab Mihkel paranema ja jaanipäeva paiku on vanamees juba niikaugel, et jaksab Jegori abil maja ette päikesepaistesse komberdada.

Tekib isegi küsimus, kas ta ei saaks mõisa töölisperes kasulik olla endisel kohal. Valitseja-

saksa kogenud silm ütleb aga esimesest pilgust, et sellest ei maksa küll niipea rääkida. Katsugu Mihkel enne jaksukohase tööga oma kõhutäis ära teenida — vestaku heinaajaks rehapulki, olgu karjasele abiks lusikate voolimisel, luuavõrude keerutamisel ja kartulikorvide punumisel.

Pärast jaani saabub mõisaprouale Tallinnast lemmikõde Julianelt pikem kiri.

Proua Juliane Hippiusel jätkub pidevalt mu-ret oma lastega. Kevadist suve hakkas Mallike rängasti kõhima. Algul peeti kõha külmetuse tagajärjeks, alles kolmandal nädalal ilmnes, et lapsel on läkakõha, ja arst korraldas imiku eraldamise kõhijast. Aga lahutamine teostus liiga hilja. Nüüd, kus Malli juba minetab halvimat kõhajärku, muutub rinnalapse seisund väga kardetavaks. Arst soovitab kindlasti õhuvahetust ja asumist võimalikult mererannast kaugemale, kus Hippiused taotsevad suve veeta.

Õel on nüüd suur palve, et Jeanette võtaks ta lastega ja viimaste hoidjaga Porkunisse — seniks, kuni lastel, eriti imikul, oleks kõha läbi põetud.

Arvestades õe alatist lahkust ja vastutulelikkust, ei pea proua Juliane vastuse ootamist tarvilikuks. Esiteks teab ta, et õe neli nooremat tütart selle vastiku kõha on kergel kujul läbi teinud, ja teiseks võiks viivitus muutuda väike-sele saatuslikuks.

Proua Hippiuse kirja tõi Porkunisse üks juhuslikult Tallinnast tulnud naabermõisnikke. Ja võib arvata, et külalised ka ise saabuvad pea,

kuigi nad haigete laste pärast kindlasti loobuvad mõisniklikust kiirsõidust.

Nii algavad Porkunis kiired vastuvõtu-korraldused. Lastakse tuulutada külalistube, klopitakse vaipu ja patju. Eriti mures on proua Jeanette imetaja hankimisega. Oma kirjas palus õde muretseda ka uue amme, sest arsti nõue oli koos õhuvahetusega ka piimavahetus.

Seegi küsimus õnnestub rahuldavalt lahendada. Mõisas tuntud noorel ja tervel teoorja naisel on paarikuine laps, kes võib jääda koju vanaeide hoolde ja toituda lehmapiimast ning nutsikust. Lapse ema aga pääseb kergesse põlve ja heale toidule. Ta ei tarvitse isegi öid imikuga magada, sest raskesti haiget last ei usaldata harimatu orjanaise hoolde. Mai, kelle osavust ja ustavust proua tunneb, hoiaks last edasi ja valvaks ühtlasi, et amm oleks korras oma tähtsaks ülesandeks.

Mõne päeva pärast peatubki Tallinnast saabuv tõld Porkuni härrastemaja esisel laial sõiduteel. Mallike on üliõnnelik, et pääseb vanasse tuttavasse kohta ja lõbusate täditütarde juurde. Tema jätkuv kõha vähenes juba teel ja Porkunis magab ta esimese rahuliku öö, ilma et tüütu kõhahoog teda kordagi vaevaks.

Teisiti on aga lugu imikuga. Teda pigem väsitas kui kosutas sõit palava ilmaga kinnises tõllas. Peale kohalejõudmist ta lamab kahvatuna ning jõuetuna patjadel ja asjata püütakse teda meelitada toitja rinda haarama.

On pestud rinnapea siiski avatud huultele juhitud ja valgub sellest piimarohkuse surve all iseendast toitu lapse suukesse, siis ei taha või ei

saa imik seda neelata. Ta läkastab ja saab kor-
duva raske kõhahoo, mis viib ta lämbumiseni.

Mai on harjunud väetikest osavasti kätel
hoidma ja õõtsutama, nii et laps viimaks suudab
taas korrapäraselt hingata. Siniseks tõmbunud
näo ke muutub siis jälle punaseks ja lõpuks kah-
vatuks. Lapse ema on aga nii ärritatud neist
korduvaist lämbumisvõimalusist, et ta alati nut-
tes eemaldub, niipea kui väike kehake rappub
kõhakrampides. Siis ei tarvitse ta ka näha, et
kõhahoole järgneb tihti oksendamine, kus lapse
suust ja ninakesest purskub välja lima ja sageli
ka verepiisku. Mai on nende nähtustega juba
niivõrd harjunud, et ta igal juhul oskab last
õieti hoida ja kiiresti kõrvaldada väljaläkastatud
roojuse.

Kohe järgmisel päeval peale tallinlaste saa-
bumist tuuakse Rakverest Porkunisse majaan-
st. See peab imiku seisundit väga kardetavaks. Li-
mastus ongi juba jõudnud haarata kopsud ja
tekitanud seal põletiku.

Targu jätab arst halisevale emale ütlemata,
et nii nõrga imiku puhul oleks vaevalt mõeldav
haigusest ülesaamine. Muidugi kõik, mida
arstiteadus oskab säärasel juhul nõuda, tuleb
täpselt täita:

„Hoolt, hoolt on tarvis, väsimatut, lakka-
matut hoolt ja — täpsust!“

Mai teeb kõik, mis talle ette kirjutavad arst
ja senine kogemus. Minutitki tähelepanu lapselt
pööramata ta valvab öö öö järele. Ainult mõ-
neks tunniks päeval, imiku olles rahulikum, jäe-
takse ta ema ülevalvel imetaja hooleks. Ja siiski,
kui ründab mõni raskem kõhahoo, joostakse

ruttu Maie kutsuma — oskab ju tema ometi kõige paremini väetikest abistada.

Nõnda Porkuni külalistoas ööd kui päevad alatise pinge all olles pole Maiel algul aega mõteldagi, et ta on taas oma kodule nii lähedal. Tihti aga vilksatab vargne mõte, et siinsamas mõnesaja sammu kauguses peaks elama see, kes säilitab Maie mõtete keskmes püsiva koha — arvestamata aja ja kauguste vahemaid.

Maiel on tast vähe teateid pärast seda aega, kui ta ise valusad põetusööd istus Jegori süngi ääres. Et ta aga siiski püsib veel elavate killas ja arvatavasti vaevleb tõvevoodil, seda kuuldus talvel, kui Porkuni rahvast liikus Tallinnas.

7.

Porkuni majaanst sõidab veel mõned korrad haiget maimukest vaatama.

Kuigi ta esimesel nädalal ei tee endale palju lootusi, siiski leiab ta teise nädala lõppedes, et algab pööre paremusele. Juba mõnda päeva tunneb seda ka alatine põetaja Mai.

Nüüd võib öösi juba mõnikord istudes tukkadagi ja virgudes leiad, et rasvküünal on lühenenud nagu iseenesest. Kord on ta isegi lõpuni põlenud, nii et Mai peab hiilima köögileest tuld otsima. Seesuguse häda vältimiseks varustab ta end edaspidiseks küünalde kõrval ka tuliraua ja taelaga mamsli tagavarast.

Taas avarduvad ööd niivõrd, et jääb ruumi pikemalt mõtteid mõlgutada.

Need vabad mõtted — mida nad kõike ei taotle . . .

Suund on neil ikka sama: alla vanasse urkasse, kus elutsevad kaks üksildast meest — üks noor, teine vana.

Küllap see viimane liigub praegu öösumeduses mõisa vahel . . . Nüüd, kus iga minut pole karta lapse kõhahoogu, püüab Mai kuulatada, kust suunast kaigub ta märguvile.

Mõtelda — nii lähedal koguni!

Kõrisevalt, järguti kõlab vilehäääl, et teiskordselt nõrgalt kajada kuskilt järveäärselt

puudevallilt, võib-olla ka varemeilt, ja anda taas maad vaikusele.

Ometi ei jää võit vaikusele, vaid vargselt hiilivad teda hajutama tundmatud helid.

Mis helid need on?

Maiele meenub hämaralt, et midagi sarnast ulatus talle kõrvu juba varemgi. Jah, õil, kui tal tähelepanu piisas vaid lapse kõhaks, värises õhus midagi säärast... See on ju tasa, tasa anuv lauluviis!

Kes siis nii vilistab? Vana Mihkel? Kes muu oleks südaööl väljas...

Vana hea Mihkel!... Mai lükkab akna eesriide kõrvale ja asetab küünla aknalauale. Aken on pisut avatud, et sooja öö mahedus pääseks leevendama päeva läpasust.

Mai nõjatub piidale. Kui haaravalt puudutavad tasased helid noore tütarlapse hinge! Lauluviisis on kui kutsuvat, peibutavat igatsust, kui tasast kaebust, kauget nuttu...

Ah, laps!... Kiiresti asetab Mai küünla lauale tagasi ja ruttab tõstma väikest, keda kõhahoog on sööstnud kiusama.

* *
*

Pea on Maiel ka päeva aegu enam mahti. Imetaja on oma ülesannetega kohanenud ja lapse võib päeva kestel tema hoolde jätta. Maie aeg kulub Mallikesega õues jalutades ja mõlema lapse riideid pestes ning korraldades.

Puhuti viib toimetus Maie mamsli kambrisse ja peretuppagi, kus perega vesteldes kuuleb üht-teist mõisa elust.

„Vana Mihkel jaksab ikka endiselt oma öövahikäike käia?“

„Kus nüüd — ei! See talvest saadik päris otsas! Sa siis ei ole veel kuulnud? Ammu uus... Tead — see imelik mees, kes kaua oli siin haige — niisugune veider teine... Jegor või mis ta nimi on,“ seletab hiljuti mõisa tulnud noor köögitudruku käsilane.

„Ah!“ Triikides Mai vist põletas sõrme vastu kuuma polti. Plikake näeb, et Mai muutub päris punaseks. Küllap on tublisti valus.

„Sülita peale, see aitab!“

„Pole viga, küll läheb niisama mööda...“

* *
*

Ei juhtu enam kunagi, et Maiel lapse juures kustuks küünal südaöosi, kuigi ta võib juba vaiba alla sirutada. Laps köhib vaid harva: Porkuni õhk ja maanaise piim teevad imet. Porkuni värskest õhust on muutunud aga rahutuks lapsehoidja. Ta ei mõtlegi unele, kuigi laps hingab ühtlaselt ja rahulikult. Neid hingetõmbeid pole hoidjal tõesti enam tarvis lugeda. Aga ootusest pinevil on siiski iga närv noores ihus.

Nüüd kõlab oodatud märguvile... Nüüd, nüüd tungivad hinge tasased helid, otsides ja ihaldades, kutsudes, meelitades ja valuliselt kurtes...

Vanalinna müüriksudel ei õitse enam jaanililli ega kurekatlaid. Üksnes endise lossikaevu äärde eksinud ohakal on sinilillakaid tutte karmiokkalise varre otsas. Vaade põhja poole üle järve ja heinamaa taamale paisatud metsaga künkaile on üldmuljelt endiselt suvine. Kuid kahkjate varemete vahel on pärnalehed suve vanadusest kaetud musta kleepuva kihiga ja kased on märkamatuks kaotanud oma roheluse sära. Viimaste lehtedel leidub juba tublisti pruune laiike ja mõni üksik leht on juba kahvatanud kollaseks. Kui lahkumispisar pudeneb üks sääraseid otse Maie jalgade ette. Ja küllap see nukravärviline leht meenutabki Maiele peatset lahkumist.

Ometi kujuneb olukord teisiti.

Arst vaatab viimast korda üle noorima Hippiuse ja jääb lapse olukorraga peaaegu rahule.

Ainult, arvab vana kogenud lasteravija, oleks tillukesele kõige parem jääda ka talveks Porkunisse. Tallinn oma kõledate meretuultega pole nii vara nõrgestatud imiku kopsudele kaugegtki ohutu.

Ja kui ka algul proua Julianele tundub võõristavana lahkuda oma noorimast — ise ta ometi Porkunisse jääda ei saa: mees ootab —, suudab vanem õde teda lõpuks asja tarvilikkuses veenda. Mis olekski lapsel siin viga: kogu

õe pere on ta eest valvel ja juba äraproovitud imetaja kõrval jääb ju hoidjaks vilunud Mai.

* *

*

Enne proua Juliane ärasõitu pääseb lapsehoidja nädalaks koju Lemkülla omaste poole.

Ja esmakordselt astub Mai külalisena üle kõrge esikuläve kodusesse õlgkatusega majja.

Ta on nii kaua teisal viibinud, et Liisat-Kaie teda äragi ei tunneks, kui nad ei teaks, et tulija on ikka tõesti nende Mai, kellest kodu kõneldakse nii sageli. Kuid peagi peletab puhas rõõm võõristuse, sest nähtavasti on Mai ammuugi mõtelnud sellele päevale ja teinud vastavaid ettevalmistusi.

Nooremaid õdesid-vendi ta üllatab mitmesuguste maiustustega: magusaid präänikuid ja kompekke toredais kirjudes paberites. Väike Kai saab oma osa koguni värvilises pappkarbis. Lapse paneb see kink otse kilkama, nii hõmmastavalt kaunis on karbi pildiga kaas. Temale muudab see tilluke papp-ese kogu kujutatava saksalapse elu üllaks muinasmaaks.

Ema saab tütrelt suure villase pearäti trükitud servakirjaga. Räti kinkis Maiele ta enda proua Malli esimese hamba puhul — see oli hoidja hoole tasuks.

Õde Liisa osa on uhkeim kingitus, mis pole midagi vähemat kui päris eht välismaa sits — kleidiks. Riide sai Mai viimaseiks jõulupühiks. Säärast kaupa hangitakse vaid sel teel, et Hippuse härra omad laevad sõidavad läbi kõik maad ja ilmad.

Ema ei taha nagu rahul olla, et Mai jaotab nii kõik oma parimad kingiks saadud asjad. Olgu nüüd selle rätiga kuidas on — ema paneb selle ilusasti Maie kirstu. Küll see sealt on tütre endal võtta. Ja heameel on kinkijal ja kingi vastuvõtjal seejuures pealekauba. Aga milleks seda toredat sitsi tuisupeale Liisale kinkida? See veel liialt laps, kelle seljas peab vaevalt vastu kodukootud paks takune. Mai jätku imeilus lilleline sitsitükk parem endale varuks, kui ei taha kohe valmis õmmelda.

Aga Mai jääb oma otsuse juurde. Tal teine sitsiriie, eelmise aasta kingitus, ka veel alles õmblemata ja kandmiseks on tugevat rootsi riidet mitugi kleiti. Lõpuks, kelle jaoks ta peaks end nii ehtima . . .

„Vaata mul vanainimest, kel end pole tarvis ehtida!“ mühatab vana Hansu-Jaan naiste jutu sekka. Vanaonu Jaan asub oma vennapoja surmast peale alatiselt viimase talus ja tal on mõnegi asja kohta oma sõna pajatada.

„Sa vaata, Mai, et mõistlik oled ja varsti tanu alla saad, muidu lähivad kodused õed sust ette ja on sul pea hundihais juures . . . Kui võõrsil võtjat ei ole, siis mine ometi Sepa-Andresele ära. Teine kogu aja ootab ja valvab sind. Teistre Kadri, rikas tüdruk, ainus tütar peres, läheks Andresele igapäev, kui see aga tahaks . . . Aga ega Mai vist nüüdki pole targa maks läinud kui teenima minnes, millal lükkas Andrese kosjad tagasi.“

Mai näpib kärsitult võõnarmaid. „Ära n'd, onu, enam vana juttu aja. Ega Andres mind nüüd ehk tahagi enam . . .“

Aga onu ei jäta, kui kord juba on hakanud rauda taguma. Andres on tema meelest tubli mees, kelle pärast maksab suud tarvitada. Kuhu need tütarlapsed sel Mallest perenaisel kõik nii panna.

Ja onu jätkab jonnakalt: „Tookord olid enda ja ema arust liiasti noor. Nüüd sul aastaist enam puudu ei ole. Vaata, et varsti ei õitse kanavarbad silmade ümber . . . Kust sa nii jõuka mehe ikka leiad kui Andres?“

Aga vana Mall võtab seisukoha äsja koju saabunud tütre poolt. Oma otsustaval toonil ta lausub: „Meie peres on viisiks sääraseis asjus ise otsustada. Kui tahtja ei meeldi, siis ei minda talle ei noorest ega vanemast peast. Mis sellest rikkusestki kasu, kui mees ei meeldi? Ega kahte kõhutäit ikka söö.“

Vennapoja naine on inimesi, kellega vana-onu ei arva heaks vaielda — pigem vaikida kui alla jääda. Ja nii see jutt katkebki.

Üldse on kodu nii vähe muutunud, kuigi vennad-õed on sirgunud ja ema vanemaks läinud.

Võib-olla on kõik jäänud nagu väiksemaks, madalamaks ja vahest ka viletsamaks, aga kodune on see siiski. Eriti leevendavalt tuttavlik on rehetuba, mille mustadel partel nagu kaunistuseks kuivab tõuvili. On nii hubane istuda lõukaesisel raiumispakul, sest talu igapäevased talitused toimuvad veel suvises korras väljaspool rehetoa palkseinu. Magatakse kambrites, aidas ja lakas. Keedetakse kaevu ja haopinu vahele püstitatud suviköögis.

On nii hea, arvab Mai, et ema ei tarvitse keeta leeäärses kibedas suitsus, mis aastate kestel on värvinud ta silmaääred punaseks.

Nagu teiste silmadega vaatab Mai oma töökat ema, kel otsekui töörohkuse kiuste jääb aega hoolitseda kõigi eest. Maiegi eest ta hoolitseb: leiab muretsedes, et tütar on kõhnaks jäänud. Kas saksa toit on kehv või tuleb lastega liiga palju öösi ärkvel olla?

Nüüd kodu olles peab Mai tingimata aidas magama, sest kambris segavad kärbsed ja äratavad hommikuti talituste kolin.

Mõni päev möödunud, kurdavad õed, et Mai pole enam endiselt lõbus. Kõneleb vähe, vastab vaevalt, kui küsitakse, ja ikka nagu mõtteis . . .

Kui jutt säärasesse suunda rühib, püüab Mai end kaitsta:

„Kuidas ma teissugune olen? Eks ma lähe vanemaks.“

„Sina n'd vana!“ noomivad ja naeravad õed omakorda. „Taretagune tamm ja kirikukell on vanad. Sina aga oled meie järgmine mehelemineja õde, ja vaata, et sa otsa kinni ei pea!“

Õdede muretu rõõm sisaldab midagi, mille Mai oleks nagu kaotanud. Aga vana elustudes ta muutub tõesti pisut vallatumaks ja lõbusamaks — naerab õdedega kaasa.

* *

*

Paar päeva päikest, teine vihma, kõigil tublisti tööd, ja läbi on Maie külastusaeg. Viimase päevana jääb vaid pühapäev.

Koos sõidetakse Väike-Maarja kirikusse, käiakse isa haul ja kojusõidul Porkuni tee ot-

sas hüppab Mai vankrilt. Kraavipervel seistades ta lehvitab veel tüki aega eemalduvale vankrile. Õdede kurvaks veninud naerusuud teevad temagi nukraks, kuigi süda tõmbab Porkuni, tõmbas juba kodugi mõtted sinna, kus õiste mõisahoonete vahel ja piki tumedapinnalise järve kallast sammub üksik imelikuks nimetatud mees, kelle kaeblik vilehäääl kaigub alati Maie kõrvus.

Kas ta tänagi öösi tema akna läheduses peaks lauluviisi vilistama? Kas süüdata taas küünal? . . .

„Tere kah omamõisa rahvast!“ äratav äkki mehehäääl ta unistusist.

See on ju Sepa-Andres. Kiriku juures nägi Mai teda eemalt, käändus aga sihilikult teisale.

„Kas sa ei istuks vankriotsale? Jõuaksid kiiremini koju;“ peatab sepp hobuse ja nihutub paremale, jättes pakutava istekoha vabaks.

Mai kõnniks meelsamini üksi, kuid ei leia järsku ettekäänet keeldumiseks.

Andres alustab juttu. Tema, jah, viibinud kojusõiduga . . . olnud kiriku juures üht-teist õiendada . . . Nüüd päris kena nii — tohib Hansurahva peretütre mõisa sõidutada. Et aga Mai ei oska midagi kohast sõnada, nurjub sepa iga üritus siit-sealt juttu jätkata Maie lühikese „ei“ või „jaa“ tõttu.

Tükk aega sõidetakse päris vaikides. See on aga Maiele veel vähem talutav kui seltsilise jutlemine. Ta tahab juba ise midagi mõisa elu-olu üle pärida, kui sepp ometi avab suu, endal hääles ja käitumises märgatavat ärevust ja pingutust.

„Mul on ikka väga hea meel, Mai, et me nii koos saame sõita. Sind ei saa ju mõisa juures kuidagi kätte, et ka kõneleks mõne sõna. Ei tule sa kunagi teiste hulka Ilumäele kõndima ja vahel ka vallatlema. Mis sa n'd sellest nunnaelust sedasi saad.“

„Ega haige lapse juurest siis kunagi pääse.“

„Mis sa n'd? On enne ka lapsi hoitud — saksa lapsi ja omi lapsi. Ja ikka pääseb inimeste hulka ka, kui aga on seda tahtmist.“

Jälle pole Maiel sõnu. Mida peaks ta vaatama või seletama? Kas peaks viimaks tunnistama, et talle kõik need Ilumäe tantsu- ja kiigelõbud ei olegi lõbud, et tema säärestel lõbudel on ammugi lõpp. Niikuinii püüavad kõik need inimesed nagu vägisi vahtida su hinge taha. Just kui kellelgi sellest kasu oleks või see midagi muudaks.

Ja Maie vaikides vaevleb sepp ja otsib sõnu. Hääl väriseb tal kuidagi imelikult, kui ta jõuab asjale ligemale.

„Sa, Mai, ära pane pahaks. Sa ju peaksid teadma, juba endisest ajast, et — — et — —“

Maiele tõuseb korraga veri pähe. Oh! Seda ka veel! Midagi ta ei tea, tõesti ei tea. Ei endisest ega praegusest ajast.

Miks ta just seppa pidi kirikuteel nii kohutama! Või oli see asja ise targu kavatsenud — oli siis vast välja sõitnud, kui tema kodustega surnuaialt lahkus?

Mai ohkab.

„Sa, Mai, ohkad? Kas sa siis minust ei saaks hoolida? Mul on elukord nüüd kõigiti joones. Sa tead ju, et ma olen korralik mees.“

Ei ma võta seda kibedat liiasti, ei suitseta ka...“

Sepp pühib laubalt higi.

Mai ei vasta ega ohka ka enam, kuid tal oleks isu lihtsalt nutta.

„Omal ajal ju räägiti, kui sa tol korral seda Jegori haiguse ajal käisid nii ööd läbi aitamas, et sina hoolivat temast... Aga sa näed isegi, missugune mees on tast nüüd saanud. Ega temast ole küll kellegi võtjat... Maksab sul tema pärast üksikuks jääda...“

Ometi kord on mehe sõnadel rääkima panev mõju. Hetkeks Mai koguni unustab, et tal on Andresest vaid kahju.

„Parem, Andres, ära kõnele sellest asjast! Ja Jegori võiksid sa küll täiesti rahule jätta: tema juba kellelegi teele ette ei tüki!“

Kuid samas ta jätkab juba lepitavalt: „Minust, vaata, ei saaks õiget eluseltsilist ei sinule ega mõnele teiselegi... Sa näed ju, kuidas ma saksa majas olen võõrdunud õigest tööstki... Sa otsi endale mõni täiesti tubli naine — niisugune töökas, rikas ja rõõmus...“

Sepp ei pane nagu tähelegi teravust, mis algul kumiseb Maie hääles. Ta on vaid vastuse sisust, terve ürituse lohutamatumust nurjumisest kibeduseni pettunud:

„Siis mina sinule ei kõlba?“

„Sa, Andres, ära seda nii võta!“ Mai nagu anub endale andestust. „Ei ole ju midagi parata: ma ei saaks sulle midagi olla... Ega sa siis endale ometi naist taha, kes sind ei armasta...“

Sepp muutubki nagu leplikumaks ja sõnab alistunult:

„Eks ta ole... Mis sinna parata! Mina võtaksin su nii või teisiti. Küll sa mind ehk armastama hakkaksid... naisena... viimaks, pikapeale. Aga ega vägisi saa... Ja ära pane pahaks siis... Ära siis kurvaks mine...“

„Ma lähaksin ehk siit parem jala, saaksin otse,“ ütleb Mai tüki aja pärast.

„Ää n'd sellepärast kohe ära hakka jooksuma. Ega ma enam peale käi. Sõidame nüüd ilusti koos mõisa... Ma viin su kas või sakste treppi, kui tahad.“

Nii meelitav kui ongi kitsas rada, kus võib sammuda üksi, ometi pelgab Mai Andresele veelgi haiget teha. Mai isegi katsub naljatella.

„Vanaproua mõtleks siis, et saabub külalisi, ja tuleks ise vastu. Oleks nagu liiga uhke.“

Ja seppki omalt poolt püüab lõbus olla.

„Mis siis, kui tuleks kord ka meile vastu? Eks ta küsi siis pealegi: „No mis sa, Andres, palud?“ Ja mina juba teaksin, mida paluda. Kaua sa siin ikka mõisat orjad. Paluksin kohe mõne hea äärekoha, ja asi tahe.“

Ja sääraselt jutt muutubki nagu reipamaks ja kergemaks kui kogu selle vaevarikka tee kestel.

„Ptruu!“ sunnib Andres hobust rahule, kes käänaku kohal järsku võpatab perutama.

Kuid see, kes ootamatult puude vahelt ilmudes hobust ehmatas, möödub tervitusele vastamata — püsti päi.

„Näe,“ imestleb sepp, „Jegor kõnnib nüüd juba päise päeva ajal ringi.“

* * *

*

Maiel pole und, kuigi tähtedeta ööga suge-
neb hääletus.

Kas süüdata küünal?

Kui hilja peaks juba olema?

Kas siis ikka veel märguvile ei kuuluta kesk-
ööd!?

Võimatuna tundub säärasetl räheldes voodis
lamada. Säde lööb taela ja pea süttib kahvatu
küünlaleek...

Aga silm ei seleta midagi: päris sügisene öö
juba väljas.

Kuid nüüd? Kas polnud see siiski kõrisev vile-
hää! Ainult kaugelt, väga kaugelt, ebamäära-
sest suunast see undamisi kaigub... lühidalt ja
katkendlikult... nagu kaugel nutt, nagu katke-
nud südamekeelte kaeblik võbin...

Äkiline tuulepuhang rebib lahti praotatud
akna ja kustutab immitseva küünla.

Nüüd vast tunneb Mai, kuidas tal on vilu.
Tervet keha läbib külmavärin... Isegi vaiba
all ei saa sooja... Kui ometi nuttagi jaksaks.

Nii kustuvad kõik tuled — viimsed lootuse-
kübemed — veel enne, kui saavad õieti
süttida...

Üha kõledamaks muutuvad ilmad, vihmale järgneb lörtsi ja külma, taas sulab, sajab, külmetab. Isegi vintsutusile tõnts teoori sajab tuult ning taoti kiilast, taoti porist mõisateed, ja saks ei tea, kas sõita tõllaga või saaniga.

Alles jõulukuus tuleb pakane ja siis nii kõva, et hakkab kohe allikaid kaanetama.

Endine öövaht istub kõssis leesus ja nokitseb enda ette. Kord nikerdab ta peremamsli erilise tellimise peale pika varrega lusikat — niisugust, mis oleks kerge ja käepärane, mille kaba kuumas vees ei lõhkeks ja vars kloppides ei murduks. Teinekord jälle on vaja vaku ja korve, viimaseid küll pikergusi, ümmargusi ja igaviisi kumeraid, mõnda isegi kaetud poolkaanega.

Rauk on täiesti rahul oma uue tööalaga. Omal ajal oli ju ka hea kõndida öösi piki mõisavahet — just suveõil oli mõnus —, kuid nüüd, kus tinane väsimus kontides muljub, ei suudaks küll kuidagi tervet ööd jalul püsida, eriti talvepakases, kus taoti külma pelul ei tohi seisatada minutitki.

Heameel on vanal ka sellest, et Jegor niiviisi ikkagi on sunnitud ellu tagasi ronima. Ja töö ei näi talle tunduvat väsitavana või kuidagi ülejõu käivana. Igatahes on peale töö-ööd ta uni sügavam ja kosutavam kui varem.

Mihkel imestab, kui kerge riidega ta kaaslane sõandab välja tulla. Seejuures ei näi külm teda üldse piinavat.

„Noore inimese veri ikka...“ mõtleb Mihkel hommikuti, vaadeldes Jegori palgeid, kuhu käre ilm on tõmmanud värvi.

Peremamslit hämmastab asjaolu, et mida vähem uus öövaht hoolib oma rõivastusest, seda tähelepanelikum on mõisaproua tema suhtes. Enam kui kord käsib proua mamslit öövahi eest hoolitseda, et mees end ei külmetaks ega haigestuks. Ja kord saab peremamsel koguni noomida, kui proua märkab Jegori jalas katkisi pastlaid:

„Miks siis Jegorile uusi ei anta¹?“

Peremamsel vastaks meeeldi: „Kui see ise ei küsi...“ Aga ta peab tulusamaks jätta need sõnad oma hõredavõitu hammaste taha.

* * *

Sajab ja tuiskab juba mitmendat päeva.

Üleni lumine, puristades ja lund paremale ja vasemale raputades astub mõisa uus tööpoiss Juhan hilisel õhtupoolikul alla vahimehe tuppa.

„Proua käsib öövahil kohe mõisa juurde tulla — tema jutule!“

Vana Mihkel kõhatab: „Vist sind, Jegor, kutsutakse...“

Jegor ei tee kuuldavakski.

„Või lähen õige mina...“ hakkab rauk üles kobima.

„Lähen ise!“ tõuseb Jegor voodilt ja tõmbab poisist möödudes ukse raksudes enese järel kinni.

Ukse kõrval seisval poisil on aga nii mõnus soojas toas peatuda, et ta sugugi ei tõtta välja-

minekuga tuisu ja tormi kätte. Uudishimulikult vaatab ta toas ringi, nagu otsides viivituseks põhjust.

„Eks istu siis meie pool ka!“ sunnib Mihkel lahkesti.

„Eks või kah...“ mõnuleb poiss lee ette tulepaistele tükkides ja istepakule laskudes.

„Milleks proudad lasksid öövahi kutsuda?“ pärib Mihkel.

„Ei ma tea ühti, mamsel ise, näe, sai mu kätte, kui tulin peretuppa, ja käskis kohe siia joosta, et — proudad kiiresti kutsuvad.“

Poiss hindab silmadega iga eset. Ta on mõisas olnud vaid mõned päevad ja talle on veel iga elamu ja inimene uudiseks. Mõne müksu ja ebamugavusega siin on ta juba harjunud ja rõõmutseb seda enam, kui teda koheldakse lahkesti.

Siit soojast toast, lahke vanamehe juurest ei lähekski ära...

Rauk omalt poolt muretseb Jegori mõisa-kutsumise pärast. Ehk on öösi midagi juhtunud? Poisilt ta küsib:

„Mis siis mõisavahel ka uudist kuulda?“

Poisile see meeldib, et temalt keegi pärib uudiseid. Ega ta siis ka muidu ole istunud peretoas.

„Noh, eks uudist ole kah! Noh, Sepa-Andres hakkab naist võtma, käisid juba lugemas. Küllap need saavad aga pulmad! Pruut on aiva tore, ainus tütar talus, Kadri vist oli ta nimi — Lemkülust.“

Aga vanameest see jutt ei näi suurt huvitavat, ta pomiseb nagu midagi endamisi ja lausub siis kõvasti:

„Kas täna öösi oli ka kõik korras mõisa juures?“

„Oli ikka kah, miks siis ei pidanud olema!“ seletab poiss asjalikult. „Täna hommikul, jah, olime juba vara platsis; seadsime regesid korda, Venemaale saadetakse kraamivoor. Kõiksugu kraami laotakse regedele.“

„So, so-oh?“ kiidab Mihkel. „Mis siis muud jah! Enne pühi need voorid ikka käivad... Mitu hobust ja meest õige seekord teele läheb ka — kui tead?“

„Lasti kahele reele laduda. Kutsar kõneles, et varëm olevat käidud nelja-viiega.“

„Jah, see oli enne, kui Ottost noorhärä ka Peterburis oli... Ja või siis ainult üks kord saadetakse. Alles see oli, kui saadeti. Aga üks saksal kulu palju; vahel, kui otsa lõpeb, tullakse sealtki järele — üks kroonul ole hobuseid ja küüdimehi küllalt.“ seletab Mihkel tavalisi nähtusi. „Kuulsid ehk ka, kes vooriga lähevad?“

„Noh, sellest küll juttu ei olnud. Võib-olla läheb kutsar ise?“

„See pole seni küll veel seal käinud,“ teab rauh. „Sina oled siin päris uus poiss? Ei ole sind varem näinudki. Kust kandist sind siia õige toodi?“

„Siitsamast lähedalt, Loksalt, peremehe juurest kutsuti mõisa. Ema mul juba ammu siin karjanaiseks. Ta ikka alati kõneles, et kui saaksid mõisa tööle — elaksime kord koos. Eks siin ole kergem elada, ei tarvitse süüa aganaleiba ega midagi.“

„Jah, eks ole muidugi hõlpsam. Vaata, vaata, või sina siis oledki Liisu poeg! Juhan, või mis su nimi on?“

„Juhan jah!“

„Vaata jah! Emal on siis muidugi hea meel. Ole sa, poju, aga tubli poiss ka. Ega emal peale sinu kedagi ole. Katsu talle ikka rõõmuks olla... Mis sulle siis tööks anti?“

„Sain tallipoisiks!“

„Või tallipoisiks? Eks hobustega pea oskama hästi ümber käia. Sa päris suur mees ka enda ette. Oled ikka hästi kasvanud. Ma sind ju üsna väikesena olen näinudki. Aga ära tundud küll ei oleks. Kui vana sa siis õieti oled? Ja kas peakoolis ka juba käinud?“

„Jah, läinud aastal peremehe juures käisin ära. Varem mõisa ei võetud. Eks ema küll olnud tellinud ja oodanud... Aga,“ tuleb poisile meelde, „nüüd tarvis minna ka!“

„Jah, mine aga mine, pojuke. Ega mõisa juures tohi asjata aega viita. Ega noormehest asja ka saa, kui ei püüa aega õigesti tarvitada. Ütle oma emale, et vanal Mihklil päris hea meel kuulda, et tal poeg viimaks ometi enda lähedal.“

Jegor on püüdnud vältida otseseid kokkupuuteid prouaga. Ta vihkab seda naist, kelle käes on Porkuni valitsusohjad. Voolab ju neis soonis sama veri, mis värvis pimestavalt selle kaardiväeohvitseri silmi, kes seisis Jegori peksu juures ja käsutas.

Aga proua Jeanette'il puudub loomulikult poolehoid mehe vastu, kellega ta ei oska midagi peale hakata, sest et see on raskesti juhitud oma tõrksas isemeelsuses ja oma erilises seisundis.

Peale vastikut peksulugu pole vanim poeg kordagi ise kodus käinud. Seejuures pärib ta oma kirjades pidevalt, kuidas on lood ta endise tentsiku tervisega. Viimases kirjas ta palub ema saata Jegor moonavoriga pealinna, et siingi kaoksid kõik jutud, mis levisid Tihvinkas peale Jegori äkilist kadumist ja ulatusid isegi kindrali kõrvu. Et ohvitseri au vabaneks kuuldusist, nagu oleks Gustav von Baumgarten lasknud oma tentsiku alatult tappa.

Vanaproua mõistab poja motiive, mõistab samuti, miks poeg soovib, et Jegor tuleks vaid ühe kaaslasega ja et seegi oleks umbkeelne. Aga Jegori saatmine on küllalt kardetav, sest mees on nii morn ja ähmaselt tujukas.

Proua otsustab siiski poja soovi täita. Kaaslaseks aga kuluks Jegorile keegi, kes on mõisa

sündmusis võhik. Seepärast täitubki Karja-Liisu soov. Valitseja leiab ta pojale koha tallipoisiks just mõni päev enne Jegori teeleasumist.

* * *

Uurivalt püsivad proua silmad käsu peale ilmunud öövahi näol.

„No kuule, Jegor! Sina mine nüüd ometi jälle kord noorhännale kraami viima¹.“

Ja kuna kõnetatava langetatud pilk püsib liikumatult ühel kohal, nagu ei kuulekski ta oma leivavanema ja käskija sõnu, lisab proua närveldes:

„Sina tunned teed kõige paremini¹ . . .“

Jegori lõualihaseis kui tõmbleks, muidu ei reeda aga tuim asend midagi sees möllavast rajust . . .

Ometi kord! Alati ta oli oodanud sellist võimalust!

„Noh?“

Ja vastu oma ponnistavate mõtete kavatsusi vastab mees:

„Noorhänra tapab mu nüüd hoopis ära¹. . .“

Ainult sügava hääle kähinas kui kaiguks mingi hoiatus.

„Aga Jegor, Jegor! Mis juttu sa jälle ajad! Juba sa jälle jampsid päise päeva ajal! Kes sind kunagi on tahtnud tappa¹?“

Jegori suu jääb suletuks ja vanaproua jatkab kui enese ja teise rahustuseks:

„Kraami pole palju viia, ainult kaks koorimat. Lähete kahe mehe. Sina tunned teed ja tallipoiss Juhani saad kaasa. Mamslil on kõik juba valmis. Öhtul veel pannakse koorem täiesti peale. Homme vara lähete teele.“

Proua kardab ainult veel Jegori vastuvaidlusi. Kas ta nõustub minema nüüd talvisel tuisusel ajal, käreda külmaga, kus metsad on täis hunte ja lühikesed päevad pimedad. Pealegi tehti ju tavaliselt sääraseid sõite vähemalt kolme mehe.

Kuid Jegor jääb tummaks. Oma näilises ükskõiksuses ta ei esita ainustki küsimust. Nii jääb proual vaid armulikult sõnada:

„Täna öösi sina, Jegor, enam ei pea välja minema. Maga enne sõitu. Vana Mihkel jaksab juba. Küll ta käib sinu sõidu ajal öösi väljas.“

Tige naeratus krimpsutab korraks Jegori huuli. Tal oleks isu äkki täiest kõrist naerda, — kuid küll ta juba hoiab end vaos...

„Võid minna, Jegor! Kirjad noorhännale saad homme peremamslilt.“

* * *

All vanas vahimehe toakeses hõreneb Jegori mask — mees ei suuda enam rahu säilitada.

Mihkel seirab ta ärevaid liigutusi ja vabisevat kätt, kui ta oma rohelises sõdurikastis piljub kõik segi. Suurt liigendnuga vaatab Jegor eriti teravalt. Proovib selle tera, haarab noa tugevasti kätte. Laseb siis aga halvakspanevalt kokku langeda ja viskab kasti tagasi, nagu poleks selle esemega midagi peale hakata.

Mihkelgi muutub teise uhal rahutuks...

Ega ometi...?

Rauga soe süda tahaks oma armastusega kaaslast aidata, tahaks teda hoiatada.

„Nüüd siis lähed, lepid noorhännaga jälle ära... Jääd ehk endisesse ametisse seal...“

Jegor ei vasta.

„Aga parem oleks ikka kodumaale tagasi tulla. Sa õige palu endale nüüd härralt mõni talu...“

Jegor nagu ei kuulegi.

„Nüüd sul ka paras aeg peret asutada. Võtad naise...“

„Ei ole mina enam kellegi naisevõtja. Inimene, kes on kui koer läbi peksetud... viimseni ära teotatud...“

„Mis sa n'd nõnda, Jegor! Kui sa süütult oled kannatanud, mis teotus siis see on? Kas meie Issand Õnnistegija ei kannatanud teotust ja peksu? Surma läks ta meie, patuste eest! Kandis saksa ja orja patukoormat. Ei neednud kedagi ega vihanud. Vaata ainult tema peale, ja süda läheb sul pehmeks. Saad jälle rõõmsaks... Mõttele, oled veel noor mees. Võid naise võtta ja lapsi kasvatada...“ Vana Mihkel on õnnelik, et kord saab ütelda südameilt, mis seal ikka on pakitsenud. Nüüd on hetk, kus Jegor peab sellele mõtlema.

Ja tõesti — ta mõtlebki ja teeb järeldusi:

„Muidugi! Too veel orje maailma, et saksal oleks, keda piinata, teotada ja peksta! See äraneetud ussisugu! Need igavesed verivaenlased...! Aga ma veel... Nüüd vast...!“

Jegor on suures ärrituses enda püsti ajanud, jalaga virutab ta kastikaane kinni. Nii julmalt võõras on ta, seistes rusikas käsi, ilmes paljas-tunud südame-mõtted.

Siis ometi!?... Ja vanamees paneb käed risti.

„Oh, kulla pojuke! Ära lase vihal südames võimust võtta. See on kui uss, mis närib, kui

tuli, mis sööb . . . Palu, et Jumal aitaks sul enda üle võitu saada! Küll on hirmus ligimese vastu minna kurja mõttega, olgu see ligimene ka ülekohtune isand. Hoiä oma mõtteid kättemaksust. Küll Jumal ise maksab kätte — tema käes on kohus.“

Aga Jegor kui tõukab enesest need rauga leebed kõnelused. Tema ammune unistus kättemaksust on kasvanud võimsaks ajeks, mis sunnib sel minutil vihkama isegi oma heategijat.

Ei see leplik vanamees või teda mõista. Ei või mõista, mis siiani püsis ta ainsa lohutusena, purustatud elu otstarbena. Ja tema ei mõista iial vanamehe jõuetuid rahujutte. Tema tunneb vaid ühte: talle on jäänud see natuke raisatud elust selleks, et kätte maksta jõhkra ülekohtu eest ja siis hukkuda koos oma kättemaksuga . . .

Kuidas see teostuks? . . . Tuhat kujutelma on viimase kahe aasta jooksul läbistanud vaevalatud aju. Nüüd enam ei kärsi sellele mõtelda. Nüüd — teeie ja teole!

Ometi on veel üks öö — viimne öö kodusel pinnal.

„Proua saatis sõna, et mina nüüd taas öösi valvan, kuni sina tuled tagasi,“ katkestab rauk Jegori mõtteid, kui ta näeb kaaslast ööks rõivastuvat. „Ega sa nüüd enam välja lähe? Puhka nüüd, sul raske teekond ees.“

„Ah ei! Ma magada niikuinii ei saa. Nii on parem.“

Vana Mihkel ei maga samuti, kuigi laseb Jegoril minna.

* *

*

Viimne öö... viimne öö... Säärane mõte nagu raiub pimedusse. Tuul ulub ja lennutab hangedelt kohedat lund.

Miks nutab tuul? Kas on tal ehk kahju üksikust mehest, kes kavatseb mörva ja lõpparvet eluga? Tahab ta teda kõrvale pöörata sellelt hävitavalt ettevõttelt?... On ta ehk mööda vuhisenud mõisamaja tiivast, kus härraslapse voodi kõrval valvab tütarlaps — süda tulvil valust selle pärast, kes homme uuesti saadetakse sinna õnnetusemaale, mis röövinud nii palju lootusi, purustanud röömu ja kavatsusi...

Kas on see tuul, kes ühendab väljas tamuja ja toas valvaja mõtteid?

Jegor vaatab kaua pimedasse aknasügavikku, kuni huulile tuksub endine lauluviis. Aga teispool aknaklaase süttiv küünlaleek väriseb, nagu tõmbleks küünalt hoidev käsi nuukseist.

Kas helid ei kõnele Maiele Jegori igatsusest? Kas nad ehk täna värisevad saabuvast kättemaksust?

Viis katkeb tuulde rebituna. Ta on ju Jegori lõhkikäristatud igatsus...

* *
*

Veel keegi haliseb sël tuulisel ööl. Ema istub pirruvalgel, parandades poja labakaid, ja kaebab:

„Või selleks sind siis mõisa võeti, et kohe saata ära Venemaale. Ja veel selle Jegoriga... Ja ainult kahekesi... Mine tea, kas see Jegor on selge mõistusegagi. Ta ju pärast seda haigust nii iseäralik, et kellegagi ei tee tege- mist...“

„Mis haigus tal siis oli?“ pärib unine Juhan.

Kuigi oma nelja seina vahel, tasandab Liisu oma hääle sosinaks. Need on puha jutud, mis mõisas suust kõrva räägitakse ja mida kunagi saksa või ta lähema teenija kuuldes ei julgeta üritada. Neid jutte on nii erilaadseid, üks aina jubedam ja võikam kui teine.

Ennest Juhan rõõmutses, oli uhke, et mõisas, kus nii palju tööpoisse, valitakse tema kraami viijaks pealinna. Puhuks ajab aga ema jutt tal une silmist.

Või siis säärane on Venemaa, kus juhtub hullemaidki lugusid kui oma mõisas ja koduses ümbruses. Ja lõpuks on õudne sõita seesuguse kummalise mehe seltsis pakasega läbi tundmatute laante.

Ometi on aga Juhani küllalt head poega pisarais ema lohutamiseks, et — mis seal mehele ikka võib juhtuda! Tarvis vaid veel hästi välja puhata... Ema siis loomulikult äratub.

„Muidugi, küllap ma juba äratan. Maga jah viimast ööd rahulikult kodus!“

Noore poisi terve, raske uni ei lase kaua oodata, ema valutav süda ei saa aga rahu. Kuigi pikast päevatööst väsinud ja tülpunud, saab ta kogu öö kestel vaevalt sõba silmile.

Talvehommiku pimeduses kohendatakse laste valgelt koormaid. Peremamsel toob viimaseid kotte ja nätte, mis pannakse teiste omasuguste juurde lõõga.

Liisu sai karjamehe käest Juhanile paksu villase vammuse. Selle tõmbab poiss ema soovil lambanahkse kasuka peale, ise nuriseb küll, et ta nii on liiga pakitud — ei saa end isegi liigutada, veel vähem hobust juhtida. Ema on oma kirstu põhjast välja otsinud ilusaima vöö. Selle punakirjalise lindiga ta köidab hoolikalt poja vammuse koomale.

Peretoas ootab küüdimehi enne väljasõitu kehakinnitus. Ja viimast võimalust pojaga koos olemiseks kasutades läheb Liisu Juhaniga sisse.

„Kuhu siis see Jegor nüüd jäi?“ pahandab peremamsel. „Ta tuli ju parajasti hobuste juurde, kui ma käskisin süüa tulla!“

Peremamsli käed on õues askeldamisest kohmetud. Mamsel vaatab ringi ja tahab juba Liisu saata viibijat kiirustama, kui Mai ilmub lapsemähkmetega kööki.

„Kas nii vara tuled juba mähkmeid pesema?“

„Jah, magab alles. Ma ainult panen vee alla.“

„Ole sa kulla kallis!“ rõõmutseb peremamsel, et on leidnud kellegi, kes meeeldi on val-

mis vanema inimese jalavaeva vähendama. „Mine vaata, kuhu see Jegor nüüd jäi, et ei tule veel sööma. Oli teine just koorma juures... Ei näe nüüd sööma tulla! Proua tahab, et sõidetaks vara välja. Saavad esimesel päeval kaugemale. Omas kandis võib ka öösi väljas olla... Võta, säh, siin minu suurrätik ümber ja kutsu ta kohe sisse!“

Maie süda hakkab ägedasti vasardama. Ümber vaatamata haarab ta pakutud räti ja seda pooleldi ümber tõmmates jookseb välja.

Tuul paiskab talle lumekübemeid näkku, kui ta jooksusammul läheneb koormaile.

Laterna helgis õiendab seal üks kogu. Tõstab parajasti laterna, astub teise koorma juurde ja katsub kõite pinevust.

See on Jegor. Tulijat ta ei märka.

Mai seisatab mõne sammu kauguses. Korraga valdab teda säärane ärevus, et ta ei suuda läheneda ega lausuda ainustki sõna.

Jegor pöördub. Latern tõuseb taas ja küünlatule kõikuv kuma langeb vaikivale tütarlapsesele.

Jegor ei imestagi... See nagu peakski nii olema. Ta mõtleb vaid, et see on viimne kord.

Sõnatult paneb ta laterna sinnasamasse lumme ja embab Maie oma sülelusse. Surub oma palge Maie tumedaile juukseile, kuna huulilt tuleb katkendlikult: „Sina... Sina... Mai!“

See on lühike, mõnehetkeline jumalagajätt...

Härrastemaja poolt kostab häali. Jegor haarab jälle oma laterna ja sammub selle kumas raskemeelselt läbi lume.

„Ela hästi, Jegor! Jumal hoidku sind!“

ja taoti isegi vähe sõidetud jälgedes lõikab läbi näilised peateed.

Umbes viietunnilise sõidu järele hakkab valgenema.

Algul muutuvad selgeks puude piirjooned: üleni lumehärma maetud, talveunne rõhutatud mügarikud eralduvad ikka tunduvamalt üksteisest. Kitsal taliteel sõites peab end tihti koormale ligi suruma, et mitte sattuda madalasse ulatuvate lumiste okste piirkonda. Aga lumega külvavad nad sind üle niikuinii.

Hardust sugeneb meelde vaanena tunduvast vaikusest, milles nii selgesti kõlab hobuste astumine ja kerge rudin reejalaste all. Ja vahelduseks äratavad samad hääled mõne metsalinugi, keda võib hetkeks seirata ta ehmunud lennus.

Varemgi on Juhan viibinud talvisel hommikutunnil veotööl, aga seesugust kaunist päikese tõusu ta ei mäleta.

Algul viskub siit-sealt lõkendavat päikese-puna üles puudelatvadesse, virvendades sädelevalt valgel lumel ja lopsakal talverohelusel. Edasi tungivad valguskiired läbi hõredamate kohtade, läbi raagus lehtpuie ja vallutavad avarduval lagendikul kõik.

Nädalaid pole päike end näidanud, ja korraga see haruldane hellitav valguse küllus ja kiirte mäng!

Juhanit see haarab, täidab rõõmuga, mis otsib väljapääsu. Kuid samas on ta kaaslane tardunud kui lumi varjus. Ta ääretu ükskõiksuse vastu põrkab iga eluavaldu. Teejuht ei vaata paremale ega vasemale. Hobustki juhhib

mornilt vaikides. Juhanit nagu polekski tema jaoks.

Hiliseks keskhommikuks jõutakse välja asustatud ümbrusesse ja peatutakse kuskil kõrtsi juures, kus hobused saavad toitu ja puhkust.

Vaikiva teeseltsilise kõrval einestanud, teeb Juhan asja minna hobuseid vaatama, tegelikult aga tõmbab teda välja soov vesta mõne õues askeldava teeliseaga, sest oma kaaslasega pole kuidagi juttu loota. Ei julge enam iitsatadagi, vaadates teise pilvitunud näkku.

Pidevalt ühtlane matk videvikuni, millal taas teeäärne kõrts on peatuskohaks, seekord öömajaks. Kaaslaste vahekord on endiselt kale ja püsib säärasena järgmise päevagi. Vahe siiski ilmneb selles, et järgmine päev pole enam päikesepaisteline, ja nooremat küüdimeest rõhub tunne, et iga ärasõidetud verstaga kodukoht ja tuntud ümbrus jäävad aina kaugemale ja üha ta liigub vastu võõramaile paikkondadele.

Kolmandal päeval Narva jõe tagamail on juba tunne, et oled kui ära lõigatud kõigest kodusest ja kaitsvast. Teeseltsiline oma langeatud pilguga muutub järjest võõramaks ja üksindusetunne suuremaks. Jäeb vaid lai, tundmatu, ähvardav laas, mille teedel ristuvad metsahalli jäljed muutuvad aina ängistavamaks.

Õhtu eel rusuvas pimeduses, kui tagumisel reel konutav Juhan loodab pea ööbimisaega saabuvat, käändub eelsõitja ometi korraks ja kõneleb.

Aga heidutavalt kõlab ta lühike sõnum:

„Täna saame öömajale vahest pooleks ööks.“

Ja see on kõik. Ei mingit seletust enam esimeselt reelt, mis pimeduses ja sajus on peidetud Juhani silmade eest, kuid mille ligiolekut poiss püüab jälgida kõigi oma meeltega.

Meeleldi hüüaks Juhan eelsõitjale, et miks nad siis üldse veel peale lõunat välja sõitsid tuhkjaks muutunud teega, kui hobused olid juba kaunis väsinud. Kuid ta vaikib ja vilksatab ainult vaatama, kas ei kila kuskil hundi tulisilmi ja kas ei kuuldu tuule huilges ablaste metsapenide näljahüüdu.

Juba viimasel peatuskohal kartis Juhan, et ilm veab tuisule. Nüüd vihistab juba tublisti lumeile, kuigi sõidetakse kaitsva metsa varjus.

Vaikiks vähemalt tuul, lööks taevast tähiselgeks, ehk tunduks hiline sõit võõras laanes vähem õudsena.

Õnn Juhanile, et ta ei oska aimata torme, mis kogu aja on kiuselnud ta kaaslaste ajus, on teda piitsutanud sääraselt nagu nüüd tundmatu jõud pöörab märatsema välismaailma, nagu taotelles kooskõla, vilistades kaasmängu lämbuva hinge põlguse ja vaenu muusikale.

Jegor on väsinud, on kõigest tülpunud — vihkab kogu maailma ja iseennast!

Uluks ometi tuuled valjemini! Tõuseks tantsiv tuisusööst madala pimedast taevani — kataks kord tormimüra hinges leegitseva möllu! Pääseksid valla kõik looduse ürgjõud, teeksid kord veel õiget põrgutantsu üle vaevatud, edasirühkiva inimvarju ja mataksid ta lõpuks samasse! Tuleks kogu elu järele hambaid kiristav hundikari — tuleks ja teeks oma töö!

Kui tühjaks on Jegori põletanud kättemaksu lõõsk — see vägev aje, mis aastaid on hoidnud

teda pihtide vahel! Kui tühi on pimedus, kui mõttetu võimas torm, kui sihitu elu, mis mängib inimesega kui hundikutsikas jäneseпојага! — Jegor ei taha — ega jõua!

Ta heidab silmili koormale, närib üht köitest, nagu kättemaksuks mõttetu elu eest. See on kui ahastuse ja viha viimne purse, mis annab maad ükskõiksusele. Käed vallandavad ohjad ja mees lamab tuimalt ja rahulikult — oodates lõppu.

Torm näibki seda soovi arvestavat. Raju aina tõuseb ja keerutab hoolimatult lumemasse üle vaevaliselt liikuva ree ning hobuse, kelle kartlikku ja väsinud sammu ei kontrolli enam juhi käsi.

„Nagu keevas katlas!“ mõtleb hirmunud Juhan. Kas ta suudab nii jälgida eelsõitjat, kes näib olevat tee kaotanud? Jääb vahest veel üksi maha siia mässavasse lumepõrgusse, kuhu eksimine ennustaks kadu...

Viimane kujutelm otse kägistab.

Poiss ei suuda enam võidutsevas tormis koormal püsida. Ta kargab maha, komberdab väriseva ja norskava hobuse ette ja seda suu kõrvalt talutada katsudes tõttab ahastades eelsõitjale järele. Lumi, mis möllus talle vastu silmi keerleb, külmab samas näole valusaks vaabaks, kuid poiss ei tunne enam valu, ta vaid kardab üksi jääda ja hukkuda...

Ometi peatub esimene hobune. Vist ei suuda ta enam astuda põhjatul teel. Äärmuseni ponnistudes jõuab Juhan kaaslase kõrvale. Ta ei mõtle selle kohutavale vaikimisele ja elupõlgavale ilmele. Ta vaid otsib abi ja lohutust.

„Jegor!“ kisendab poisi appihüüd looduse viha võidulaulusse. Vastuseks paiskub talle silmi vaid lund.

Ahastades haarab Juhan lumise jala, rebib kaaslaste koormalt ja raputab teda.

„Jegor! Me hukkumel!“

Jegor aga arvestab vaid oma lõppkokkuvõtteid. —

Tema kaaslasel on hirm? Hirm surma ees? Tal peaks kõigepealt olema hirm elu ees...

„Jegor! Mu ema oli nii mures...“

Tal on ema? Tal on hirm siis ema pärast? ... On hirm, et ema ei näe teda enam? ... Kas poleks parem, kui ta ema ei näeks teda — ei näeks säärasena, missuguseks inimene võib elus muutuda...

„Jegor! Ema nuttis...“

Ema nuttis? ... Nuttis? ... Oleks see ema parem nutnud siis, kui tõi ilmale poja — orjana! Hilja on nutta nüüd, kus poeg tammub orja okasteid...

„Jegor! Jumala-pärast, kas pääseme?! Jegor, minu ema pärast...“ Tormi mühin katkestab häälekõla...

Aeglaselt tuleb Jegor nagu mõistusele. Ta komberdab oma looma ette, vabastab ta takerdunud ohjad ja hakkab teed otsima.

Tavaline, endastmõistetav nähtus, et ühele härraspere liikmeist saadetakse mõisast moonavor. Tähelepanu äratav vaid see, kui vaikselt ja väheste asjaosalistega seekordne sõit korraldatakse. Jegori saatmine Venemaale näib kujunevat otse salapäraseks ja eriti veel ainult poisikese seltsis. Tolle salapärasuse tõttu sünnib võhikuil nii mõnigi eriarvamine asja suhtes, kuid lähemal seisjad ühtuvad eneste teadmata oma kahtlev-murelikes arvamistes, et kogu ühendlus teostub ebaõnnestunud kaalutlusil.

Proua Jeanette oli see, kes andis asjale kiire käigu, kes ruttas seepärast, et asi tundus talle vastumeelsena.

Härra Fabiani seisukohad seekord ei ühtunud proua omadega. Tema pidas oma tarmukat naist liiga pehmeks vanima poja suhtes — noormehe peale liiga palju raiskavaks. Tundus liiga kulukana saata pühade eel pealinna kaks voori järjestikku.

Protesti mõttes härra Fabian mainib pärast Jegori teesaatmist, et küllap sellele tõrksale ööloomale, sellele süngele päevavargale nüüd vast anti võimalus näidata oma iseloomu, mornitseda päevavalgele mõni soovimatu vemp.

Kuigi kergel käel pistetud märkus, kiindub see ometi proua Jeannette'i meelde, ajab juured

üha sügavamale ja laiemale, tumestades meeleolu.

Kujutlus toob silme ette selle läbipeksetud mehe, kes on nii tumedalt vaikiv. Varem pole proua sellele mõtelnud, et ori võiks olla midagi kardetavat, midagi õudset. Tema mõtteis on ori olnud midagi, mis käib talle määratud rada alistunult, iseseisvuseta, mässumeelela. Nüüd aga, meenutades Jegori käitumist, painab teda mõte, et see sünge mees võiks üritada midagi võõrast, midagi, mis võiks lõppeda hävitava õnnetusega ta pojale.

Enese rahustamiseks laseb ta lõpuks kutsuda Jegori alatise toakaaslase Mihkli.

Nagu kord aastate eest, saab Mihkel hommikul teadmata põhjusel käsu astuda oma käskija ette.

Proua tahab nüüd vaid teada, kuidas Mihkel tuleb toime tööga, kuidas ta tervis on, kas ta jaksab väljas olla Jegori saabumiseni.

Proua suur lahkus ja hoolitsemine liigutavad vanameest. Küllap ta Taevaisa abiga ikka jaksab ka.

Kui aga Mihkel proua vaikides juba nagu minekuks kohendub, küsib proua nagu muuseas veel midagi. Nimelt tahab proua, jah, teada, mis Mihkel arvab oma toakaaslasest Jegorist ja missuguseid üllatusi võiks tema poolt oodata . . .

Vanamees on ängistunud.

Kuidas seletada saksale, et tema omast meelest ja kõigest hingest oli Jegori teelesaamise vastu. Et tema kogu aja kartis halvimat, kardab praegugi. Et Jegor ei ole minutikski unus-

tanud talle tehtud ülekohut... Kuidas kõnelda sellest, kui proua isegi on nagu kuidagi hirmul...

Proua muutub seda kärsitumaks, mida nõutumalt vanamees jalalt teisele tammub. Kas maksis üldse kõnelda seesuguse tobuga, kes loomulikult ei saa millestki aru!

Kuid Mihkel leiab viimaks sõnu: „Oh, prouad! Eks ta ole kõik Jumala käes...“

Öövaht võib minna. Proua on pahane endale ja vanamehele. Tuleb niisugune teda, oma prouat, veel targutustega õpetama!

On Mihkel ära saadetud, jääb hirm poja pärast siiski püsima. Kaalutlev mõistus leiab küll vastuväiteid. Seni pole ju midagi juhtunud. Mis keelas siis mehel varemgi näitamast oma vaenu, süütamast kas või pimedaimal öö-tunnil iga mõisahoonet?

Kuid emasüdamele neist väiteist ei piisa.

Suvatseks proua aga küsida Karja-Liisu arvamist, siis ta vast kuuleks, et see tegu on vaid jõleduste jõledus. — Saata säärane mees pikale, kardetavale taliteekonnale ja anda talle seltsiks vaid noor kogemusteta poisike!

Oh, et Liisul kellelegi pole oma muret kurta! Nii on see ikka olnud, nii on see ka nüüd. Ainuke vahe on vahest selles, et vanasti, kui mõisa kurjus ja hoolimatus röövis Liisult mehe ja jättis tüdruku maailma naerda, siis tüdruk ei julgenud ega tihanud oma kurvastust kellelegi näidata. Nüüd aga, kus sama mõis ka ta lapse saadab Venemaa teele hukkuma, nüüd ei saa ega tahagi ta oma vimma enam varjata. Vaadaku ja nähku pealegi kõik, et tema, Liisu, käib peretoa ja karjalauda vahet punaseks nute-tud silmi ja kokkupigistatud huuli. Vaadaku,

kes tahab, kuidas tema on õnnetu ja kannatab. Vaadaku peremamsel ja valitsejasaks, või vaadaku mõisaproua ise ja saagu aru, et temale sünnib ülekohtu, ja ärgu arvaku, et ka neile kord ei saabu karistuspäevad...

* *
*

Nii on Porkunis korraga kaks vana naist, kes samal põhjusel muretsevad oma poegade saatuse pärast: üks — elu nautinud ja osaval käel oma saatust kujundanud, tark ja iseteadev käskija, kes tunneb oma vanima võsu pärast tihti meelehärmi, ja teine — tähtsusetu, elu varjupoolele asetatud ümmardaja.

On vaid kindel, et viimase mure ületab esimese oma, kuulub ju tema kogu hool ja armastus jagamatult ta ainsale lapsele.

Kuid seltsiks kahele vanale erutatud meelele tuksub veel samas noor valutav süda mures kolmanda asjaosalise — Jegori pärast.

Esimesel päeval pärast Jegori lahkumist on Mai vaid õnnelik südamlikust jumalagajätust. Aga edasi see õnnestav mälestus ei suuda peletada pahaendelisi aimusi. Päeval veel kuidagi töö ja kohustuste kammitsad hoiavad mõtted tavalisis piires, kuid öövaikus manab esile seda masendavamaid seiku.

Päris asjata on otsida rahu ja puhkust unes. Vaevalt saab viskuda voodile, kui poolilmsi, poolunes kummitab õuduslugusid.

Mässaval tormiööl on Maiel tunne, et ta isegi peaks sõitma tuisumõllu, et hukkuda nii, kuidas võivad hukkuda teelolijad. Kuid raske maks muutub tütarlapse hingetusk õhtupoolel,

millal Mihkli arvestuste järele veolised saabu-
vad sihtpunkti.

Härraslapse ta süngitab aegsasti ja kui mai-
muke rahulikult uinub, võtab hoidja õmblustöö
ja vajub oma muremõtteisse.

Mida pajatas Mihkel tookord, kui nad pärast
voori teeasumist kahekesi seisid talli ees? ...
Et temal on hirm Jegori meeleolu pärast ... Et
Jegor ehk nüüd maksaks kätte talle tehtud üle-
kohtu ... Maksaks kätte?! Millist kättemaksu
võis ta kavatseda? ... Ja mis saab siis temast
enesest? ...

Korraga tajub Mai, et see oli Jegori tead-
lik viimne jumalagajätt — nende viimne kohta-
mine. Jah! Nüüd mõistab Mai Jegori süle-
lust ...

Külmavärin läbib ihu! Nüüd, nüüd võiks
olla see õudne arvetegemise tund! —

Ahastades langeb Mai samasse kummuli.
Aga hing on nii tühi ja abitu meeleheite valus,
et tal ei ole palvesõnu ega rahu!

Viimses ängistuses teda valdab igatsus
pääseda selle katuse alla, kus ta kord põetas
meelemärkusetut Jegori — igatsus otsida lohu-
tust selt lihtsameelselt, leebelt vanamehelt.

Seesmiselt soigudes Mai tõttab taas järve-
äärsesse valumajja ja, pimedas kojas ukse leid-
nud, ta astub hämarasse ruumi.

Tuba on tuttavlikult endine, kuid näib arme-
tuna ja tühjana, lees vaid hõõguvad mõned
söed. Nõutult seisatab Mai lävel.

„Kas sina, Mai, oled?“ küsib korraga pime-
dusest Mihkli rahulik hääl.

Nüüd vast Mai märkab vanamehe vimmas
kogu voodi serval. Tütarlaps läheneb, laskub

voodi kõrvale rohelisele sõdurikastile ja puskub nuuksuma.

Rauk tõuseb pikkamisi, süütab lees pirru, paneb ahjuvahesse, vaatab viivuks vaikides nuuksuvat Maie ja lõpuks puudutab vana kareda käega ta rappuvat õlga.

„Ära nuta, laps, küll Jumal aitab!“

Tükk aega Mai nutab, siis tõstab märjad silmad ja otsib vanameest, kes käed risti konutab õlgasel asemel. Tütarlapse silmist veelgi langeb mõni soe pisar, kuid südames on möödunud raju. Temalegi meenub üks palve: „Päästa meid ära kurjast!“

Kaks tähtsusetut rege, maamehed koormail, jõuab Vene riigi kirevapalgelisse pealinna.

Vaene külapoiss tagumisel reel otse mae-takse muljetega asjust, mida ta poleks võime-line uneski nägema.

Hobune taotseb järgneda eelsõitjale ja Juhan unustab puhuti sootuks ohjad oma kohmetuis kätes, pühendades kogu tähelepanu hämmastavale ümbrusele ja tugevale eluvoolule, milles tema näib nii armetult väikesena.

Missugused majamürakad palistavad kogu tänavate rägastikku! Taas sekka mõni kirik, suursugune ja tore oma võimakas kuplistikus, kõrguse haihtudes ööpimedusse, kuigi tänavad ja majaesised on valgustatud.

Ei siin näi olevat karta täielikku pimedust ega inim- ja ehitustemere lõppu.

Nad jõuavad vägeva jõe kivvi raamitud kaldaile ja sõidavad kümnete sõidukite vahel mööda üllatavalt laia ja pikka silda.

Küll tahaks pärida, teada saada, kust ning millest nad mööduvad, mis kõik paremal ja vasemal elab ja voolab. Kuid Juhan on võõrdunud Jegori poole pöördumisest.

Alles läinud ööl see oli, kui pärast nüriduseni väsitavat võitlust saabuti öömajale. Siis hoolitses Jegor kaaslase eest: nõudis, et Juhan saaks tingimata sooja jooki ja toitu, enne kui

ronib laudile. Aga Jegori seltsimehelikkus möödus kui uni. Pettunult pööras Juhan hommikul oma usaldava pilgu teise osavõtmatult näolt. Ei see vastanud temale rohkem kui kõik need umbkeelsed, kellest mõni vähemalt mühatas heatahtlikult.

Juhan on tahtmatult asetatud olukorda, kus peab käituma nagu ta kaaslane — laskma vaikides mõnata elul enesest mööda.

Jegori ei näi üldse kaasa kiskuvat ega häirivat linna tugevasti tuksuv elurütm, millega ta kohandab oma sõiduki liikumise. Juhan on aga lõpuks kõigest nii segane, et ei tea, kas kurvastada või rõõmustada, kui esimene hobune ootamatult peatub mingis vaiksemas tänavas ja neile avanuvad kõrged majaäärsed väravad, kust pääseb kinnisesse õue.

Näib, et siin oodatakse nende tulekut. Juhan kuuleb oma suureks heameeleks isegi päris arusaadavat maakeelset kõnet. See on tugev valge mütsiga mees, kes talle õlale koputades sõnab:

„Päästa aga koormaköied valla, noormees, ja tassi mul kraam, vaat, siia keldrisse ja siia käsikambrisse, näed!“

Asjalik mees on ise kogu aja abiks ja peagi on mõlemad reed tühjendatud. Hobustele leidub samas, õue teispoelses ääres, varjualune ja küüdimehed kutsutakse sisse.

See on endine, Jegorile vanast ajast nii tuttav keldrikorra-köök¹, kuhu nad juhatakse. Ainult inimesed on võõrad. Kokkasid vahetas vanaproua mitut puhku, enne kui leidis säärane, kellega noorhärja võis leppida ja kes oludega kohanedes väaris ka vanaproua rahulolu.

Nii pole praegune kokk, kuigi pärit Eestist, kunagi näinud Porkunit ega selle töölisperet. Jegorile võõras on loomulikult ka von Baumgarteni venelasest tentsik, kes ilmub kööki, et kutsuda kodumaa saadikuid kirju üle andma.

Jegor võtab põuetaskust temale usaldatud kirjapaki ja seda Juhanile pihku pistes ning venelasest tentsikule osutades sõnab:

„Mine sellega härra juurde, anna kirjad ära . . .“

Kokk on väljunud ja venelasele on ükspuha, kumb neist maamehist ilmub temaga ohvitseri ette. Vilunud sõdur tõukab kohmakalt liikuva külapoisi oma isanda uksest sisse ja tõttab ise linna viimaselt saadud ülesandeid teostama.

„Jegor?!“ pöördub von Baumgarten ukse kõrval seisva Juhani poole, samas pettunult märgates, et kirjade tooja on ometi keegi teine — mitte tema endine tentsik, keda ta ootas.

„Kes siis sina oled?“ Von Baumgarten veendub kohe küsimuse mõttetuses: teadagi, et see on üks Porkuni tööpoisse, kellega temal pole tegemist. Vastust ta ei vaja.

„Anna jah kirjad siia. Ja kus on Jegor?“

„Jäi sinna alla, härra.“

„Oota! . . .“ - Kirju samasse lauale paisates väljub isand.

* *

*

All köögis üksi jäänud, Jegor vaid hetkeks seisatab endises tuimuses, nagu midagi meenu tades, vanas tuttavas ümbruses jälle kohanedes. Siis heidab seljast teevammuse, endal pilk kui otsides eksleb ruumis.

Seal see vana tuttav ahjuesine — jätiste anum, luud ning — vaata ometi — ka vana tuntud kirves toetub nurka!

Silmapilk on kirves Jegori pihus ja ta viibutab seda nagu rõõmu tundes, et saab kunagi tarvitatud eseme jälle kätte kahmata.

Kas keegi kobistas ukse taga...?

Ei! Kuskilt kaugemalt kuuldus samme. —

Samas on pliidiesisel kuiv lõmm. Hetk hiljem on puutükk Jegori käes ja mees seisab paku kõrval, nagu tahaks parajasti proovida puutoimel kirve vahedust. Seejuures töötavad mõtted palavikuliselt:

Kas pista kirves hõlma alla, või jätta otse avalikult kätte?

Nüüd tuleb aga kindlasti keegi ülevalt trepist...

Jegor pöörab selja ukse poole ja lööb pakule asetatud puutükist väikesi laaste¹.

Kui täpselt löikab kirvetera kuiva puusse! Ja kirvest hoidev käsi on kindel nagu vanasti — ei see väärata.

„Jegor!“

Nagu ussist nõelatud, pöördub kirvega mees ja on samal hetkel silm silma vastu oma endise isandaga.

Veri Jegori soontes nagu hüübib. Hetkeks ta on jõrm. Hulluseni sundivald hõõritab ajus: Nüüd! Nüüd! Sõrmeküüned muljuvad end kramplikult kirve puuvarde.

Mees võiks uluda, kriisata. Jah, kriisata, niivõrd kontrollita on mõtted — võimetud isegi andma käsku käte pingutatud lihaseile.

Silme ees virvendab nagu läbi viirastuse: isand — isand, keda ta kord hoidis, austas,

otse hellalt armastas, vaatamata isanda tuju-
kale ja kindluseta meelele. See on sama isand,
kes jõhkralt hävitas ta elu ja nüüd seisab, näost
kui tuhk, silmis õõnes vaade, nagu tundes sur-
mahõngu südame ümber.

Eks ole see isand nüüd ise määratud huka-
tusele, juba ongi surnud ta sõjamehelikkus, mis
püüaks end kaitsta. Ainult kui rögin tuleb üle
värvita huulte:

„Jegor! ... Sina ... Mis sa tahad teha —
kirvega!¹“

Jegori mõistus on taas selge. Ainsas hetkes
möödub vaimusilma eest terve ta elu oma lunas-
tamata keerdsõlmega, mis nüüd jõuab lahend-
duseni ...

Missuguse lahenduseni? ...

Jäledasti kirvega lõmastada selle kolp, kes
mannetus hirmus seisab ta ees.

Jah, nüüd näeb Jegor selgesti tuttavat, kuid
siiski vananenud ning elust põletatud nägu —
hele juus on kohati juba hall ...

Korraga nagu kae võetakse ta silmilt. Mee-
leheitliku teravusega ta näeb. — Ei! see ei ole
siiski lahendus!

Hing haarab kui õlekõrrest! „Päästa meid
kurjast ... anna andeks meie võlad, kui meie
andeks anname ...“

Selles on lahendus — lahendus, mille kirkus
murrab hetkeliselt otsused. Alistudes Jumalale
inimtahe vabaneb needuse ahelaist.

„Mis sa tahad teha kirvega ...“ kordab
nagu automaatselt isanda tuhm hääl.

„Piipu¹ tahan teha endale, vana kadus tui-
sus ...“ vastab Jegor, käändub kõrvale ning
kirves langeb kolksudes põrandale.

Ei keisri ihukaitsevaelane ega Porkuni mõisa öövaht kumbki sõanda vaadata teisele ja siiski nad sel hetkel kõnelevad sõnatult olma-dest, mille mõistmist ei takista seisusevahed.

„Jegor!“ ohvitseri hääл väriseb veelgi äsja-dest hirmust või ka suurest seesmisest liigutu-dest.

„Nüüd tule üles! Piibu saad sa minult!“

* *

*

Juhan seisab ikka veel ukse kõrval, kuhu ta jäeti, kui ohvitser möödub tast Jegori saatel ja teispoelses seinas sulgub nende järel uks.

Juhanit ei hoomanud kumbki. Kaua siis tema ikka veel peab ootama? . . .

Poiss vaatab kord toredat tuba, kord jälle nagu kartlikult viimati suletud ust, kuni see taas avaneb ja väljub Jegor — üksi. Käes on tal uhke kõvera varrega, sädelevate otskatetega piip ja mingi kiri.

„Tule, läheme nüüd, Juhan!“ kutsub ta selt-simehelikult. Ja trepist laskudes ta jätkab: „Ma pean härra leitnandi kirja ära viima, veel täna, tema kindralile. Sa, Juhan, võid tulla kaasa. Saad nii näha pealinna õhtust toredust. Homme läheme ju jälle koduteele.“

* *

*

Akilinal on imik süles ja umbes paariaastane poisipõnn seelikusabas rippumas, kui ta hilisel õhtutunnil avab koputajaile kõõgi välisukse.

Jegor tunneb otsemaid ära oma endise tant-sukaaslase, nüüd näiliselt Ivani õnneliku abielu-naise, kuigi selle haprusest ja saledusest on nähtavasti palju langenud elumuutuse ohvriks.

Akilina silm seletab poolpimedas vaid kaht võõrast meest, ja lapsi külma tuulepuhangu eest varjata püüdes ta hõikab Ivani.

Vast siis, kui Ivan kutsub võõrad sisse ja kirjatoojas oma suurimaks hammaštuseks avastab vana seltsimehe, puhkeb taasnägemisrõõm, mis paneb Akilina ikka veel nägusa palge õhetama ja silmad särama.

Küll see ikka on üllatus! Ja abielupaar ei jõua küllalt vahtida oma külalist, kellele seesugune toiming tundub ebamugavana.

Kiri toimetatakse muidugi kindralihärrale edasi, kuid Jegor ja ta kaaslane peavad veel tingimata viibima.

Suur isanda samovar tuuakse küüritud pere-laualle, mille taha võõrad sunnitakse istuma.

Ja lõpuks auravate teekruuside taga sobib vana sõpruse uhal ka jutt.

Jutustagu Jegor ometi kõigepealt, mis temaga õieti tol korral juhtus. Kuhu ta vajus — jäljetult nagu maapõhja? Kas kõigil noil õudseil, imelikel kuuldusil, mis jäid liikvele tost ajast, on ka mingi alus? . . . Või kuidas?

Jegor taipab, milleks ta endine isand saatis ta siia kirja tooma . . . Kui aga on andustus, leppimine, siis see olgu lõplik! Ta pole siin, et reeta oma endist peremeest, kes niikuinii ei näi olevat kuigi õnnelik.

Ah, mis noist vanust asjust veel nüüd meenutada. Kes neid üldse mäletab veel nii täpselt . . . Parem jutustatagu temale, kuidas läheb elu pealinnas. Tema, vaat, nii kaua kodumaal maganud — ei tea suure ilma elust midagi. Või kõnelgu Ivani-Akilinat oma elust. Neile, nagu näha, on Jumal kinkinud järeltulijaid . . .

Oo, jaa! Akilina pilk sädeleb rõõmust ja emauhkusest. Nende tillukesed — Ivan ja Marja — on terved ja prisked lapsed. Vana Ivan ise tikub neid ainult liialt hellitama — hellitab neid kõiki kolme — ema ja lapsi.

Teisiti see polegi mõeldav, möönab Jegor. Annaks Jumal veel palju õnnelikke päevi vanematele ja lastele!

Aga kuidas käib siis nende härraste käsi? Kas armastusväärne Jelena Aleksandrovna veel ikka harrastab neitsipõlve?

Või seda Jegor ka ei tea? Ei tea ehk tervet kurba lugu, mis lavastus pärast tema, Jegori ärasõitu Tihvinkas? . . .

Jegor mäletab ometi valitseja Olgat? Muidugi? Praegu see on uhke proua. Akilina on teda ise näinud pealinna tänaval, üllas saanis, pillav-uhkeis nahkades.

Jah, tookord see häbematu naine ajas asja seal niikaugele, et jutud tema ja noore Baumgarteni sõbrutsemisest ulatusid armsa preili ja isegi vana kindrali kõrvu. Preili, vaeseke, jäi sellest raskesti haigeks! Vana saatis ta arsti soovitusel hiljem ära soojale maale — päris Venest ära kohe — Helveetsiasse. Tädike läks preiliga kaasa ja seal nad praegugi veel asuvad. Jelena Aleksandrovna tervis ei kannata üldse tagasitulemist karmi Peterburi õhku.

Aga isa'ke Aleksander Konstantinovitš on, näe, muutunud õige vanaks ja kurvameelseks, et tal oma kallis tuvike lennanud kodust kaugele. Igal aastal jõulude paiku sõidab kindral ise ka välismaale tütrekest ning õde külastama. Silmapilk ongi käimas ettevalmistused reisuks.

Sääraselt vanad seigad mälu urgastest kord taas läbi pajatades möödub õhtu koduselt. Ja tallipoiss Juhani on see koguni hubaselt vee-detud õhtu, kuigi ta ei mõista sõnakestki teiste jutust.

Tal on palju vaadelda ja imetella, nii et piisab. Jumekas, lahke kokanaine kallab talle ikka jälle magusat teed kruusi, niipea kui ta selle on jõudnud tühjendada. Seejuures naeratab ta umbkeelsele külalisele sõbralikult. Kui poiss vahel tahaks nagu teha tõrjuvat liigutust, mõista andes, et ehk jätkub juba, pöördub heasüdamliku ilmega valgetes rõivastes mees ise Juhani poole, talle sõbralikult õlale patsutades ja nagu mõista andes, et siin ei saa teisiti, kui aga lase endale edasi hea maitsta.

Mõlema lõplik tähelepanu pöördub aga tema kaaslasele Jegorile. Kuidas nad teda kostitavad, kuidas teineteise võidu vestavad temaga elavalt! Seesugust südamlikkust ja agarust jutlemisel pole Juhan kunagi varem kuulnud ega näinud.

Ja mis kõige kummalisem — Jegor, endine vaikiv, sünge Jegor, keda Juhan kartis puhuti kui lummutist, on korraga — muutunud.

Ilmest on kadunud silmatorkav pingeline, silmist tõrges tardumus. Täitsa loomulikult ta seirab teiste vada, kuigi ta ei naera sääraselt muretult nagu need venelased. Jah, taoti ta räägib ka ise teiste jutu sekka!

Ta on kui sõjavang, kelle eest peale mitmeaastast vaevlemist ootamatult on maksetud lunaraha. Ta on kui mäetööline, kes kaua on viibinud all kaevanduses ja seal peaaegu võõrdunud sellest, et leidub teisigi teid peale poolhämarate

kaevandusteede, missuguste lõpp on alati — läbipääsmatu sein.

Ja miks ei peakski elustuma see, kelle nii ahtaks muutunud maailmale on korraga kingitud tagasi tükk avarust; kellele on osutatud kulgetav tee, mille kaugustest, kuigi veel varjatud udust, on juba tõusnud päike.

EPILOOG

Tallinna Oleviste koguduse meetrikaraamat tähistab 7. aprilli 1837. aastal keiserliku ihukaitsväe eruleitnandi Gustav Friedrich von Baumgarteni surmapäevaks. Härra leitnant on kolmkümmend kaheksa aastat neli kuud vana ja vallaline. Surma põhjusena mainitakse pool aastat põetud veetõbe.

Von Baumgarteni omaaegne tentsik Jegor asus sellal 1836. aasta revisjonikirjade andmeil Jüri Jaagu pojana koos naise Maie ja kahe lapsega Kristli Joosepi talus — Tõrus. Alles 1850. aasta revisjonikirjad lasevad Otsa talu peremeest, ametliku nimega Jüri Villiberti, elutseda Võhmetu külas, kuhu suunduvad ka ta laste ja osa lastelaste isiklikud mälestused.

Ümbruskonnale ikkagi Jegoriks jäänud Jüri Villiberti isikut tõendavaid teateid leidub viimati 1858. aasta revisjonikirjades.

Jegori täpset surma-aastat pole teada, sest revisjonikirjad ei jatku ja V.-Maarja kirikuraamatud on osaliselt hävinud. 1864. aastal sündinud lapselaps mäletab aga, kuidas ta õppis selgeks lugemise, istudes Otsa vanaisa põlvil. Kogu see hariduselu aluse rajamine oli nii ülihuvitav ja kerge, et edenes nagu iseenesest.

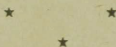
Ja missugune kaitsja ja suur sõber oli see vanaisa lastele! Milliseid lugusid ta küll pajatas! Suur valgepäine, pisut ettepoole vimmas,

sõbralik naerusäde silmis — nii mäletatakse vanaisa. Ikka osavõtlik, ikka kannatlikult tähelepanelik ka laste pisukesile hädadele ja muredede.

Seik võis taoti kujuneda nii kardetavaks kui tahes — vanaisa juba leidis päästva lahenduse! Oli mõnel eksijal näiteks „kohus“ vägisi kannul, siis võis vanaisa — sõbralike naerukurdude laienedes silmanurgis — avada julgustavalt vammuse hõlmad:

„Mis siis nüüd muud: pugege aga esialgu vanaisa selja taha. Ah, näpud on rasvased? Need võite vanaisa nahkpükste külge ära pühkida...“

Vanaisa tugeva turja taga oli pelgupaik, kus oodati, kuni möödus ägedam rahehoog ja kust taoti poeti välja ometi suurema süütundmisega kui seda oleks suutnud äratada ülikiire karistus.

Jegori „sõdurikasti“ omanik on nende üles-tähendustega püüdnud osaliselt tasuda oma pärandusmaksu.

Pärandi asjalise tunnistajana on alles ka vana viiul, mille keeled ühtlaselt värisesid oma pere-mehe poogna all, kui ta sõdurina mängis tant-suviise ja, oma ellusuhtumise muutnud, laskis neil helada vaimulikest lauludest.

Seevastu on mõtlematus lasknud hukkuda Jegori paksule paberile kirjutatud vested ja tõlkepalad, missugused asjad püsivad praegu veel ainult mõne väsiva mälu kambrites. Samuti on teadmata „hõbepitslakkidega“ piibu saatus — piibu, mis oli rahu ja lepituse nähtav märk.

Olulisim ongi ehk, et on säilinud asjaosalise rahulik seisukoht, mis ei kandnud viha ega mõistnud kohut, mis lõppkokkuvõttes väljendas oma veendumuse sõnus: „Jumala käes on kohtumõistmine!“

Ja kui Jegoril jätkus oma seitsmekümnes eluaastas tööd ja muret lõpuni, kui tal jäi täitmata nii mõnigi soov, siis järgmised seitsekümmend aastat — meie päevini — on pakkunud ta järeltulijaile enam võimalusi kui seda endale oskas soovida esiisa. Paljudele neist — küll ka hoole ja vaevaga — on olnud avatud haridusläte, et juua sealt janu ulatuses, ja neil on osa õnnest töö- ja lahinguväljadel aidata üles ehitada vaba, iseseisvat Eestit.

Numbrikesed tekstis viitavad andmeile: ¹ — asjaosaliste mälestused, ² — revisjonikirjadest ja kirikuraamatuid (Riigi Keskarhiiv), ³ — mõisnike perekonraamatuid (Riigi Keskarhiiv).

HIND KR. 2.—

